

Nejvyšší soud

VÝBĚR rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Ročník: XXX

4 2024

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.

Členové: Mgr. Petr Konůpka, JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, JUDr. Milada Šámalová, Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI), JUDr. Petr Škvain, Ph.D., JUDr. Robert Waltr

Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXX, číslo 4/2024
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2013, Kummer proti České republice, č. 32133/11
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011, Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118

OBSAH

Rozsudek ve věci Bogdan proti Ukrajině, stížnost č. 3016/16	... 4
Rozsudek ve věci D. proti Lotyšsku, stížnost č. 76680/17	... 15
Rozsudek ve věci M. G. proti Litvě, stížnost č. 6406/21	... 22
Rozsudek ve věci Nealon a Hallam proti Spojenému království, stížnost č. 32483/19 a 35049/19	... 33
Rozsudek ve věci V. I. proti Moldavsku, stížnost č. 38963/18	... 51
Rozsudek ve věci X. proti Řecku, stížnost č. 38588/21	... 69

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE

8. 2. 2024

VĚC BOGDAN PROTI UKRAJINĚ
(rozsudek ve věci Bogdan proti Ukrajině,
stížnost č. 3016/16)

Neplatnost prohlášení o vzdání se obhájce učiněného podezřelým závislým na návykových látkách a trpícím abstinenčními příznaky

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c)

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

§ 104–110 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 36 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§ 36b zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§ 38–40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Klíčová slova:

obhajovat se za pomoci obhájce – osoba ve zranitelném postavení – poučení/poučovací povinnost – právní pomoc

Autorský komentář:

V předkládaném rozsudku se Soud s oporou o svá dřívější rozhodnutí (bod 45) vyslovil k námitce stěžovatele o neplatnosti jeho prohlášení o vzdání se obhájce, a v důsledku toho o porušení jeho práva na právní pomoc [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy].

Soud připomenul, že nepřítomnost obhájce při podpisu prohlášení sama o sobě nezpůsobuje jeho neplatnost. Vnitrostátním soudům však vytkl, že se nedostatečně vypořádaly s námitkami stěžovatele zpochybňujícími jeho způsobilost k takovému prohlášení. Vnitrostátní právní úprava chránila osoby s tělesnými nebo duševními vadami, které prohlášení o vzdání se obhájce nemohly platně učinit. Stěžovatelova diagnóza přitom v zásadě představovala stejnou překážku. Zákonná garance však nebyla podle Soudu účinná v důsledku postupu policejních orgánů. Stěžovatel byl v době, kdy podal usvědčující výpovědi, neoficiálně zadržen bez vyhotovení příslušných protokolů a nebyl ani poučen o svém právu nevypovídat. Přestože si policejní orgány, s ohledem na nutnost opakovaného přivolání lékařské pomoci v důsledku stěžovatelových abstinenčních příznaků, musely být již v době prvotního omezení jeho osobní svobody vědomy jeho zdravotního stavu, jakož i z toho vyplývající překážky pro platnost jeho prohlášení o vzdání se obhájce podle vnitrostátního práva, tuto informaci před příslušnými

orgány zatajily a k jejímu oficiálnímu zjištění došlo až po ukončení vyšetřovacích úkonů za účasti stěžovatele. Za těchto okolností podle Soudu vznikly pochybnosti o dobrovolnosti stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce. Vnitrostátní soudy proto měly jeho platnost podrobit přísnému přezkumu, což neučinily.

Na podkladě vyhodnocení těchto poznatků o aktuálním zdravotním stavu stěžovatele (projevy abstinenčních příznaků) při provádění prvotních úkonů policejními orgány vůči němu jako osobě podezřelé ze spáchání trestného činu krádeže vloupáním dospěl Soud k závěru, že se vládě nepodařilo prokázat platnost stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce (bod 70). V posuzovaném případě nenastaly podle Soudu ani závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci. Soud proto zkoumal, zda absence obhájce ovlivnila celkovou spravedlivost řízení. Vzal v úvahu faktory stanovené v předcházející judikatuře (body 44 a 72) a upozornil, že stěžovatel byl v důsledku svého zdravotního stavu do určité míry zranitelnou osobou a výpověď, kterou podal na počátku trestního vyšetřování, vedla ke shromáždění téměř všech usvědčujících důkazů použitých proti němu. Dospěl proto k závěru, že není přesvědčen, že trestní řízení zvažované jako celek napravilo procesní vady, které vznikly v prvních dnech vyšetřování. Vyslovil proto, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c) Úmluvy.

SKUTKOVÝ STAV

V časných hodinách dne 14. 4. 2014 došlo k vloupání do garáže, z níž byly ukradeny různé předměty. Pozdě v noci téhož dne policie přistihla stěžovatele, když se snažil kradené předměty prodat. Poté, co se stěžovatel přiznal mj. k této krádeži, vyzvali ho policisté, aby je doprovodil na policejní stanici. Stěžovatel tak učinil a podle následného tvrzení policistů byl v brzkých hodinách dne 15. 4. 2014 vyslechnut. Stěžovatel nebyl zatčen a nebyl sepsán ani příslušný protokol. Dobrovolně setrval na stanici, resp. tuto nejprve odmítl opustit s vysvětlením, že trpí tuberkulózou a komplikacemi způsobenými užíváním návykových látek. Posléze však stanici opustil. Téhož dne policisté provedli domovní prohlídku na jím určeném místě a našli kradené věci.

Policejní vyšetřovatel dne 16. 4. 2014 sepsal protokol, podle něhož byl stěžovatel toho dne odpoledne informován, že je podezřelý z trestného činu krádeže spáchaného vloupáním a že má v souvislosti s tím právo na obhájce. Stěžovatel protokol podepsal a ručně na něj připsal, že odmítá služby obhájce. Později téhož dne byla provedena rekonstrukce na místě činu, při níž stěžovatel popsal, jak se činu dopustil. Dne 17. 4. 2014 byl sepsán protokol o jeho zatčení v prostorách policejní stanice. Následující den byl stěžovatel registrován ve středisku pro léčbu závislostí, o čemž byly úřady informovány dne 13. 5. 2014.

Během projednávání případu před soudem prvního stupně byl stěžovateli na jeho žádost ustanoven obhájce. Stěžovatel před soudem popřel vinu a uvedl, že byl 14. 4. 2014 zatčen polici, která ho pod tlakem přinutila k falešnému přiznání. Soud pověřil státního zástupce prověřením stěžovatelova tvrzení o špatném zacházení ze strany policie. Výsledné řízení proti příslušným policistům bylo zastaveno, a soud proto odmítl stěžovatelovo tvrzení o vynuceném přiznání. Následně ho soud prvního stupně odsoudil pro krádež spáchanou vloupáním.

Stěžovatel se proti rozsudku odvolal, přičemž krom jiného namítl, že soud prvního stupně nevzal v úvahu, že během rekonstrukce trpěl abstinenčními příznaky. Shromážděné důkazy považoval za pochybné s ohledem na jeho duševní poruchu vzniklou v důsledku závislosti na návykových látkách a na skutečnost, že neměl obhájce. Odvolací soud rozhodnutí potvrdil s tím, že byl

shromážděn dostatek důkazů. Rekonstrukce byla provedena v souladu se zákonem a stěžovatel se sám obhájce vzdal.

Obhájce stěžovatele podal kasační stížnost, v níž zopakoval odvolací argumentaci a dodal, že stěžovatel byl de facto zatčen 14. 4. 2014 a byl zadržen bez záznamu, aniž by byl poučen o svých právech. Od 18. 4. 2014, kdy se vyšetřovací úřady dozvěděly o duševní poruše stěžovatele způsobené zneužíváním návykových látek, musel mít ze zákona obhájce. Vyšší specializovaný soud potvrdil předcházející rozhodnutí, přičemž k právu na obhájce uvedl, že v době stěžovatelova zatčení nebyly dostupné informace o jeho duševní poruše. K informování úřadů došlo až dne 18. 5. 2014, kdy již k dalším procesním úkonům nedocházelo.

Na podnět zástupce nejvyššího státního zástupce a stěžovatelova obhájce byl případ podroben mimořádnému přezkumu Nejvyšším soudem. Ten odmítl jejich argument o odklonu od judikatury, že podpis prohlášení o vzdání se obhájce není možný bez přítomnosti obhájce.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

31. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 Úmluvy namítl, že jeho právo na obhájce bylo porušeno.

32. Soud shledává, že požadavky čl. 6 odst. 3 Úmluvy představují konkrétní aspekty práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1. Přezkoumá proto stěžovatelovy námitky podle těchto ustanovení společně (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 169). Ta v relevantních částech znějí:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem..., který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. (...)

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: (...)

c. obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;“

A. K přijatelnosti

33. Soud shledává, že stížnost není zjevně neopodstatněná a není ani nepřijatelná z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1) Tvrzení stran

a) Stěžovatel

34. Stěžovatel uvedl, že když dne 16. 4. 2014 podepsal prohlášení o vzdání se obhájce, byl ve skutečnosti přítomen na policejní služebně, a tedy neoficiálně zadržen, a to až do svého oficiálního zatčení dne 17. 4. 2014. Má za to, že vládě se nepodařilo vyvrátit tvrzení, že trpěl abstinenčními příznaky, což ovlivnilo jeho chápání, když mu bylo vysvětleno právo na obhájce. Dodal, že svoji roli hrál i nátlak policie.

35. Neobstojí podle něj námitka vlády, že úřady až do 13. 5. 2014 nevěděly o jeho závislosti. Oficiálně byl totiž zatčen dne 17. 4. 2014 a hned následující den (18. 4.), zatímco byl pod kontrolou vnitrostátních orgánů, mu byla založena zdravotní karta v centru pro léčbu závislostí. Obhájce mu nebyl ustanoven dokonce ani poté, co úřady tuto informaci zjistily, a to až do řízení u soudu.

36. Podle rozhodnutí zastavujících řízení proti příslušníkům policie mu byla v době jeho přítomnosti v centru dočasného zadržení na služebně městské policie jedenáctkrát zavolána sanitka z důvodu jeho stížností na abstinenční příznaky. Odkázal na stanovisko zveřejněné plénem Vyššího specializovaného soudu, podle něhož může doložená závislost na návykových látkách ovlivnit výkon práva na obhajobu obviněným, a tudíž představovat důvod nutně obhajoby (viz bod 30).

37. Obviněný dále tvrdí, že neexistuje žádný nezávislý důkaz prokazující jeho zapojení do trestné činnosti, či dokonce jen jeho přítomnosti na místě činu. Jeho odsouzení bylo založeno na jeho výpovědi, kterou učinil během rekonstrukce bez přítomnosti obhájce.

38. V důsledku kombinace těchto okolností – jeho zadržení, neposkytnutí obhájce a abstinenčních příznaků (potíže potvrzené zdravotní zprávou) – nebyl schopen se řádně obhajovat. V rozhodnou dobu nebyl ani zkoumán jeho psychický stav.

b) Vláda

39. Vláda uvedla, že se úřady dozvěděly o registraci stěžovatele pro potíže způsobené nemocí související se závislostí dne 13. 5. 2013 (viz bod 19). Vnitrostátní soudy ve třech instancích přezkoumaly a zamítly stěžovatelovu námitku týkající se nepřítomnosti obhájce při rekonstrukci. Stěžovateli bylo řádně vysvětleno jeho právo na obhájce, což potvrdil svým podpisem na příslušném dokumentu. Vědomě se zúčastnil rekonstrukce za nepřítomnosti obhájce. Stejně jako v případě Trymbach proti Ukrajině (rozsudek ze dne 12. 1. 2012, č. 44385/02, bod 64) nedošlo k porušení práv stěžovatele. Stěžovatelova námitka má povahu „čtvrté instance“, protože toliko rozporuje hodnocení důkazů vnitrostátními soudy. Odůvodnění vnitrostátních soudů nebylo svévolné ani zjevně neopodstatněné, zvláště když stěžovatelovo odsouzení bylo založeno na řadě důkazů mimo jeho doznání.

2) Posouzení Soudem

a) Obecné zásady

40. Právo každého, „kdo je obviněn z trestného činu“, aby byl účinně zastoupen obhájcem, garantované čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, je jedním ze základních prvků spravedlivého procesu (viz rozsudky velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, č. 36391/02, bod 51; ze dne 13. 9. 2016, Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08 a 3 další, bod 255; a ze dne 9. 11. 2018, Beuze proti Belgii, č. 71409/10, bod 123).

41. Soud připomíná, že přístup k obhájci může být ve stádiu vyšetřování ze „závažných důvodů“ dočasně omezen. Omezení přístupu k právní pomoci je však povoleno pouze za výjimečných okolností, přičemž musí mít dočasnou povahu a musí být založeno na individuálním zhodnocení konkrétních okolností případu. Pokud žalovaná vláda v daném případě přesvědčivě prokáže existenci naléhavé potřeby zabránit vážným nepříznivým následkům na životě, svobodě či fyzické integritě, může to představovat závažný důvod pro

omezení přístupu k právní pomoci ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Za těchto okolností převažuje neodkladná povinnost úřadů chránit práva potenciálních i skutečných obětí podle čl. 2 a 3 a zvláště čl. 5 Úmluvy. Při hodnocení, zda byly prokázány závažné důvody, je důležité zjistit, zda mělo rozhodnutí omezit právní pomoc základ ve vnitrostátním právu a zda byl rozsah a obsah jakéhokoli omezení právní pomoci vymezen zákonem dostatečně na to, aby vedl operativní rozhodování těch, kteří jsou odpovědní za jejich uplatňování (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 258–259; a rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, body 116–117).

42. Podle judikatury Soudu nevede absence „závažných důvodů“ omezení přístupu k obhájci sama o sobě ke zjištění porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy. Při absenci „závažných důvodů“ musí Soud při přezkumu spravedlivosti uplatnit velmi přísnou kontrolu – neschopnost vlády označit jakékoli závažné důvody zásadně přitěžuje při hodnocení celkové spravedlivosti řízení a může vychýlit váhy ve prospěch zjištění porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy. Na vládě bude spočívat důkazní břemeno přesvědčivě prokázat, proč výjimečně za konkrétních okolností daného případu nebyla celková spravedlivost řízení nezvratně narušena omezením přístupu k právní pomoci. Naopak v případech, kdy byly závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci prokázány, musí být proveden komplexní přezkum celého řízení pro určení, zda bylo „spravedlivé“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 262–265; a Simeonovi, cit. výše, bod 118).

43. Soud dále zdůrazňuje, že v případech, kdy byl přístup k obhájci pozdržen a kdy nebyl podezřelý poučen o právu na právní pomoc, zákazu nucení k sebeobviňování nebo právu nevypovídat, bude pro vládu ještě těžší prokázat, že řízení jako celek bylo spravedlivé (viz Beuze, cit. výše, bod 146). K zákazu nucení k sebeobviňování, právu nevypovídat a právu na právní pomoc totiž neodmyslitelně patří, že kdo je „obviněn z trestného činu“, má ve smyslu čl. 6 právo být o nich poučen. Článek 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy proto musí být vykládán jako zajišťující právo toho, kdo je obviněn z trestného činu, být okamžitě poučen o svém právu na právní pomoc bez ohledu na jeho věk či konkrétní situaci a bez ohledu na to, zda je zastoupen obhájcem ustanoveným nebo zvoleným. Respektování tohoto práva na poučení může navíc ovlivnit platnost jakéhokoli vzdání se práva na právní pomoc (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 272–273; a Simeonovi, cit. výše, bod 119).

44. Spravedlivost trestního řízení je zkoumána ve všech případech s ohledem na vedení řízení jako celku. Soud proto stanovil demonstrativní seznam faktorů, které je třeba v případě jejich použitelnosti brát v úvahu při posouzení dopadu procesních vad z přípravného stadia trestního řízení na celkovou spravedlivost trestního řízení. Těmito faktory jsou (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, bod 274; Simeonovi, cit. výše, bod 120; a Beuze, cit. výše, bod 150):

- a) zda byl stěžovatel zvláště zranitelný, například z důvodu věku či rozumových schopností;
- b) právní rámec, jímž se řídí přípravné řízení a přípustnost důkazů v soudním řízení, a zda byl dodržen; pokud bylo použito pravidlo vyloučení důkazů získaných nezákonným způsobem, je nepravděpodobné, že bude řízení jako celek považováno za nespravedlivé;
- c) zda měl stěžovatel možnost napadnout pravost důkazu a odmítnout jeho použití;
- d) kvalita důkazu a jestli okolnosti jeho získání vzbuzují vzhledem k míře a povaze použitého nátlaku pochybnosti o jeho spolehlivosti a přesnosti;

e) pokud byl důkaz získán nezákonně, pak povaha této nezákonnosti, a případně povaha porušení jiného ustanovení Úmluvy;

f) v případě výpovědi její povaha a zda byla neprodleně odvolána či změněna;

g) jakým způsobem byl důkaz použit, zejména zda tvořil nedílnou a významnou součást důkazní materie, na níž bylo založeno odsouzení, a síla dalších důkazů ve věci;

h) zda byla vina posouzena soudci z povolání či laickými přísedícími, a v tom případě, jak zněly pokyny jim udělené;

i) váha veřejného zájmu na vyšetření a potrestání konkrétního trestného činu;

j) další relevantní procesní pojistky zaručené vnitrostátním právem a praxí.

45. Soud připomíná, že samotný text ani podstata čl. 6 Úmluvy nikomu nebrání, aby se ze svobodné vůle vzdal, ať už výslovně či mlčky, nároku na záruky spravedlivého procesu. To platí i pro právo na právní pomoc (viz mezi dalšími rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2015, Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, body 100 a 101; a rozsudek velkého senátu ze dne 2. 11. 2010, Sakhnovskiy proti Rusku, č. 21272/03, bod 90). Takové prohlášení o vzdání se práva však bude pro účely Úmluvy účinné pouze je-li dáno jednoznačně a doprovázeno minimálními pojistkami přiměřenými jeho závažnosti. Zároveň nemusí být výslovné, musí však být dobrovolné a představovat informované a rozumné zřeknutí se práva (viz rozsudek ze dne 24. 9. 2009, Pishchalnikov proti Rusku, č. 7025/04, bod 77; a Simeonovi, cit. výše, bod 115). Uzavřít, že se obviněný implicitně prostřednictvím svého jednání vzdal důležitého práva podle čl. 6, bude možné až po prokázání, že mohl rozumně předvídat, jaké budou důsledky takového jednání (viz Pishchalnikov, cit. výše, bod 77 *in fine*). Nadto nesmí být takové vzdání se práva v rozporu s žádným důležitým veřejným zájmem (viz rozsudek ze dne 21. 2. 1990, Håkansson a Stureson proti Švédsku, bod 66; rozsudek velkého senátu ze dne 1. 3. 2006, Sejdivic proti Itálii, č. 56581/00, bod 86; a Simeonovi, cit. výše, bod 115).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

i) Předběžné poznámky ke stěžovatelské situaci v prvotním stadiu vyšetřování

46. Soud předem poznamenává, že stěžovatel v průběhu řízení tvrdil, že byl zadržen dne 14. 4. 2014 a bez záznamu držen ve vazbě do 17. 4. 2014, kdy došlo k jeho oficiálnímu zatčení (viz body 12 a 18). Soud má za to, že tomuto tvrzení dodávají na věrohodnosti výpovědi policistů, které vyšly najevo po skončení trestního řízení proti stěžovateli (viz bod 24).

47. Přestože policisté uvedli, že stěžovatel policejní služebnu opustil dne 15. 4. 2014 a následujícího dne byl znovu zatčen, žádná z těchto událostí nebyla v tu dobu oficiálně zaznamenána, což vzbuzuje pochybnosti o tom, zda jsou výpovědi policistů kompletní. Naopak stěžovatelova verze, že byl bez záznamu zadržován od 14. do 17. 4. (kdy byl oficiálně zatčen), zůstala beze změny v průběhu celého řízení, je souvislá a s ohledem na okolnosti případu také věrohodná.

48. Soud proto shledává silné náznaky toho, že stěžovatel byl *de facto* zatčen dne 14. 4. a omezen na osobní svobodě do 17. 4. 2014, kdy byl oficiálně zatčen.

49. Od okamžiku jeho zatčení měly vnitrostátní úřady rozumné důvody pro podezření, že stěžovatel byl do krádeže zapojen, a byl proto považován za „podezřelého“ v autonomním výkladu Úmluvy, což vyžadovalo použití pojistek čl. 6, zejména práva na přístup k právní pomoci (viz Simeonovi, cit. výše; a rozsudek ze dne 23. 6. 2016, Truten proti Ukrajině, č. 18041/08, bod 66). Toto právo se vztahovalo také na rekonstrukci (viz rozsudek ze dne 5. 9. 2017, Türk proti Turecku, č. 22744/07, bod 47).

50. Policisté uvedli, že stěžovatel byl vyslýchán na policejní služebně a informace získané během těchto neoficiálních rozhovorů jim umožnily nalézt kradené věci (viz bod 24).

51. Všechny tyto události se staly předtím, než byl stěžovatel následující den poučen o svém právu na právní pomoc (viz bod 6).

52. V této souvislosti Soud připomíná svoji ustálenou judikaturu, podle níž jakákoli konverzace mezi zadrženým podezřelým a policií musí být považována za formální kontakt a nelze ji charakterizovat jako neformální rozhovor či výslech (viz rozsudek ze dne 27. 10. 2020, Ayetullah Ay proti Turecku, č. 29084/07 a 1191/08, bod 137 s dalšími odkazy)

53. Stěžovatel také podal usvědčující výpověď během rekonstrukce činu, která proběhla po podpisu vzdání se práva (srov. Türk, cit. výše, bod 47).

ii) Platnost prohlášení o vzdání se obhájce

54. Stěžovatel před vnitrostátními soudy uvedl, že s ním bylo špatně zacházeno, což by vyvolalo pochybnosti o platnosti prohlášení o vzdání se obhájce a přípustnosti jeho doznání (viz rozsudek ze dne 6. 10. 2015, Turbylev proti Rusku, č. 4722/09, bod 96). Přestože jeho tvrzení nebylo podloženo žádným důkazem, samotná tato skutečnost není dostatečná pro závěr, že jeho prohlášení o vzdání se obhájce bylo platné (viz rozsudek ze dne 5. 9. 2017, Bozkaya proti Turecku, č. 46661/09, bod 45; a rozsudek ze dne 17. 9. 2019, Akdağ proti Turecku, č. 75460/10, bod 55).

55. Na vnitrostátní úrovni stěžovatel napadl platnost prohlášení o vzdání se obhájce ze dvou dalších důvodů: 1) při jeho podpisu nebyl přítomen žádný obhájce a 2) při podpisu trpěl psychickými a fyzickými příznaky závislosti na návykových látkách a abstinčním syndromem.

56. Absence obhájce při podpisu prohlášení o vzdání se obhájce sama o sobě nezpůsobuje jeho neplatnost pro účely čl. 6 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Fariz Ahmadov proti Ázerbájdžánu, č. 40321/07, body 50–55). Soud dále poznamenává, že Nejvyšší soud vyložil relevantní ustanovení vnitrostátního práva tak, že přítomnost obhájce nebyla pro platnost prohlášení o vzdání se obhájce vyžadována, pokud obviněnému nebyl ustanoven (viz bod 21).

57. Pokud jde o stěžovatelovu závislost na návykových látkách, trpěl jí v době svého *de facto* zatčení dne 14. 4. 2014 (viz bod 24). Stěžovatel podepsal prohlášení o vzdání se obhájce o dva dny později, tedy 16. 4. 2014.

58. Vzhledem k tomu, že neexistují poznatky o tom, že by stěžovatel měl v době, kdy byl pod kontrolou policie, přístup k návykovým látkám nebo substituční terapii, lze považovat za věrohodné jeho tvrzení, že v době, kdy prohlášení o vzdání se obhájce podepsal, již trpěl abstinčními příznaky.

59. Soud již v minulosti judikoval, že doznání viny učiněné za nezaznamenaného omezení osobní svobody může v kombinaci s důkazy o nevysvětlených zraněních vytvořit zdání, že nebylo poskytnuto dobrovolně (viz např. rozsudek ze dne 7. 11. 2013, Belousov proti Ukrajině, č. 4494/07, bod 63; a rozsudek ze dne 25. 2. 2016, Zyakun proti Ukrajině, č. 34006/06).

60. Přestože v projednávaném případě neexistuje důkaz o zranění a stěžovatelovo tvrzení o špatném fyzickém zacházení postrádá oporu, lze nicméně shledat do jisté míry podobné okolnosti. Okolnosti stěžovatelova zadržení bez záznamu v kombinaci s důvěryhodným tvrzením, že když se vzdal práva na obhájce, trpěl abstinenčními příznaky, otevírají cestu k pochybnostem o dobrovolné povaze prohlášení o vzdání se obhájce podepsaného stěžovatelem.

61. Za těchto okolností bylo v první řadě na vnitrostátních soudech, aby přesvědčivým způsobem prokázaly, zda bylo jeho prohlášení o vzdání se práva na právní pomoc navzdory těmto vadám dobrovolné a platné (viz rozsudek ze dne 5. 2. 2015, Ogorodnik proti Ukrajině, č. 29644/10, bod 108; a Türk, cit. výše, bod 53).

62. Vnitrostátní soudy nerozporovaly, že stěžovatelovy psychické a behaviorální poruchy vyvstávající z jeho závislosti mohly v zásadě podle vnitrostátního práva představovat překážku pro platnost jeho prohlášení o vzdání se obhájce (viz body 19 a 27). Podle vnitrostátní judikatury stěžovatele jeho diagnóza potenciálně řadila do skupiny osob, které se podle zákona nemohly obhájce vzdát v důsledku své duševní poruchy (viz body 10 a 30).

63. Uzavřely však, že úřady se o stěžovatelově závislosti dozvěděly až v květnu 2014, tedy po dokončení všech vyšetřovacích úkonů vyžadujících jeho účast. Při přijetí tohoto závěru se však opomenuly vyjádřit k informaci (obsažené v rozhodnutí o zastavení, z něhož samy vycházely – viz body 15, 17, a 22), že počínaje nejpozději 17. 4. 2014, tedy dnem po stěžovatelově podpisu vzdání se práva a jeho doznání, byla do zadržovacího centra opakovaně přivolána zdravotnická záchranná služba v souvislosti s jeho abstinenčními příznaky. Vnitrostátní soudy ani nevysvětlily, jak mohl být stěžovatel bez vědomí úřadů registrován v centru pro léčbu závislostí dne 18. 4. 2014, tedy zatímco byl držen ve vazbě (viz bod 10).

64. Chybná povaha tohoto hodnocení vnitrostátních soudů byla potvrzena, když vyšlo najevo, že policie o stěžovatelově závislosti věděla od samého počátku vyšetřování, tj. v období od 14. do 16. 4. 2014, když byl podle silných indicií přítomných ve výpovědích samotných policistů pod jejich kontrolou (viz bod 24, 46 a 47 výše). Skutečnost, že tato informace vyšla najevo až po skončení trestního řízení proti stěžovateli, lze přičítat vnitrostátním orgánům a zadržení, které způsobilo opakované přijetí předčasných rozhodnutí o zastavení (viz body 23 a 25).

65. Ačkoli tedy vnitrostátní právo v zásadě stanovuje pro tyto případy pojistku, ukázala se z důvodu jednání policistů jako neúčinná. Lze to srovnávat s praxí podle úpravy trestního řádu z roku 1960, jež byla Soudem označena za problematickou v případech jako Balitskiy proti Ukrajině (rozsudek ze dne 3. 11. 2011, č. 12793/03, body 50–54, s dalšími odkazy), v nichž bylo jednání zpočátku kvalifikováno jako méně závažný trestný čin, který nevyžadoval povinné právní zastoupení, v důsledku čehož byla obviněným fakticky odepřena odpovídající právní pomoc.

66. Ve věci Balitskiy byl obviněný po podpisu prohlášení o vzdání se obhájce vyslýchán ve vztahu k trestnému činu vraždy bez přítomnosti obhájce. Obvinění bylo následně zpřísněno na vraždu spáchanou v úmyslu získat majetkový prospěch, tedy trestný čin, za nějž mu hrozil trest

odnětí svobody na doživotí, a ve vztahu k němuž bylo prohlášení vzdání se obhájce vyloučeno vnitrostátním právem. Policie takto postupovala navzdory tomu, že měla od počátku indicie, že trestný čin byl motivován majetkovým prospěchem. Soud shledal, že se jednalo o příklad praxe zjištěné již v předchozích případech, kdy bylo jednání nesprávně kvalifikováno s postranním motivem obviněným fakticky odeprít právní pomoc (cit. výše, body 40 a 52).

67. Obdobně vnitrostátní právo ve stěžovatelově případě vylučovalo přijetí prohlášení o vzdání se obhájce od pacientů s diagnózou, již podle následujících zjištění stěžovatel trpěl. Policie však věděla, že stěžovatel trpí závislostí na návykových látkách, již od 14. 4. 2014, kdy byl podle silných indicií z výpovědí policistů pod jejich kontrolou. To mohlo naznačit, že stěžovatel trpí nemocí, v jejímž důsledku podle vnitrostátního práva nebylo možné přijmout jeho prohlášení o vzdání se obhájce. Policie však tuto informaci před příslušnými úřady zamlčela.

68. Důležité dále je, že stěžovatel nebyl před podpisem prohlášení o vzdání se obhájce poučen o svém právu nevypovídat. Přestože je rozdíl mezi právem nevypovídat a právem na právní pomoc, přičemž vzdání se jednoho z nich neznamena vzdání se druhého, tato práva se nicméně doplňují. Osobě zadržené policií musí být tím spíše poskytnuta pomoc obhájce, když předtím nebyla poučena o svém právu nevypovídat (viz rozsudek ze dne 24. 10. 2013, Navone a ostatní proti Monaku, č. 62880/11 a 2 další, bod 74). Tudíž přestože stěžovatel nevznese samostatnou námitku ve vztahu ke svému právu nevypovídat, absence poučení o tomto právu je relevantním faktorem, který dále podkopává platnost jeho prohlášení o vzdání se práva na právní pomoc.

69. Lze shrnout, že stěžovatel podepsal prohlášení o vzdání se obhájce, když byl podle silných indicií ve výpovědích policistů zadržován bez záznamu a když podle svého důvěryhodného tvrzení trpěl abstinenčními příznaky. To dává prostor pro pochybnosti o dobrovolné povaze prohlášení o vzdání se obhájce, které stěžovatel podepsal. Zvláště za těchto okolností bylo na vnitrostátních soudech, aby důkladně přezkoumaly platnost tohoto prohlášení, což dostatečně neprovedly.

70. Soud při zvážení těchto skutečností shledal, že vláda neprokázala, že se stěžovatel platně vzdal svého práva na obhájce (srov. Akdağ, cit. výše, bod 61; a rozsudek ze dne 11. 5. 2023, Lalik proti Polsku, č. 47834/19, bod 62).

iii) Zda existovaly závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci

71. Vzhledem k tomu, že neexistovalo žádné účinné prohlášení o vzdání se obhájce, vyvstává otázka, zda byla absence obhájce opodstatněna závažnými důvody. Soud takové důvody neshledává. Musí proto velmi důkladně posoudit, zda absence obhájce podkopala spravedlivost řízení, přičemž na vládě leží břemeno spolehlivě prokázat, že tomu tak nebylo (viz Beuze, cit. výše, bod 145).

iv) Celková spravedlivost řízení

72. Soud nyní ve světle faktorů stanovených v případech Ibrahim a ostatní (cit. výše, bod 274) a Beuze (cit. výše, bod 150) přezkoumá, zda omezení právní pomoci ovlivnilo celkovou spravedlivost trestního řízení.

73. Pokud jde o tato kritéria, Soud nejprve jmenuje seznam faktorů, při jejichž přítomnosti je tendence považovat řízení za spravedlivé: 1) důkazy byly hodnoceny soudci z povolání, 2) nejsou náznaky toho, že by při shromažďování relevantních důkazů došlo k porušení

vnitrostátního práva, 3) žádné okolnosti nevzbuzují pochybnosti o spolehlivosti a přesnosti výpovědi stěžovatele, 4) na trestním stíhání trestného činu přisuzovaného stěžovateli byl značný veřejný zájem.

74. Existence jiných faktorů má naopak tendenci svědčit ve prospěch zjištění, že spravedlivost řízení byla nenapravitelně narušena.

75. Stěžovatel byl do jisté míry zranitelný v důsledku svého zdravotního stavu (srov. ve vztahu k alkoholikům rozsudek ze dne 31. 3. 2009, Płonka proti Polsku, č. 20310/02, bod 38; a Lalik, cit. výše, bod 67; ve vztahu k drogově závislým v kontextu záležitostí souvisejících s péčí o děti rozsudek ze dne 25. 2. 2020, I. proti Rusku, č. 68868/14, bod 87; a rozsudek ze dne 13. 12. 2022, V. Y. R. a A. V. R. proti Bulharsku, č. 48321/20, bod 91; ve vztahu k zadrženým duševně nemocným rozsudek velkého senátu ze dne 31. 1. 2019, Rooman proti Belgii, č. 18052/11, bod 145; a naopak např. rozsudek ze dne 24. 6. 2021, Hasáliková proti Slovensku, č. 39654/15, body 66–78).

76. Stěžovatelovy sporné výroky byly přímo usvědčující. Pronesl je na počátku vyšetřování, takže určily způsob, jakým vnitrostátní orgány přistupovaly k vyšetřování a představovaly zvláště významnou součást důkazní materie vůči stěžovateli.

77. Výpověď, kterou stěžovatel podal dne 15. 4. 2014 předtím, než byl poučen o svém právu na právní pomoc, se sice nikdy nestala součástí důkazů použitých proti němu, umožnila však vnitrostátním orgánům získat další usvědčující důkazy, neboť vedla k nalezení kradených věcí. Stěžovatel se mohl domnívat, že by si uškodil, kdyby již podanou výpověď změnil po svém poučení o právu na právní pomoc, když byla provedena rekonstrukce (srov. rozsudek ze dne 10. 10. 2016, Sitnevskiy a Chaykovskiy proti Ukrajině, č. 48016/06 a 7817/07, bod 83).

78. Stěžovatelova následná výpověď, kterou podal v průběhu rekonstrukce, měla v řízení ústřední roli. Žádné další důkazy přímo neprokazovaly, že spáchal trestný čin krádeže s přitěžujícími okolnostmi jejího provedení vloupáním.

79. Téměř všechny další důkazy shromážděné proti stěžovateli byly odvozeny od jeho výpovědi podané během rekonstrukce: většina svědeckých výpovědí spočívala v pouhém potvrzení, že se skutečně přiznal. Jedinou výjimkou byla výpověď K., který od stěžovatele kradené zboží koupil. Spisový materiál však ukazuje, že policie ho byla schopna identifikovat pouze díky výpovědi stěžovatele učiněné před jeho poučením o právu na obhájce (viz bod 24). Úkolem soudu v projednávané věci není rozhodnout, zda bylo použití důkazů získaných díky těmto výpovědím v rozporu s požadavky čl. 6 Úmluvy. Relevantním bodem prováděné analýzy nicméně je, že selhání vnitrostátních soudů, když nezpochybnily platnost stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce, mělo zvláště závažné důsledky pro celkovou spravedlivost řízení.

80. Stěžovatel měl sice, jak již bylo řečeno výše, příležitost rozporovat pravost důkazů a postavit se proti jejich použití, hodnocení otázky jeho psychického stavu během rekonstrukce vnitrostátními soudy však bylo povrchní. Vnitrostátní soudy se dostatečně nevypořádaly ani se stěžovatelovými námitkami o porušení jeho práva na obhájce. Přestože bylo ve vnitrostátním právu začleněno pravidlo vyloučení důkazů získaných nezákonným způsobem (viz bod 29), nebylo použito.

81. Z tohoto důvodu není Soud po provedení důkladného přezkumu přesvědčen, že trestní řízení posuzované jako celek napravilo procesní vady, které vznikly v prvních dnech vyšetřování. Uzavírá proto, že vláda spolehlivým způsobem neprokázala, proč nebyla výjimečně za konkrétních okolností tohoto případu celková spravedlivost řízení narušena omezením stěžovatelova přístupu k právní pomoci (srov. Beuze, cit. výše, bod 193).

82. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy;

(...)

(zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA PÁTÁ SEKCE

11. 1. 2024

VĚC D. PROTI LOTYŠSKU (rozsudek ve věci D. proti Lotyšsku, stížnost č. 76680/17)

Segregace vězňů v rámci neformálního „kastovního“ systému mezi vězni

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 3

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 35 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

§ 81 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Klíčová slova:

materiální podmínky – osoba ve zranitelném postavení – pozitivní závazky – režim v místech zbavení svobody – řízení týkající se výkonu trestu – trestní právo

Autorský komentář:

V předkládaném rozsudku měl Soud příležitost zaměřit se na situaci, kdy se vězeň po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody setkal s faktickou segregací a zařazením v rámci neformální hierarchie mezi vězni. Zařazení konkrétního vězně v rámci tohoto „kastovního systému“ může plynout mimo jiné i z povahy trestného činu, za který byl odsouzen, což byl i případ stěžovatele. Ten spáchal trestný čin v sexuální oblasti, a ocitl se tak na nejnižší příčce systému, což mu přinášelo fyzické a sociální vyloučení.

V případě Lotyšska navíc platilo, že existence „kastovního“ systému ve věznicích byla obecně známa a vnitrostátní orgány, jako např. veřejný ochránce práv či soudy, se jí již zabývaly. Na rozdíl od jiných podobných věcí (např. rozsudek ze dne 2. 5. 2023, S. P. a ostatní proti Rusku, č. 36463/11 a 10 dalších) tak nebylo sporu o tom, zda takovýto systém ve věznicích existuje. V případě stěžovatele současně nedošlo k tomu, že by se stal obětí jakéhokoliv fyzického násilí.

Stěžovatel se tedy nacházel v situaci, kdy s ohledem na své zařazení v „kastovním“ systému sice čelil segregaci a značným omezením ve svém každodenním vězeňském životě – o čemž vězeňské orgány musely mít povědomí –, ale jelikož nebyl schopen identifikovat žádný fyzický útok, jehož by byl obětí, nemohl se u vězeňských orgánů domoci nápravy. Toto vedlo k porušení čl. 3 Úmluvy, neboť vnitrostátní orgány stěžovatele před segregací neochránily.

Pro české orgány může být rozsudek zajímavý právě tím, že se Soud zabýval situací, kdy mezi vězni nedošlo k fyzickému násilí. Vězeňské orgány by si měly všimnout i takto „subtilních“ zásahů do důstojnosti odsouzených ze strany jejich spoluvězňů. V rámci naší právní úpravy (zejména § 35 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád

výkonu trestu odnětí svobody) platí, že každý odsouzený je povinen dbát na dodržování práv ostatních odsouzených a pokud se dozví o jejich porušování, musí neprodleně informovat zaměstnance Vězeňské služby. Stejně tak její zaměstnanec, pokud se dozví o tom, že je ohroženo právo vězně na ochranu před neoprávněným násilím, jakýmkoliv projevy ponižování lidské důstojnosti a urážkami nebo výhrůzkami, je povinen neprodleně učinit opatření nezbytná k zamezení tohoto stavu. Pokud se jedná o dosavadní vnitrostátní praxi, např. veřejný ochránce práv ve svém sborníku stanovisek Vězeňství II z roku 2019 (s. 37–39) uvádí spíše příklady, kdy docházelo k fyzickým napadením odsouzeného.

Předkládaný rozsudek tak může představovat určitý apel na vězeňské orgány, aby se skutečně zabývaly i případy, kdy sice nedochází ke skutečnému fyzickému násilí mezi vězni, ale kde je pošlapávána jejich důstojnost i jiným způsobem.

(JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel je lotyšským státním příslušníkem, jenž při výkonu trestu odnětí svobody podléhal neformálnímu hierarchickému („kastovnímu“) systému. Ten nebyl součástí oficiálních vězeňských pravidel, ale uplatňoval se jen mezi vězni navzájem. Tento systém vězně rozlišoval do skupin, jež požívaly rozdílné míry respektu i autonomie v rámci vězeňské komunity. Pro stěžovatele, který s ohledem na to, že spáchal trestný čin v sexuální oblasti, spadal do nejnižší skupiny, to znamenalo, že byl fakticky zásadně omezen a segregován.

Omezení v každodenním pobytu stěžovatele ve věznici se vztahovala na řadu oblastí jeho života – např. jak na využívání společných vězeňských zařízení a služeb, tak na kontakty s ostatními vězni či na výkon podřadných prací pro ostatní vězně.

Stěžovatel se tak např. nemohl pohybovat ve společných prostorách spolu s ostatními vězni a mohl využívat jen vyčleněné toalety, koupelny a části jídelny. Nesměl se přibližovat k vězňům z jiných skupin, natož se jich dotknout, stát s nimi ve frontách na nákup či lékařskou péči, účastnit se s nimi sportovních aktivit apod. Podřadné práce naopak zahrnovaly úklid, praní prádla pro spoluvězně apod.

Tato situace stěžovateli přirozeně způsobovala zvýšenou míru duševního utrpení, a ten se obracel na vězeňské orgány a posléze i vnitrostátní soudy. Jelikož však netvrdil žádná konkrétní fyzická napadení (neboť k nim nedošlo) ani jakákoliv jména spoluvězňů, potenciálních pachatelů (neboť to kastovní systém neumožňoval), stěžovatel nebyl ve svých podáních úspěšný a neměl vlastně žádnou skutečnou možnost, jak svůj stav zlepšit.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 3 ÚMLUVY SAMOSTATNĚ A VE SPOJENÍ S ČL. 14

30. Stěžovatel ve smyslu čl. 3 Úmluvy, posuzovaného samostatně a ve spojení s čl. 14, namítal, že byl vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení a diskriminaci z důvodu své příslušnosti k nejnižší „kastě“ v rámci neformální vězeňské hierarchie a kvůli opomenutí vnitrostátních orgánů tuto hierarchii odstranit. Stěžovatel se v souvislosti se stejnými skutečnostmi dovolával také čl. 1 Protokolu č. 12, avšak vzhledem k tomu, že Lotyšsko tento Protokol neratifikovalo, bude Soud pokračovat v přezkumu pouze z hlediska čl. 3 a čl. 14 Úmluvy, jež znějí následovně:

Čl. 3

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení ...“

Čl. 14

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa ... nebo jiné postavení.“

(...)

B. Věcné posouzení

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

37. Soud připomíná, že čl. 3 Úmluvy zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratické společnosti. Absolutně zakazuje mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trest, a to bez ohledu na okolnosti a chování oběti (viz, kromě mnoha jiných, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000, Labita proti Itálii, č. 26772/95, bod 119).

38. V souvislosti se zbavením svobody Soud dlouhodobě zdůrazňuje, že čl. 3 ukládá smluvním státům povinnost nejen zdržet se špatného zacházení, ale také přijmout nezbytná preventivní opatření k zajištění fyzické a psychické integrity a blaha osob zbavených svobody (viz rozsudek ze dne 10. 2. 2011, Premininy proti Rusku, č. 44973/04, bod 83). Stát musí zajistit, aby osoba byla držena v podmínkách, které jsou slučitelné s respektováním lidské důstojnosti, aby způsob a metoda výkonu opatření nevystavovala osobu strachu nebo utrpení v intenzitě přesahující nevyhnutelnou míru utrpení, která je s omezením osobní svobody spojena, a aby vzhledem k náročným podmínkám uvěznění bylo přiměřeně zajištěno její zdraví a blaho (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2016, Muršić proti Chorvatsku, č. 7334/13, bod 99; a rozsudek ze dne 10. 1. 2012, Ananyev a ostatní proti Rusku, č. 42525/07 a 60800/08, bod 141).

39. Dalším důležitým faktorem při posuzování toho, zda stát plní své závazky podle čl. 3, je to, zda vězeň patřil ke zvlášť zranitelné skupině, například proto, že náležel do kategorie se zvýšeným rizikem zneužívání (viz rozsudek ze dne 20. 10. 2011, Stasi proti Francii, č. 25001/07, bod 91, týkající se homosexuálů; rozsudek ze dne 17. 4. 2012, J. L. proti Lotyšsku, č. 23893/06, bod 68, týkající se spolupracovníků s policií; rozsudek ze dne 29. 10. 2013, D. F. proti Lotyšsku, č. 11160/07, body 81–84; a rozsudek ze dne 3. 3. 2015, M. C. proti Polsku, č. 23692/09, bod 90, týkající se sexuálních delikventů; rozsudek ze dne 17. 1. 2013, Sizarev proti Ukrajině, č. 17116/04, body 114–115; a rozsudek ze dne 14. 1. 2014, Totolici proti Rumunsku, č. 26576/10, body 48–49, týkající se bývalých policistů).

(b) Skutkové okolnosti

40. Soud poznamenává, že tento případ se v podstatě týká tvrzení stěžovatele, že byl vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení kvůli svému postavení na nejnižším stupni neformální vězeňské hierarchie. V nedávné věci týkající se podobné stížnosti Soud upozornil na komplikace, které jsou s kontrolou takovéto neformální hierarchie neodmyslitelně spjaté. Tyto

komplikace vyplývají ze zažitých vzorců chování, jež zahrnují zneužívání a rituální a symbolicky ponižující zacházení, které je vůči „vyloučeným“ vězňům uplatňováno jejich spoluvězni (viz rozsudek ze dne 2. 5. 2023, S. P. a ostatní proti Rusku, č. 36463/11 a 10 dalších, bod 82). V oné věci se Soud vzhledem k tomu, že žalovaný stát nepodnikl kroky k vyšetřování, ve velké míře opíral o materiály třetích stran – od monitorovacích zpráv z věznic až po akademické výzkumy podmínek ve věznicích a chování vězňů – aby potvrdil výpovědi stěžovatelů o událostech (tamtéž, body 84–89).

41. Naproti tomu v projednávané věci nejsou hlavní skutečnosti mezi stranami sporné. Soud je stanovil následovně.

42. Zaprvé, v lotyšských věznicích existovala v době, kdy tam byl stěžovatel držen, neformální hierarchie mezi vězni, známá také jako „kastovní“ systém. Jeho existence byla zdokumentována nejméně ve dvou věznicích, kde byl stěžovatel držen, ve výročních zprávách veřejného ochránce práv ... ve zprávě CPT [*Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání – pozn. překl.*], zejména o jeho návštěvě lotyšských věznic v roce 2016 ... ve výzkumu nezávislých novinářů a ve vnitrostátních rozsudcích ...

43. Zadruhé, stěžovatel patřil k nejnižší „kastě“ vězňů v rámci této hierarchie, označovaných jako „kreisie“, která čelila řadě omezení, pokud se jednalo o využívání společných zařízení, přístup ke službám či interakci s ostatními vězni ...

44. Zatřetí, stěžovatel nebyl vystaven žádnému skutečnému násilí nebo hrozbě násilí, ať už ze strany vězeňského personálu či jiných vězňů. Tuto skutečnost opakovaně zdůrazňovaly vnitrostátní orgány i žalovaná vláda a stěžovatel netvrdil opak ...

45. Jádrem sporu mezi stranami spočívá v tom, zda existence neformální hierarchie vězňů a z ní vyplývající omezení pro vězně v postavení stěžovatele samy o sobě představovaly nelidské či ponižující zacházení ve smyslu čl. 3, a pokud ano, zda vnitrostátní orgány stěžovatele před takovým zacházením neochránily. Soud se těmito otázkami bude dále zabývat.

(c) Zda byl stěžovatel vystaven zacházení zakázanému čl. 3

46. Soud opakuje, že špatné zacházení musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti, aby spadalo do působnosti čl. 3 Úmluvy. Špatné zacházení, které dosahuje takové minimální úrovně závažnosti, obvykle zahrnuje skutečné tělesné zranění nebo intenzivní fyzické či duševní utrpení. Článek 3 se však nemůže omezovat pouze na špatné fyzické zacházení; vztahuje se také na způsobování psychického utrpení. Pokud zacházení ponižuje nebo pokořuje jednotlivce, projevuje nedostatek úcty k jeho lidské důstojnosti nebo ji snižuje, nebo vzbuzuje pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, které jsou schopny zlomit morální a fyzickou odolnost jednotlivce, může být charakterizováno jako ponižující a rovněž spadat pod zákaz podle čl. 3 (viz Ananyev a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 140; a rozsudek ze dne 7. 10. 2014, Begheluri proti Gruzii, č. 28490/02, bod 100). Dále Soud opakuje, že špatným zacházením mohou být i jiné činy než fyzické násilí, a to z důvodu psychické újmy, kterou poškozují lidskou důstojnost. Zejména hrozba špatného zacházení může sama rovněž představovat formu špatného zacházení kvůli strachu z násilí, který v oběti vyvolává, a psychickému utrpení, které s sebou nese (viz rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 108).

47. Pokud se jedná o otázku, co představuje minimální úroveň závažnosti, přístup Soudu se postupně vyvíjel. Původně Soud zastával názor, že „pouhý pocit stresu osoby, jejíž osobní svoboda je omezena,“ (viz rozhodnutí ze dne 24. 11. 2005, I. T. proti Rumunsku, č. 40155/02) nebo „pouhá obava z odvety ze strany [stěžovatelových] spoluvězňů“ (viz rozhodnutí ze dne 9. 11. 2006, Golubev proti Rusku, č. 26260/02) nebyly samy o sobě dostatečné k tomu, aby situace spadala do působnosti čl. 3. Pokud však tato obava z represí byla doprovázena dalšími faktory, Soud shledal, že „kumulativní účinek přeplněnosti a záměrného umístění osoby do cely s osobami, které pro ni mohou představovat nebezpečí, může v zásadě být z pohledu čl. 3 Úmluvy problematický“ (viz rozsudek ze dne 17. 7. 2007, Gorea proti Moldavsku, č. 21984/05, bod 47). Ve dvou následujících věcech, rozsudku ze dne 27. 5. 2008, Rodić a ostatní proti Bosně a Hercegovině, č. 22893/05, bod 73; a rozsudku ze dne 21. 7. 2009, Alexandru Marius Radu proti Rumunsku, č. 34022/05, bod 48, Soud shledal porušení čl. 3 z toho důvodu, že „utrpení, jemuž byli stěžovatelé vystaveni, zvláště neustálá psychická úzkost způsobená výhrůzkami fyzického násilí, a jeho očekávání ... musely přesáhnout nevyhnutelnou úroveň spojenou se zbavením svobody“. Konečně v případech zranitelných vězňů v lotyšských věznicích Soud rozhodl, že roční vystavení „soustavnému strachu a úzkosti z bezprostředního rizika špatného zacházení“ spolu s absencí účinného vnitrostátního prostředku nápravy představuje porušení čl. 3 (viz rozsudek D. F. proti Lotyšsku, cit. výše, bod 95; a srov. rozsudek J. L. proti Lotyšsku, cit. výše, body 74–75 a 87–88).

48. V nedávné věci, ve které se zabýval otázkou neformální hierarchie mezi vězni, Soud učinil významné závěry stran práhu závažnosti, který vede k použití čl. 3 Úmluvy. Ačkoliv ne všichni stěžovatelé v této věci, kteří spadali do kategorie „vyloučených vězňů“, zažili fyzické násilí, přesto žili pod neustálou hrozbou takového násilí za porušení neformálních pravidel. Výsledné duševní utrpení a strach ze špatného zacházení měly snižovat jejich lidskou důstojnost a vzbuzovat v nich pocit méněcennosti, což představovalo formu ponižujícího zacházení v rozporu s čl. 3 (viz S. P. a ostatní proti Rusku, cit. výše bod 92). Soud upřesnil, že omezení, která „vyloučení“ stěžovatelé snášeli, posloužila jako další důkaz ponižujícího zacházení. K jejich oddělení od ostatních vězňů docházelo jak na fyzické, tak na symbolické úrovni; byla jim přidělena méně pohodlná místa v ubytovacích prostorách a jídelně a měli omezený přístup k základním vězeňským službám, jako byly sprchy či lékařská péče. Kromě toho se nesměli přiblížit k ostatním vězňům, natož se jich dotknout. Toto odepření lidského kontaktu vedlo k jejich sociální izolaci a pravděpodobně jim způsobilo značné psychické následky (tamtéž, bod 93). Kromě toho byli „vyloučení“ stěžovatelé nuceni vykonávat práce, které byly ze své podstaty považovány za ponižující a pro ostatní vězně nepříjemné. To je dále pokořovalo a udržovalo u nich pocity méněcennosti (tamtéž, bod 94).

49. V projednávané věci se stěžovatelova výpověď v relevantních ohledech podobá výše uvedené věci, konkrétně pokud se jedná o fyzické i symbolické odloučení od ostatních vězňů, jemuž čelili vězni ve skupině „*kreisie*“, do níž stěžovatel patřil. Uváděl, že vězni v této nejnižší skupině čelili mnoha svévolným omezením při využívání společných služeb. Měli oddělená místa k sezení, toalety a jídelny a nesměli stát s ostatními vězni ve frontách na nákup či na lékařskou péči. Měli rovněž zakázáno zapojovat se do sportovních aktivit nebo používat společné sprchy. Jejich lůžka byla méně pohodlná a nacházela se na okraji společných prostor. Kromě toho měli za úkol vykonávat podřadné práce, jako je úklid či praní prádla pro ostatní vězně ... Soud dospěl k závěru, že takovéto fyzické i symbolické oddělení od ostatních vězňů ústilo ve vyslání jasných poselství o podřadnosti, kterým byla snižována lidská důstojnost vězňů v situaci stěžovatele, což představuje ponižující zacházení ve smyslu čl. 3.

50. Skutečnost, že se stěžovatel rozhodl podřídit požadavkům a omezením stanoveným neformální hierarchií, namísto aby se jim postavil či je rozporoval, nezpochybňuje závěr Soudu ohledně ponižující povahy těchto odlidšťujících praktik. Stěžovatelův důraz na svou vlastní houževnatost, spíše než na hmatatelné dopady vnucených hierarchických norem, poskytuje Soudu vhled do mechanismů, jak se s nimi vypořádat, které mohou vězni v jeho situaci použít. Ačkoliv tyto mechanismy mohou případně zakrýt plný rozsah emocionálního utrpení, je nezbytně nutné uznat, že absence otevřené konfrontace či násilných incidentů nezmenšuje existenci skrytého utrpení. Život v takto nepřátelském prostředí mnohdy vede k neustálému hromadění stresu, zejména u jedinců vystavených nerovnosti, a nikoliv z bezprostředních či opakovaných hrozeb. I pouhé očekávání takových hrozeb může rovněž způsobit trvalou duševní újmu a úzkost o intenzitě převyšující úroveň stresu způsobeného omezením osobní svobody za běžných podmínek.

51. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že fyzická a společenská segregace stěžovatele spolu s omezeným přístupem k základním vězeňským službám a odepřením lidského kontaktu vedla k tomu, že musel snášet úzkost v intenzitě přesahující nevyhnutelnou míru utrpení, která je s omezením osobní svobody spojena, i když nebyl vystaven fyzickému násilí (srov. výše citovaný rozsudek S. P. a ostatní proti Rusku, bod 96). Tato situace, kterou po léta snášel z důvodu svého postavení v nejnižší skupině vězňů v neformální hierarchii, představovala zacházení zakázané podle čl. 3 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že stěžovatel byl touto situací osobně dotčen, nelze říci, že by jeho stížnost představovala *actio popularis*.

52. Zbývá určit, zda se vnitrostátní orgány tímto problémem dostatečně zabývaly.

(d) Povinnost státu chránit stěžovatele před špatným zacházením

53. Soud výše konstatoval, že stěžovatel nezažil žádné špatné zacházení ze strany vězeňského personálu. Nicméně absence přímé účasti státu na špatném zacházení, které by splňovalo podmínku takové závažnosti, aby bylo možné použít čl. 3 Úmluvy, nezabavuje stát jeho závazků podle tohoto ustanovení (viz rozsudek ze dne 15. 1. 2019, Gjini proti Srbsku, č. 1128/16, bod 77). V této souvislosti Soud odkazuje na příslušné zásady týkající se odpovědnosti státu, dohledu a kontroly ve vztahu k omezení osobní svobody, jakož i povinnosti chránit jednotlivce před násilím mezi vězni, které jsou uvedeny ve věci Preminininy proti Rusku (cit. výše, body 82–88). Vnitrostátní orgány jsou zejména povinny přijmout opatření, aby zajistily, že jednotlivci v rámci jejich jurisdikce nebudou vystaveni mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu, včetně takového špatného zacházení ze strany soukromých osob (tamtéž, bod 84; a D. F. proti Lotyšsku, cit. výše, body 83–84). Rozsah této povinnosti ochrany závisí na konkrétních okolnostech každé věci (viz Stasi, cit. výše, bod 79).

54. K nyní projednávané věci Soud poznamenává, že otázka neformální hierarchie vězňů je v lotyšských vězeňských zařízeních dobře zdokumentována. Stěžovatel uvedl, a vláda to nezpochybnila, že tento problém byl ve věznicích, kde byl držen, běžný ... V této situaci si jak vězeňský personál, tak i další orgány měly být rozumně vědomy nejen existence této hierarchie, ale i podřízeného postavení stěžovatele v rámci ní. I při absenci výslovných případů násilí či konfrontace nebylo možné přehlédnout neodmyslitelné riziko špatného zacházení, kterému byl stěžovatel během výkonu trestu odnětí svobody vystaven. Jelikož si orgány zjevně byly vědomy rizika, kterému stěžovatel v této zranitelné situaci čelil, je na vládě, aby vysvětlila opatření, která vnitrostátní orgány zavedly ke zmírnění stěžovatelovy zranitelnosti a k řešení širšího problému hierarchie ve věznicích (viz D. F. proti Lotyšsku, cit. výše, bod 87; a S. P. a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 99).

55. Soud opakuje, že stížnosti týkající se ponižujících účinků neformální hierarchie vězňů jsou podobné jiným stížnostem, které vyplývají ze strukturálních problémů ve vězeňském prostředí. Takové problémy naznačují spíše systémové selhání než problémy omezené na konkrétní okolnosti jednotlivého stěžovatele (viz S. P. a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 103). Vzhledem k systémové povaze těchto problémů by individuální zásahy – jako je zahájení vyšetřování nebo přemístění stěžovatele do jiné cely nebo zařízení – neřešily hlavní problém, který je jádrem námitek stěžovatele. I kdyby byly konkrétní případy násilí nebo špatného zacházení vyšetřeny a u odpovědných osob by byla vyvozena odpovědnost, taková opatření by nezměnila základní mocenskou dynamiku neformální hierarchie ve věznicích, ani by nezměnila podřízené postavení stěžovatele v jejím rámci (tamtéž, bod 104).

56. Omezení zásahů na řešení konkrétních událostí ... nepředstavuje komplexní přístup, který by měly orgány vězeňské správy zaujmout při řešení systémového problému, jakým neformální hierarchie vězňů je. Od roku 2012 lotyšský veřejný ochránce práv soustavně kritizuje absenci takového zastřešujícího přístupu a poukazuje na nedostatky tradiční strategie zaměřené na jednotlivé incidenty ... Ve zprávě z roku 2018 šel veřejný ochránce práv ještě dále, když tvrdil, že vnitrostátní orgány jednají protiprávně, když neodbourávají zavedené neformální hierarchie ve věznicích. Tento pohled podpořil i Nejvyšší soud Lotyšska, který vyslovil názor, že státní orgány mají obecnou povinnost řešit otázku neformální hierarchie, která je jedním z faktorů přispívajících k násilí mezi vězni ...

57. Soud proto konstatuje, že vnitrostátní orgány nepřijaly odpovídající opatření na ochranu stěžovatele před zacházením spojeným s jeho příslušností ke skupině vězňů označovaných jako „kreisie“. Vnitrostátní orgány neměly k dispozici účinné mechanismy ke zlepšení individuální situace stěžovatele ani k tomu, aby se touto otázkou komplexně zabývaly.

58. Došlo tak k porušení čl. 3 Úmluvy tím, že státní orgány neochránily stěžovatele před zacházením zakázaným podle tohoto ustanovení. Poté, co Soud dospěl k tomuto závěru, nepovažuje za nutné zkoumat stejný soubor skutečností z hlediska čl. 14 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z UVEDENÝCH DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy;

(...)

(Zpracoval Mgr. Bc. Jan Bena)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA VELKÝ SENÁT

20. 2. 2024

VĚC M. G. PROTI LITVĚ (rozsudek ve věci M. G. Proti Litvě, stížnost č. 6406/21)

Délka řízení a přiměřenost uloženého trestu ve věci sexuálního napadení nezletilého

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 3

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 Listiny základních práv a svobod

Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s, o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Lanzarotská úmluva)

§ 2 odst. 4 a 5 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 20 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Klíčová slova:

Mladistvý – přiměřená lhůta/délka řízení – procesní záruky – trestný čin pohlavního zneužití

Autorský komentář:

Komentované rozhodnutí je významné pro praxi českých soudů zejména při rozhodování o sexuálních deliktech páchaných na dětech. V dané věci stěžovatel, jenž byl dítětem a stal se obětí sexuálního násilí, namítal, že řízení s obviněným bylo vedeno příliš dlouhou dobu, nicméně závěr Soudu o této námitce není podstatný, neboť v zásadě neuvedl žádná nová zjištění ani nevyslovil myšlenky, které by již nebyly uvedeny v jeho předchozích rozhodnutích (srov. zejména body 103 a násl.). V bodě 110 zopakoval, že pokud jde o provedení psychologických vyšetření, je třeba je provádět bez zbytečného odkladu a čekání, v bodě 112 s odkazem na Lanzarotskou úmluvu zdůraznil zajištění této bezodkladnosti v případech týkajících se sexuálních trestných činů proti dětem, jež je třeba řešit prioritně s ohledem na to, že nepřiměřená délka řízení může být dětskou obětí vnímána jako popření jejího svědectví nebo odmítnutí jejího práva být vyslyšeno a může zhoršit trauma, které již utrpěla. Soud proto shledal, že ve stěžovatelově věci celková délka řízení byla přičitatelná vnitrostátním orgánům.

Pro případnou praxi českých soudů je rozhodně důležitější ta část předkládaného rozhodnutí, která se týká závěrů Soudu ke druhé stěžovatelově námitce, že trest, jenž byl pachateli uložen, byl příliš mírný. Lze připomenout, že pachatel byl odsouzen pro pokus sexuálního napadení (v jeho důsledku stěžovatel utrpěl lehkou újmu na zdraví v podobě posttraumatické stresové poruchy) k trestu odnětí svobody podmíněně odloženému, a k peněžitému trestu, což je odsouzení, které podle Soudu „nemohlo být považováno za přiměřené k porušení jednoho ze základních práv stěžovatele...“. Uvedený závěr svědčí o konkrétním tvrzení o nepřiměřenosti uloženého trestu, a to přesto, že Soud sám v bodě 116 uvedl, že „otázky vhodného trestu

v zásadě nespádají do působnosti Úmluvy; není úkolem Soudu rozhodovat například o tom, jaká je vhodná délka trestu odnětí svobody za konkrétní trestný čin.“ Jak je patrné, sám Soud se této zásady nedrží, protože, i když ji konstatuje, s odkazem na „požadavek zakotvený v Lanzarotské úmluvě a směrnici EU“, zdůrazňuje nutnost zajistit, aby sexuální trestné činy proti dětem byly trestány účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi. Nabádá tím obecné soudy k tomu, aby v obdobných případech ukládaly „odrazující“ sankce, a proto také v komentované věci zkoumal, zda trest uložený pachateli v této věci lze považovat za zjevně nepřiměřený a zakládající porušení jednoho ze základních práv chráněných Úmluvou (viz rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Sabalić proti Chorvatsku, č. 50231/13). Porušení těchto pravidel shledal, a to navíc i přesto, že dlouhá délka řízení svědčila pachateli ve smyslu jeho dříve zastávané judikatury, že se délka trestního řízení musí promítnout do kratší výměry trestu. Nutno dodat, jak sám Soud v této věci shledal, že nespáťoval porušení Úmluvy v délce uloženého trestu, ale v jeho podmíněném odložení, což dokládal i nedostatečným odůvodněním přezkoumávaných rozhodnutí, která ohledně uloženého trestu nebyla dostatečně přesvědčivá (viz bod 123).

Z uvedených argumentů podle mého názoru vyplývá, že Soud, i když poukazuje na to, že jeho přezkum není zaměřen proti ukládaným trestům, v této věci tuto zásadu určitým způsobem obešel, a porušení čl. 3 Úmluvy spáťoval v tom, že byl pachateli uložen podmíněný, a nikoliv nepodmíněný trest odnětí svobody. I když bylo důvodem i nedostatečné odůvodnění, nelze nepovažovat za důležitý závěr vyjádřený zejména v bodě 125, kde vnitrostátním soudům vytýkal, že podmíněný trest byl uložen přesto, že soudy „neuložily žádné z povinností stanovených v trestním zákoníku za tímto účelem, jako například omluvit se stěžovateli, účastnit se programů na nápravu chování, nekontaktovat stěžovatele nebo nevstupovat do jeho obydlí ...“. Podle názoru Soudu „taková sankce nemohla být považována za přiměřenou k porušení jednoho ze základních práv stěžovatele podle Úmluvy: nemohla být považována za dostatečně odstrašující k prevenci takových porušení do budoucnosti nebo být obětí vnímána jako spravedlivá“. Je tedy zjevné, že Soud se i přes svá ubezpečení o tom, že není jeho úkolem rozhodovat o výměře trestu, k přiměřenosti trestu vyjadřuje tak, že klade důraz na to, aby za sexuální delikty páchané na dětech byly ukládány přísné a odstrašující tresty a nepřímou naznačuje, že by to měly být nepodmíněné tresty. Tuto tendenci dokladuje nejen tento rozsudek, ale v obdobné věci i rozsudek ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20, jenž byl v předcházejícím čísle této Sbírky rovněž komentován.

Pro rozhodování o trestech českými soudy však na základě tohoto rozsudku nelze dovodit jejich povinnost vždy za sexuální delikty na dětech ukládat nepodmíněný trest, protože takto komentované rozhodnutí vyložit nelze, ale vyplývá z něj nutnost se v obdobných případech velice pečlivě vypořádat se všemi rozhodnými skutečnostmi podstatnými pro ukládání trestů (§ 39 a násl. tr. zákoníku), a to nejen s ohledem na osobu pachatele, ale zejména na okolnosti, za kterých byl čin spáchán, a v tomto smyslu především na důsledky, které činem vznikly u oběti, obzvláště jde-li o dětskou oběť sexuálního deliktu. Těmito skutečnostmi s odkazem na komentované rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval ve svém rozsudku ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. 8 Tz 18/2024, na jehož odůvodnění zejména v bodě 66 a násl. lze ve stručnosti odkázat.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl dne 14. 8. 2014, v době, kdy mu bylo 17 let, napaden partnerem své tety, R. V. Ten spolu s dalšími příbuznými stěžovatele danou noc popíjel v bytě, v němž stěžovatel bydlel

spolu se svojí matkou a dvouročním bratrem. Stěžovatel požádal R. V., aby se ztišil, na což R. V. reagoval agresivně. Stěžovatel se zamkl v pokoji sdíleném s jeho bratrem a zavolal policii. R. V. následně násilně vnikl do pokoje, několikrát stěžovatele udeřil do hlavy a trupu, stiskl mu krk a genitálie, svlékl mu spodní prádlo a vyhrožoval mu, že jej znásilní. Útok byl přerušen příjezdem policie. Od 14. do 25. 8. 2014 byl stěžovatel hospitalizován, přičemž dle lékařské dokumentace z této hospitalizace utrpěl rány do břicha a pravé ledviny, lehký otřes mozku, trpěl tinnitem a poruchou přizpůsobení.

Téhož dne, kdy došlo k napadení stěžovatele, zahájila policie vyšetřování události, které trvalo více než 1 rok a 3 měsíce. V rámci přípravného řízení byla různými znalci provedena 3 lékařská posouzení stěžovatele. Zpráva z prvního lékařského posouzení totiž nebyla dostatečně odůvodněna a zpráva z druhého posouzení byla zpracována bez přihlédnutí k podkladům přípravného řízení. Třetí lékařské posouzení pak mělo odstranit nedostatky předchozích dvou posouzení a čekalo se na něj celkem 8 měsíců. R. V. byl v listopadu 2015 obžalován mj. z trestného činu sexuálního napadení nezletilého ve stádiu pokusu. Prvoinstanční řízení trvalo celkem 3 roky a 2 měsíce. V lednu 2017 žádal stěžovatel o provedení nového znaleckého lékařského posouzení a zároveň o provedení psychologického a psychiatrického posouzení jeho osoby s ohledem na zhodnocení dopadu trestného činu na jeho duševní zdraví, čemuž prvostupňový soud vyhověl. Závěry z již čtvrtého lékařského posouzení se shodovaly se dvěma předchozími, tedy že stěžovatel neutrpěl žádná tělesná zranění. Zpráva o psychologickém a psychiatrickém posouzení stěžovatele uváděla, že stěžovatel trpěl v důsledku napadení posttraumatickou stresovou poruchou, která představovala lehkou újmu na zdraví. Státní zástupce následně požádal o změnu v obžalobě R. V., přičemž jej dodatečně obžaloval ze způsobení lehké újmy na zdraví. Dne 28. 1. 2019 uznal prvostupňový soud R. V. vinným z pokusu o sexuální napadení nezletilého a ze způsobení lehké újmy na zdraví a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce 3 let a uložil, aby R. V. zaplatil stěžovateli 6 000 EUR jako náhradu nemajetkové újmy. Jak stěžovatel, tak R. V. se proti prvostupňovému rozsudku odvolali. Odvolací soud následně změnil nepodmíněný trest odnětí svobody uložený R. V. na podmíněný. Nejvyšší soud následně toto rozhodnutí potvrdil. Celkově trvalo řízení ve věci stěžovatele 5 let a 11 měsíců.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 3 ÚMLUVY

78. Stěžovatel namítal, že délka trestního řízení proti R. V. byla příliš dlouhá a že trest uložený R. V. byl příliš mírný. Odkazoval se na čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

79. Soud opakuje, že rozhoduje o kvalifikaci právního posouzení skutkového stavu a není vázán kvalifikací poskytnutou stěžovatelem nebo vládou (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, Radomilja a ostatní proti Chorvatsku, č. 37685/10 a 22768/12, bod 126; a rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2020, S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14, body 241–243). S ohledem na okolnosti případu a způsob, jakým byly formulovány stěžovatelovy námitky, Soud považuje za vhodnější zkoumat stížnosti v rámci procesní složky čl. 3 Úmluvy (pro podobný přístup viz rozsudek ze dne 3. 3. 2015, S. Z. proti Bulharsku, č. 29263/12, bod 30; a rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 149).

Článek 3 Úmluvy zní:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

94. Soud připomíná, že ve svém posouzení, zda osoba byla „podrobena ... zacházení“, které je „nelidské nebo ponižující“ ve smyslu čl. 3 Úmluvy, je jeho obecným přístupem zdůraznit, že zacházení musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti, aby spadalo do rozsahu působnosti tohoto ustanovení. Posouzení dané úrovně je relativní a závisí na všech okolnostech případu, zejména na délce zacházení, jeho fyzických nebo duševních následcích a v některých případech na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti. Při určování, zda bylo dosaženo minimální úrovně závažnosti, může Soud zohlednit i další faktory, zejména: účel, za kterým bylo špatné zacházení způsobeno, spolu s úmyslem nebo motivací, která za ním stála, ačkoli absence úmyslu ponížit nebo zhanobit oběť nemůže jednoznačně vyloučit shledání porušení čl. 3; kontext, ve kterém došlo ke špatnému zacházení, jako je atmosféra zvýšeného napětí a emocí; a zda byla oběť ve zranitelné situaci (viz rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, body 116–117, a tam uvedené odkazy).

95. Obecné zásady týkající se procesních závazků smluvních států podle čl. 3 Úmluvy, zejména v případech sexuálního zneužívání dětí, byly shrnuty v rozsudku ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16 (cit. výše, body 176–178 a 184–192, a tam uvedené odkazy).

96. Soud zejména připomíná, že ze závazku provést vyšetřování vyplývá požadavek bezprostřednosti a přiměřené rychlosti. V této souvislosti Soud považuje za zásadní požadavek, aby bylo vyšetřování zahájeno a provedeno neprodleně. Bez ohledu na konečný výsledek řízení musí ochranné mechanismy stanovené vnitrostátním právem v praxi fungovat v přiměřené době tak, aby bylo možné uzavřít meritorní posouzení konkrétních případů předložených orgánům (tamtéž, bod 188).

97. Kromě toho, pokud oficiální vyšetřování vedlo k zahájení řízení u vnitrostátních soudů, musí řízení probíhat jako celek, včetně fáze před soudy, v souladu s pozitivními závazky podle čl. 3 Úmluvy. To zahrnuje tresty uložené na konci těchto řízení. Ačkoli neexistuje absolutní povinnost, aby všechna trestní stíhání skončila odsouzením nebo uložením určitého trestu, vnitrostátní soudy by neměly za žádných okolností dovolit, aby závažné útoky na fyzickou a duševní integritu zůstaly nepotrestané, nebo aby byly závažné trestné činy potrestány příliš mírnými tresty. Úkolem Soudu je tedy přezkoumat, zda a do jaké míry vnitrostátní soudy podrobily věc pečlivému přezkoumání požadovanému čl. 3 Úmluvy tak, aby nedošlo k oslabení odrazujícího účinku soudního systému a významu role, kterou má hrát při prevenci porušení zákazu špatného zacházení (viz rozsudek ze dne 3. 11. 2015, Myumyun proti Bulharsku, č. 67258/13, body 66–67; rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Sabalić proti Chorvatsku, č. 50231/13, bod 97; a rozsudek ze dne 8. 11. 2022, Vardanyan a Khalafyan proti Arménii, č. 2265/12, bod 83).

98. V neposlední řadě je z judikatury Soudu zřejmé, že v případech, kdy mohly být oběťmi sexuálního zneužívání dětí, dodržování pozitivních závazků vyplývajících z čl. 3 vyžaduje v rámci řízení před vnitrostátními soudy účinnou implementaci práva dětí na to, aby byl přednostně zohledněn jejich zájem a aby byla řádně zohledněna jejich zvláštní zranitelnost

a odpovídající potřeby. Tyto požadavky jsou také stanoveny v dalších mezinárodních nástrojích relevantních pro daný případ, jako jsou například Lanzarotská úmluva a nástroje přijaté Evropskou unií ... Obecněji se Soud domnívá, že v případech potenciálně zahrnujících sexuální zneužívání dětí musí být procesní závazek podle čl. 3 Úmluvy vykládán ve světle povinností vyplývajících z jiných příslušných mezinárodních nástrojů, a to například Lanzarotské úmluvy (viz rozsudek ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 192, a tam uvedené odkazy).

(b) Použití výše uvedených zásad na projednávanou věc

99. Pokud jde o okolnosti věci, Soud musí nejprve určit, zda zacházení, které stěžovatel utrpěl, dosáhlo požadované úrovně závažnosti, aby jej bylo možné podřadit do oblasti působnosti čl. 3 Úmluvy (viz obecné zásady uvedené v bodu 94 výše). Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy zjistily následující skutečnosti: když bylo stěžovateli 17 let, byl napaden ve svém vlastním domově členem své širší rodiny (partnerem své tety); pachatel vnikl do stěžovatelova pokoje silou, několikrát ho udeřil do hlavy a trupu, stiskl mu krk a genitálie, sundal mu spodní prádlo a vyhrožoval mu znásilněním ...; tyto události vedly k tomu, že stěžovatel trpěl posttraumatickou stresovou poruchou ... Soud nemá důvod zpochybňovat vymezení skutkového stavu vnitrostátními soudy. Soud uvádí, že stěžovatel, jako nezletilá osoba vystavená fyzickému útoku za výše uvedených okolností, byl ve stavu zranitelnosti, a nemá důvod pochybovat o tom, že hrozba znásilnění musela být stěžovatelem vnímána jako dostatečně reálná, aby mu způsobila značný strach, úzkost a duševní utrpení. Dále Soud uvádí, že vláda nerozporuje, že skutečnosti tohoto případu spadají do oblasti čl. 3 Úmluvy. Vzhledem k výše uvedenému Soud konstatuje, že napadení dosahuje minimální úrovně závažnosti podle tohoto ustanovení. Soud tedy uvádí, že stěžovatel předložil hájitelné tvrzení, které vyvolávalo povinnost vnitrostátních orgánů provést účinné vyšetřování týkající se špatného zacházení.

100. Soud poznamenává, že přípravné řízení bylo zahájeno ve stejný den, kdy stěžovatel podal oznámení příslušným orgánům ... Navíc je přesvědčen, že orgány přijaly rozumná opatření ke shromáždění důkazů, jako je výslech svědků a získání forenzních posudků, a že určily podstatné skutečnosti a identifikovaly odpovědnou osobu. Stěžovatel také nenamítal, že by byly opomenuty některé podstatné kroky ve vyšetřování. Taktéž před Soudem nenamítal podjatost vnitrostátních orgánů, které vyšetřování prováděly, nebo jeho způsobilost se na něm účastnit.

101. Soud dále poznamenává, že vnitrostátní orgány přijaly opatření ke zohlednění zranitelnosti stěžovatele vyplývající ze skutečnosti, že se jako nezletilý stal obětí pokusu sexuálního napadení. Konkrétně státní zástupce nařídil vyšetřujícím orgánům, aby prošetřily možnost, že napadení mohlo stěžovateli způsobit fyzickou bolest, přičemž uznal, že stěžovatel nemusel být schopen oznámení podat sám ...; během projednávání věci před soudem prvního stupně byly posouzeny stěžovatelovy potřeby zvláštní ochrany a bylo mu umožněno neúčastnit se soudních jednání a nebýt vyslýchán u soudu ...; dále soudy uznaly, že existence některých drobných nesrovnalostí ve výpovědích obětí sexuálních trestných činů nepředstavuje důvod k pochybnostem o jejich celkové věrohodnosti, a to s ohledem na šok, stres nebo stud, které mohou zažívat kvůli povaze takových trestných činů ...

102. Soud zdůrazňuje, že v případech, kdy mohly být oběťmi sexuálního zneužívání dětí, vyžaduje dodržování pozitivních závazků vyplývajících z čl. 3 v rámci řízení před národními soudy účinnou implementaci práva dětí na to, aby byl přednostně zohledněn jejich zájem a aby byla řádně zohledněna jejich zvláštní zranitelnost a odpovídající potřeby (viz rozsudek ze dne

2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 192). Soud je přesvědčen, že vnitrostátní orgány v tomto ohledu následovaly postoj Soudu.

103. Současně Soud opakuje, že závazek provést účinné vyšetřování obsahuje také požadavek bezprostřednosti a přiměřené rychlosti (viz příslušné obecné zásady citované v bodě 96 výše).

104. V projednávaném případě bylo trestní řízení zdlouhavé – trvalo celkem pět let a jedenáct měsíců. Více než rok a tři měsíce trvala fáze přípravného řízení ... a tři roky a dva měsíce fáze projednávání věci před soudem prvního stupně ...

105. Soud se domnívá, že nelze říci, že vnitrostátní orgány zůstaly nečinné: vyšetřující orgány vyslyšely svědky, konaly další vyšetřovací opatření ... a soud prvního stupně plánoval jednání podle možností stran a jejich zástupců; některá jednání byla odročena nebo zrušena z důvodů, které byly přičitatelné stěžovateli ...

106. Soud však uvádí, že faktorem, který nejvíce přispěl k celkové délce řízení, byl počet lékařských posouzení, která měla za cíl zjistit závažnost zranění, která stěžovatel utrpěl, a čas potřebný k jejich provedení. Zejména jde o tři posouzení, která byla provedena během přípravného řízení různými znalci, protože první zpráva byla nedostatečně odůvodněna ... a zpráva v rámci druhého posouzení byla vyhotovena bez zohlednění podkladů z přípravného řízení ... Bylo tedy nezbytné provést opakovaná posouzení, protože předchozí obsahovala závažné nedostatky, které narušily způsobilost vyšetřování zjistit rozsah stěžovatelových zranění [viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 8. 11. 2016, Kraulaidis proti Litvě, č. 76805/11, bod 60; a srov. rozsudek ze dne 15. 11. 2018, V. D. proti Chorvatsku (č. 2), č. 19421/15, bod 73].

107. Třetí lékařské posouzení, které bylo nařízeno za účelem odstranění nedostatků a rozporů dvou předchozích, trvalo osm měsíců, během nichž nebyly provedeny žádné jiné vyšetřovací úkony ... I když se zdá, že alespoň část z těchto průtahů lze přičíst tomu, že stěžovatel neposkytl odborníkům určité dokumenty ... Soud nebyl informován o tom, kdy byl stěžovatel vyrozuměn o potřebě dodatečných úkonů a o délce výsledných průtahů. Ať je tomu, jak chce, stěžovatel nebyl jediným odpovědným za čas potřebný k provedení třetího lékařského posouzení – v této souvislosti Soud odkazuje na skutečnost, že jedno jednání znalců bylo zrušeno, protože se někteří znalci nedostavili ... – a nebyl odpovědný za to, že bylo nutné provést několik takových posouzení.

108. Navíc, další posouzení stěžovatelových tělesných zranění bylo provedeno během projednávání případu Kaunaským okresním soudem. Je pravda, že toto posouzení bylo nařízeno na žádost stěžovatele, která se zdála být založena spíše na jeho nesouhlasu s výsledky třetího znaleckého posouzení, než na nedostatecích tohoto posouzení ... Soud však zdůrazňuje, že vnitrostátní soud nebyl povinen této žádosti vyhovět, pokud nepovažoval další lékařské posouzení za nezbytné (viz rozsudek velkého senátu ze dne 14. 4. 2015, Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, č. 24014/05, bod 180).

109. Soud také zdůrazňuje, že provádění několika lékařských posouzení v různých fázích vnitrostátního řízení nejen prodloužilo tato řízení, ale také snížilo schopnost každého následného posouzení přesně určit zranění stěžovatele, protože fyzické známky těchto zranění se s plynutím času staly méně viditelnými.

110. Soud dále poznamenává, že ačkoli orgány během přípravného řízení nařídily tři lékařská posouzení, která měla za cíl zjistit rozsah tělesných zranění stěžovatele, nehodnotily dopad napadení na jeho duševní zdraví; takové posouzení bylo nařízeno soudem prvního stupně a až poté, co si jej stěžovatel sám vyžádal ... V této souvislosti Soud zdůrazňuje zvláštní zranitelnost mladých osob a zvláštní psychologické faktory v případech týkajících se sexuálního zneužívání nezletilých (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, bod 183; a rozsudek ze dne 20. 3. 2012, C. A. S. a C. S. proti Rumunsku, č. 26692/05, bod 81). Soud také připomíná důvodovou zprávu k Lanzarotské úmluvě, která uvádí, že některé sexuální trestné činy proti dětem nemusí zahrnovat žádnou fyzickou újmu, ale jejich psychologický dopad může mít hluboké a dlouhodobé důsledky ... , a směrnici EU stanovující minimální standardy práv, podpory a ochrany obětí trestných činů, která uvádí, že násilí spáchané členem rodiny oběti může způsobit systematické psychické a fyzické trauma s vážnými důsledky, protože pachatel je osoba, které by oběť měla moci důvěřovat ... Proto Soud považuje za povinnost vnitrostátních orgánů provést psychologické vyšetření bez zbytečného odkladu a bez čekání na to, až stěžovatel sám o takové vyšetření požádá (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 213).

111. Dále Kaunaský okresní soud vydal dne 8. 2. 2017 rozhodnutí žádající SSPS [*Státní soudně psychiatrická služba – pozn. překladatele*] o provedení psychologického a psychiatrického posouzení stěžovatele, s čímž však SSPS začala až o rok později (v únoru 2018) a dokončeno bylo až v květnu 2018 ... V důsledku toho bylo řízení před soudem odročeno na jeden rok a tři měsíce. Soud si je sice vědom pracovního vytížení znalců a odborníků, ale opakuje, že je na státu, aby organizoval svůj soudní systém tak, aby umožnil jeho institucím splnit požadavky Úmluvy (viz rozsudek ze dne 11. 7. 2017, Mardosai proti Litvě, č. 42434/15, bod 55, a tam uvedené odkazy).

112. V této souvislosti Soud také odkazuje na Lanzarotskou úmluvu, která vyžaduje, aby smluvní strany zajistily, že vyšetřování a trestní řízení v případech týkajících se sexuálních trestných činů proti dětem budou řešeny prioritně a budou provedeny bez neodůvodněných zdržení ... Podle důvodové zprávy k této úmluvě může být nepřiměřená délka řízení dětskou obětí vnímána jako popření jejího svědectví nebo odmítnutí jejího práva být vyslyšeno a může zhoršit trauma, které již utrpěla ...

113. Proto Soud shledává, že celková délka vnitrostátního řízení byla přičitatelná vnitrostátním orgánům, a tak není naplněn požadavek bezprostřednosti a přiměřené rychlosti podle čl. 3 Úmluvy.

114. Navíc toto nebyl jediný nedostatek, který snižoval kvalitu vyšetřování a v důsledku toho jeho celkovou účinnost.

115. Soud zejména nemůže přehlédnout skutečnost, že stěžovatel musel podstoupit několik vyšetření za účelem zjištění zranění, která utrpěl v důsledku napadení: po jeho počáteční hospitalizaci ... byl nejméně dvakrát osobně vyšetřen dalšími lékaři a znalci ... a po více než třech letech od napadení se musel podrobit psychologickému a psychiatrickému vyšetření ... Soud poznamenává, že Lanzarotská úmluva a příslušné směrnice EU obsahují požadavek omezit počet výsledků dětských obětí sexuálních napadení a omezit lékařská vyšetření na minimum, aby nebyly nuceny znovu prožívat události, které zažily, a nebylo jim tak způsobeno trauma a sekundární viktimizace ... Soud se proto domnívá, že požadavek, aby se stěžovatel opakovaně podrobil lékařským vyšetřením kvůli tomu, že předchozí znalci neposkytli řádně odůvodněné a komplexní zprávy (viz výše uvedený bod 106), jakož i požadavek, aby se

podrobil psychologickému posouzení několik let po popsáných událostech, protože orgány opomněly takové posouzení nařídít v dřívější fázi řízení (viz výše uvedený bod 110), představovaly riziko, že mu způsobí další trauma, a byly proto neslučitelné s povinností státu, který má zajistit, že bude náležitě zohledněna zvláštní zranitelnost dítěte a jeho potřeby (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 192; a rozsudek ze dne 9. 2. 2021, N.Ç. proti Turecku, č. 40591/11, bod 111).

116. Soud se dále zabývá argumentem stěžovatele, že trest uložený R. V. byl příliš mírný. Připomíná, že otázky vhodného trestu v zásadě nespádají do působnosti Úmluvy; není úkolem Soudu rozhodovat například o tom, jaká je vhodná délka trestu odnětí svobody za konkrétní trestný čin (viz rozsudek velkého senátu ze dne 24. 1. 2017, Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku, č. 60367/08 a 961/11, bod 55, a tam uvedené odkazy). Přesto však Soud připomíná, že aby byl splněn procesní závazek podle čl. 3 Úmluvy, neměly by vnitrostátní soudy za žádných okolností umožnit, aby závažné útoky na fyzickou a duševní integritu zůstaly nepotrestány nebo aby závažné trestné činy byly trestány nepřiměřeně mírnými tresty (viz příslušné obecné zásady citované v bodě 97 výše; viz také ... požadavek zakotvený v Lanzarotské úmluvě a směrnici EU zajistit, že sexuální trestné činy proti dětem budou trestány účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi). Proto musí Soud zkoumat, zda trest uložený R. V. lze považovat za zjevně nepřiměřený k porušení jednoho ze základních práv Úmluvy [viz rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Sabalić proti Chorvatsku, č. 50231/13, bod 98 (iii), a tam uvedené odkazy].

117. S ohledem na výše uvedené limity své role (viz bod 116 výše) považuje Soud za hlavní otázku v tomto případě nikoliv délku trestu uloženého R. V. (tři roky), ale skutečnost, že výkon tohoto trestu byl podmíněně odložen. Poznnamenává, že rozhodnutí o podmíněném odkladu trestu bylo založeno alespoň částečně na délce řízení ...

118. I když nelze vykládat procesní závazek státu podle čl. 3 Úmluvy tak, že ti, kteří spáchají nebo se pokusí spáchat sexuální napadení, musí v každém případě vykonat trest odnětí svobody (viz, *mutatis mutandis*, *ibid.*, bod 97, a tam uvedené odkazy), Soud považuje za důležité, aby rozhodnutí o podmíněném odložení trestu uloženého za takový trestný čin bylo řádně odůvodněno, aby nevznikl dojem beztrestnosti a aby byla zajištěna účinná odrazující funkce trestů za trestné činy v sexuální oblasti, zejména ty spáchané proti nezletilým.

119. V tomto případě Soud konstatuje, že povinnost soudů odůvodnit rozhodnutí o podmíněném odložení výkonu trestu je stanovena také v judikatuře Nejvyššího soudu ...

120. Stěžovatel tvrdil, že vnitrostátní soudy neposkytly dostatečné důvody pro své rozhodnutí, že účelu trestu lze dosáhnout, aniž by R. V. vykonal tříletý trest odnětí svobody, který mu byl uložen ... Soud sdílí názor stěžovatele z níže uvedených důvodů.

121. Soud konstatuje, že ačkoli Kaunaský krajský soud uvedl, že při rozhodování o podmíněném odložení výkonu trestu je třeba brát v úvahu okolnosti, za kterých byly trestné činy spáchány, a charakter odsouzeného, neposkytl žádné vysvětlení, které okolnosti spáchání trestného činu nebo které aspekty charakteru R. V. odůvodňovaly rozhodnutí o podmíněném odložení trestu ... Ve svém podání k Nejvyššímu soudu stěžovatel argumentoval, že činy R. V. si zaslouží přísný trest, zejména proto, že stěžovatel byl nezletilý, napadení se odehrálo v přítomnosti jeho dvouletého bratra a R. V. měl předchozí trestní záznam ... Nicméně Nejvyšší soud se těmito argumenty nezabýval ... Navíc se zdá, že žádný ze soudů nezohlednil skutečnost, že pokus o znásilnění se odehrál v domově stěžovatele, kde se měl cítit v bezpečí a že R. V. byl členem jeho širší rodiny (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 12. 11. 2013,

Söderman proti Švédsku, č. 5786/08, bod 86). V této souvislosti Soud poznamenává, že v souladu s příslušnými mezinárodními dokumenty by skutečnost, že trestný čin spáchal člen rodiny nebo osoba žijící s dítětem ve společné domácnosti, měla v souvislosti s odpovědností pachatele představovat přitěžující okolnost ...

122. Soud také bere na vědomí, že žádost R. V. o podmíněné zbavení trestní odpovědnosti byla soudy zamítnuta z důvodu, že R. V. přiznal svou vinu jen částečně, jeho výpovědi během trestního řízení byly nekonzistentní a nijak nenahradil stěžovateli nemajetkovou újmu ... Soudy však nezohlednily relevanci těchto okolností, když dospěly k závěru, že účelu trestu lze dosáhnout, aniž by R. V. vykonal svůj trest.

123. Soud proto nemůže shledat, že vnitrostátní soudy poskytly dostatečné a přesvědčivé důvody k odůvodnění podmíněného odložení trestu R. V., a to vzhledem k okolnostem spáchání trestného činu, jeho charakteru nebo jiným penologickým důvodům. Za těchto okolností může Soud pouze konstatovat, že délka řízení hrála významnou roli při rozhodnutí soudů o podmíněném odložení trestu. Již bylo konstatováno, že tato délka byla přičitatelná především vnitrostátním orgánům (viz bod 113 výše).

124. Soud uznává, že zmírnění trestu nebo jeho podmíněné odložení z důvodu nepřiměřené délky řízení může představovat vhodný způsob nápravy při porušení práva obviněného na rozhodnutí o obviněních proti němu v „přiměřené lhůtě“, které je zaručeno čl. 6 odst. 1 Úmluvy ... V tomto případě však nebylo ani během vnitrostátního řízení, ani v řízení před Soudem tvrzeno, že by podmíněné odložení trestu bylo nutné k zajištění práv R. V. podle čl. 6 odst. 1. I když Soud zdůrazňuje, že není jeho úkolem zasahovat do výběru trestních opatření učiněného vnitrostátními soudy, v tomto případě nemůže dospět k závěru, že rozhodnutí o podmíněném odložení trestu R. V. bylo přijato po pečlivém zvážení všech relevantních okolností případu (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 25. 3. 2021, Smiljanić proti Chorvatsku, č. 35983/14, bod 90), jako je věk a stav zranitelnosti oběti (stěžovatele), okolnosti, za kterých k útoku došlo ... , rodinný vztah mezi stěžovatelem a R. V. a postavení R. V. jako autority ... a důsledků útoku na fyzické a duševní zdraví stěžovatele ...

125. Soud si je vědom, že podmíněné odložení výkonu trestu a podmíněčné propuštění může být užitečným prostředkem k ovlivnění chování pachatele a zajištění trvalejší ochrany oběti (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 23. 10. 2012, Irene Wilson proti Spojenému království, č. 10601/09, věc, která byla řešena z pohledu čl. 8 Úmluvy; ...). V tomto případě však vnitrostátní soudy R. V. neuložily žádné z povinností stanovených v trestním zákoníku za tímto účelem, jako například omluvit se stěžovateli, účastnit se programů na nápravu chování, nekontaktovat stěžovatele nebo nevstupovat do jeho obydlí ... Místo toho bylo R. V. nařízeno zaplatit 1 000 EUR do státního fondu na podporu obětí trestných činů; z vládních sdělení také vyplývá, že R. V. musel kontaktovat svého probačního úředníka emailem jednou za dva týdny a osobně se s ním potkávat jednou za dva měsíce ... Podle názoru Soudu taková sankce nemohla být považována za přiměřenou k porušení jednoho ze základních práv stěžovatele podle Úmluvy: nemohla být považována za dostatečně odstrašující k prevenci takových porušení do budoucnosti nebo být obětí vnímána jako spravedlivá (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 20. 12. 2007, Nikolova a Velichkova proti Bulharsku, č. 7888/03, body 60–63; a rozsudek ze dne 17. 1. 2012, Zontul proti Řecku, č. 12294/07, bod 107).

126. V této souvislosti Soud poznamenává, že příslušný litevský zákon byl od té doby změněn, aby vyloučil možnost podmíněného odložení trestu v případě spáchání trestných činů v sexuální oblasti ...

127. Ačkoli stěžovatel obdržel od R. V. částku 6 000 EUR jako náhradu nemajetkové újmy ... , Soud připomíná, že účinné odrazení od závažných činů, jako jsou úmyslné útoky na fyzickou integritu osoby, kde jsou ohroženy základní hodnoty a podstatné aspekty soukromého života, vyžaduje účinný trestněprávní rámec. Proto, v případech jako je tento, nelze považovat přiznání odškodnění za dostatečné k naplnění závazků smluvního státu podle čl. 3 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 20. 11. 2018, Pulfer proti Albánii, č. 31959/13, bod 71, a tam uvedené odkazy).

128. S ohledem na výše uvedené úvahy a s přihlédnutím k tomu, co bylo pro stěžovatele v rámci řízení v sázce, délce tohoto řízení a trestu uloženému pachateli, Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nenaplnily své procesní závazky podle čl. 3 Úmluvy.

129. Proto došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho procesní složce.

II. K POUŽITÍ ČL. 41 ÚMLUVY

130. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Újma

131. Stěžovatel požadoval 10 000 EUR z titulu nemajetkové újmy.

132. Vláda uvedla, že tento nárok je nepřiměřený a nepodložený.

133. Soud nemá důvod pochybovat o tom, že porušení procesní složky čl. 3 Úmluvy zjištěné v tomto případě způsobilo stěžovateli utrpení a úzkost. Částku požadovanou stěžovatelem však považuje za nepřiměřenou, zejména s ohledem na skutečnost, že mu byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve vnitrostátním řízení (viz ... , *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 1. 3. 2018, Selami a ostatní proti Severní Makedonii, č. 78241/13, bod 108). S ohledem na tyto úvahy a na základě spravedlnosti Soud přiznává stěžovateli 8 000 EUR z titulu nemajetkové újmy a případnou daň.

B. Náklady řízení

134. Stěžovatel rovněž požadoval 605 EUR jako náhradu nákladů řízení vynaložených v řízení před Soudem. Předložil fakturu vystavenou jeho advokátem a doklady prokazující, že tuto částku advokátovi zaplatil.

(...)

136. Podle judikatury Soudu má stěžovatel nárok na náhradu nákladů a výdajů, pokud bylo prokázáno, že byly skutečně a nezbytně vynaloženy a jsou přiměřené co do výše (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 9. 3. 2023, L. B. proti Maďarsku, č. 36345/16, bod 149). V projednávaném případě Soud s ohledem na dokumenty, které má k dispozici, a na výše uvedená kritéria vyhověl nároku v plném rozsahu a přiznal stěžovateli v této položce částku 605 EUR plus případnou daň, která mu může být uložena.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho procesní části;

3. *Rozhoduje*,

(a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, následující částky:

(i) 8 000 EUR ... jako náhradu nemajetkové újmy;

(ii) 605 EUR ... jako náhradu nákladů řízení;

(...)

4. *Zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(...)

(Zpracovala Mgr. Žofie Čermáková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
VELKÝ SENÁT
11. 6. 2024
VĚC NEALON A HALLAM PROTI SPOJENÉMU
KRÁLOVSTVÍ
(rozsudek ve věci Nealon a Hallam proti Spojenému království,
stížnost č. 32483/19 a 35049/19)

Nepřiznání odškodnění za justiční omyl

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 6 odst. 2

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 40 Listiny základních práv a svobod
§ 1, 3, 5, 6a a 10 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
§ 172 a 226 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Klíčová slova:
justiční omyl – odškodnění – presumpce neviny – spravedlivý proces – trestní řízení

Autorský komentář:

V komentovaném rozsudku velký senát Soudu posuzoval otázku, zda zamítnutím žádosti o odškodnění z důvodu justičního omylu došlo k porušení presumpce neviny dle čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Konkrétně se zabýval stížnostmi dvou stěžovatelů, kteří byli ve Spojeném království shledáni vinnými ze spáchání závažných trestných činů a odsouzeni k trestům odnětí svobody. Na základě nových důkazů však byli po několika letech (v případě prvního stěžovatele po více než 17 letech a v případě druhého po více než 7 letech) propuštěni na svobodu, načež žádali o odškodnění z důvodu justičního omylu. Britská právní úprava obsahovala velmi restriktivní pravidla pro odškodňování za justiční omyl, dle kterých se o justiční omyl jednalo pouze v případě, že nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vši pochybnost prokazovala, že se osoba trestného činu nedopustila. Jelikož toto kritérium v jejich případech nebylo splněno, odškodnění jim přiznána nebyla.

Soud na úvod shrnul, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy má dva aspekty. První zaručuje právo obviněného být považován za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem a funguje tak v kontextu trestního řízení jako procesní záruka. Postupem času však Soud ve své judikatuře rozvinul i druhý aspekt presumpce neviny, který poskytuje jednotlivcům ochranu následně – poté, co jejich trestní stíhání skončilo. Jeho hlavním cílem je chránit osoby, které byly zproštěny obžaloby nebo jejichž trestní stíhání bylo zastaveno, před tím, aby s nimi úřední osoby nebo orgány veřejné moci jednaly, jako by byly ve skutečnosti vinny z trestného činu, z něhož byly obviněny.

Soud dále v rámci posuzování přijatelnosti potvrdil použitelnost čl. 6. odst. 2 na danou věc. Konstatoval, že byla prokázána existence nezbytné souvislosti mezi trestním řízením a následným řízením o odškodnění, když právě zrušení odsuzujícího rozsudku zakládalo právo požadovat odškodnění za justiční omyl. Řízení o odškodnění taktéž vyžadovalo přezkoumání výsledku předchozího trestního řízení a zejména rozsudku soudu. Ač se v řízení o odškodnění rozhodovací orgán soustředí na dopad nové nebo nově zjištěné skutečnosti na zproštění stěžovatele či na zastavení jeho trestního stíhání, nikoli na otázku jeho viny či nevin, byl také povinen provést hodnocení důkazů v nezbytném rozsahu, aby posoudil, zda tato skutečnost nade vši pochybnost prokázala, že žadatel o odškodnění trestný čin nespáchal.

V projednávané věci měl Soud dále možnost blíže se zaměřit na svou judikaturu týkající se druhého aspektu presumpce nevin. Na základě podrobné analýzy se rozhodl překonat část své dosavadní judikatury, když dospěl k závěru, že v případech otázek nákladů a nároků na náhradu škody osob, které byly v minulosti obviněny z trestného činu, není nutné ani žádoucí nadále trvat na rozlišování mezi tím, zda došlo ke zproštění obžaloby či zastavení trestního stíhání. I když se na první pohled může zdát, že zastavení trestního stíhání nemá stejný „očisťující“ účinek jako zproštění obžaloby, při bližším zkoumání není realita tak jednoznačná. Trestní stíhání může být zastaveno jednoduše pro nedostatek důkazů. Na druhou stranu u osob, proti nimž existoval dostatek důkazů k trestnímu stíhání (a možná i k odsouzení), může být stíhání zastaveno nebo mohou být zproštěny obžaloby pouze na základě formalit. Nezdá se, že by existoval rozumný důvod, proč by někdo měl být v příznivějším postavení jen proto, že jeho případ skončil zprošťujícím rozsudkem. Význam zastavení trestního stíhání se navíc může v jednotlivých případech a také v různých právních rádech lišit. Rozdíl mezi zastavením trestního stíhání a zproštěním obžaloby Soud navíc ve své judikatuře neuplatňoval ani v případech občanskoprávních nároků na náhradu škody vznesených oběťmi, v případech disciplinárních řízení, či v případech jiných věcí spadajících pod druhý aspekt čl. 6 odst. 2 Úmluvy nepatřících do žádné z výše uvedených tří skupin. Soud tak rozhodl, že ve všech případech, bez ohledu na povahu pozdějších souvisejících řízení a bez ohledu na to, zda trestní řízení skončilo zproštěním obžaloby nebo zastavením trestního stíhání, je třeba posuzovat, zda rozhodnutí a odůvodnění vnitrostátních soudů nebo jiných orgánů v pozdějších řízeních znamenalo přičítání trestní odpovědnosti jednotlivci. Přičítat někomu trestní odpovědnost znamená vyjádřit názor, že se dopustil trestného činu, a tím naznačit, že trestní řízení mělo skončit jinak.

Konečně pak Soud posuzoval otázku, zda odmítnutí přiznání odškodnění stěžovatelům v kontextu projednávané věci znamenalo, že jim byla přičítána trestní odpovědnost. Zdůraznil, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy nezaručuje osobě, jejíž trestní odsouzení bylo zrušeno, právo na odškodnění za justiční omyl. Článek 3 Protokolu č. 7 nepředstavuje *lex specialis* vylučující použití čl. 6 odst. 2 na nároky na odškodnění za justiční omyl a nelze jej vykládat tak, že zakládá právo na odškodnění vůči státům, jako je Spojené království, které jej neratifikovaly. Protokol č. 7 taktéž nedefinuje pojem „justiční omyl“, tudíž je na smluvních státech, jak jej ve svých právních rádech vymezí, pokud tento rámec není nastaven tak, aby odmítnutí odškodnění samo o sobě přičítalo neúspěšnému žadateli trestní vinu.

Ustanovení § 133 odst. 1ZA britského zákona z roku 1988, na základě kterého nebylo stěžovatelům přiznáno odškodnění za justiční omyl, vyžadovalo pouze, aby ministr spravedlnosti v rámci řízení o přiznání odškodnění na základě důkazů, jak byly k dispozici v řízení o opravném prostředku, posoudil, zda nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vši pochybnost prokazovala, že žadatel daný trestný čin nespáchal. Nikoli, aby se vyjádřil, zda by žadatel o odškodnění měl být nebo by pravděpodobně byl zproštěn obžaloby nebo odsouzen,

nebo k tomu, zda důkazy svědčily o jeho vině či nevině. Odmítnutí odškodnění znamenalo pouze to, že se nepodařilo na základě velmi vysokého důkazního standardu „nade vši pochybnost“ prokázat, že nová nebo nově zjištěná skutečnost prokazovala, že stěžovatel trestný čin nespáchal, což se nerovná pozitivnímu zjištění, že se osoba trestného činu dopustila. V této souvislosti Soud zdůraznil, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy ve svém druhém aspektu chrání nevinu z pohledu práva, a nikoliv presumpci faktické nevinu. Britský ministr spravedlnosti nebyl podle § 133 (1ZA) zákona z roku 1988 povinen vyjádřit se k nevině žadatelů o přiznání odškodnění z pohledu práva a zamítnutí žádosti o odškodnění podle tohoto ustanovení nebylo v rozporu s jejich trvalou nevinou v právním smyslu. V dané věci tak Soud (v poměru hlasů dvanácti ku pěti) porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy neshledal. Vyjádřil však pochybnosti ohledně plnění morálních závazků státu vůči neprávem odsouzeným osobám.

Opačný názor, tedy že v dané věci došlo k porušení presumpce nevinu zaručené čl. 6 odst. 2 Úmluvy, vyjádřili ve společném disentu soudci Ravarani, Bošnjak, Chanturia, Felici a Yüksel. Dle nich se přístup většiny omezil pouze na pozitivní přičítání viny, kdy porušení Úmluvy nastane pouze v případě, že dojde k přičítání trestní odpovědnosti. Vyjádřili obavu, že na základě tohoto přístupu se čl. 6 odst. 2 stane teoretickým a iluzorním. Z daného přístupu totiž dle jejich názoru plyne, že dokud nebude v rozhodnutích uvedena žádná formulace o tom, zda je stěžovatel vinen či nevinen, bude zajištěn soulad s Úmluvou, a to bez ohledu na skutečný průběh rozhodovacího procesu. Uvedli taktéž, že ve Spojeném království představuje současný test pro přiznání odškodnění za justiční omyl prakticky nepřekonatelnou překážku. Podle informací poskytnutých britskou vládou pouze přibližně tři procenta osob, jejichž trestní rozsudky byly zrušeny bez následného odsouzení (a které tak mají být považovány za nevinné), získají odškodnění za neoprávněné odsouzení – v letech 2017 až 2022 bylo z 346 žádostí vyhověno pouze 13. Situace ve Spojeném království je však spíše ojedinělá, když většina států (včetně České republiky) v případě justičních omylů stanovuje objektivní odpovědnost státu.

Pro poměry českého práva z předloženého rozsudku vyplývá, že případné vyjádření se stran viny určité osoby ve smyslu trestního práva, ze strany orgánů veřejné moci, představuje nesprávný úřední postup a zakládá tak odpovědnost státu za případně způsobenou újmu v režimu zákona č. 82/1998 Sb.

(Zpracovali Mgr. Bc. Anna Čermáková a JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

První stěžovatel, pan Nealon, byl v roce 1997 odsouzen za pokus o znásilnění k doživotnímu trestu odnětí svobody s minimální dobou trestu v délce 7 let. Jeho odsouzení bylo později zrušeno poté, co analýza oblečení, které měla oběť v noci útoku na sobě, odhalila DNA neznámého muže. Ač dle britského odvolacího soudu nové důkazy kompletně neprokazovaly nevinu pana Nealona, jejich vliv na jistotu, že daný trestný čin spáchal, považoval za podstatný. Pan Nealon ve vězení strávil 17 let a 3 měsíce.

Druhý stěžovatel, pan Hallam, byl v roce 2004 shledán vinným z vraždy a dalších dvou závažných trestných činů. Později vyšly najevo nové důkazy, přičemž britský odvolací soud konstatoval, že jejich kumulativní účinek zpochybnil, že se pan Hallam těchto trestných činů skutečně dopustil, a jeho odsouzení zrušil. Pan Hallam byl propuštěn na svobodu po 7 letech a 7 měsících.

Oba stěžovatelé následně žádali odškodnění z důvodu justičního omylu. Jejich žádosti o odškodnění byly posuzovány podle nového § 133 odst. 1ZA britského zákona o trestním soudnictví z roku 1988 (dále jen „zákon z roku 1988“), který byl změněn v roce 2014 v návaznosti na rozsudek velkého senátu Soudu ve věci Allen proti Spojenému království (rozsudek ze dne 12. 7. 2013, č. 25424/09). Podle dřívější právní úpravy bylo možno přiznat odškodnění v případě, že nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vší pochybnost („beyond reasonable doubt“) prokazovala, že došlo k justičnímu omylu. Před přijetím § 133 odst. 1ZA neexistovala zákonná definice justičního omylu. Dle nové právní úpravy došlo pro účely odškodnění k justičnímu omylu pouze v případě, že nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vší pochybnost prokazovala, že se osoba trestného činu nedopustila.

Žádosti stěžovatelů o odškodnění byly ministrem spravedlnosti zamítnuty, protože toto kritérium v jejich případech nebylo splněno. Stěžovatelé rozhodnutí napadli před britskými soudy, přičemž argumentovali, že požadavky pro přiznání odškodnění uvedené v § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 jsou neslučitelné s jejich právem na presumpci neviny dle čl. 6 odst. 2 Úmluvy, protože vyžadují, aby prokázali svou nevinu. Vnitrostátní soudy však neslučitelnost tohoto ustanovení s čl. 6 odst. 2 Úmluvy neshledaly. Stěžovatelé se tak rozhodli obrátit na Soud. Věci se zabýval přímo velký senát poté, co se senát čtvrté sekce vzdal své pravomoci věc projednat v jeho prospěch

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 2 ÚMLUVY

99. Stěžovatelé namítali, že zamítnutí jejich žádostí o odškodnění za justiční omyl na základě testu podle § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988, které následovalo po zrušení jejich odsouzení odvolacím soudem (trestním kolegiem) [dále jako „OSTK“ – pozn. překladatele], porušilo jejich právo na presumpci neviny. Odvolávali se na čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který zní takto:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

(...)

A. Úvodní poznámky ve vztahu k čl. 6 odst. 2 Úmluvy

101. Článek 6 odst. 2 Úmluvy zaručuje právo obviněného být „považován za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“ V kontextu trestního řízení funguje jako procesní záruka a ukládá požadavky týkající se mimo jiné důkazního břemene, skutkových a právních domněnek, zákazu nucení k sebeobviňování, publicity před zahájením řízení a unáhlených vyjádření soudu nebo jiných úředních osob o vině obviněného (viz rozsudek velkého senátu ze dne 12. 7. 2013, Allen proti Spojenému království, č. 25424/09, bod 93, a tam uvedené odkazy).

102. V souladu s potřebou zajistit, aby právo zaručené čl. 6 odst. 2 bylo praktické a účinné, Soud nicméně postupem času ve své judikatuře rozvinul „druhý aspekt“ presumpce neviny, který se uplatní poté, co trestní stíhání skončilo, a to buď na základě zprošťujícího rozsudku, nebo zastavení trestního stíhání.

103. Judikatura Soudu týkající se druhého aspektu čl. 6 odst. 2 Úmluvy se vyvíjela postupně. První případy, které Soud projednával, se týkaly buď uložení povinnosti obviněnému uhradit náklady řízení, nebo zamítnutí žádosti obviněného o náhradu škody za vazbu nebo neoprávněné odsouzení po zastavení trestního stíhání (viz např. rozsudek ze dne 25. 3. 1983, Minelli proti Švýcarsku, č. 8660/79; rozsudek ze dne 25. 8. 1987, Englert proti Německu, č. 10282/83; rozsudek ze dne 25. 8. 1987, Nölkenbockhoff proti Německu, č. 10300/83; a rozsudek ze dne 25. 8. 1987, Lutz proti Německu, č. 9912/82). Ve většině těchto případů však bylo napadené rozhodnutí vydáno buď před tím, než bylo trestní stíhání skončeno (viz věc Minelli, kde Soud konstatoval, že stěžovatel byl v rozhodné době stále „obviněn z trestného činu“), nebo současně s rozhodnutím o zastavení, a to stejným soudem (viz věci Englert a Lutz, obě cit. výše).

104. Věc Sekanina proti Rakousku (rozsudek ze dne 25. 8. 1993, č. 13126/87) byla jedna z prvních, v níž Soud shledal čl. 6 odst. 2 Úmluvy použitelným v jeho druhém aspektu na rozhodnutí o nákladech řízení a náhradě škody vydaná několik měsíců po skončení trestního stíhání (viz také rozsudek ze dne 21. 3. 2000, Rushiti proti Rakousku, č. 28389/95; rozsudek ze dne 10. 7. 2001, Lamanna proti Rakousku, č. 28923/95; rozsudek ze dne 20. 12. 2001, Weixelbraun proti Rakousku, č. 33730/96; a rozsudek ze dne 17. 10. 2002, Vostic proti Rakousku, č. 38549/97). V této věci Soud rovněž přistoupil k rozlišování mezi zprošťujícím rozsudkem a rozhodnutím, které nebylo „ve věci samé“, a konstatoval, že „vyslovení podezření ohledně nevinu obviněného je myslitelné, pokud ukončení trestního řízení nevedlo k rozhodnutí o podstatě obvinění. Není však již přípustné dovolávat se takových podezření, jakmile se zprošťující rozsudek stal konečným“ (viz Sekanina, cit. výše, bod 30).

105. V návaznosti na rozsudek ve věci Sekanina bylo shledáno, že čl. 6 odst. 2 je použitelný i v případech, které nespadají do oblasti nákladů řízení a nároků na náhradu škody ze strany osob, které byly v minulosti obviněny. Ve věci Allen (cit. výše, bod 98) Soud uvedl následující seznam takových případů:

„(a) povinnost osoby, která byla v minulosti obviněna, uhradit náklady soudního řízení a náklady trestního stíhání (viz rozsudek ze dne 25. 3. 1983, Minelli proti Švýcarsku, č. 8660/79, body 30–32; a rozhodnutí ze dne 12. 5. 2005, McHugo proti Švýcarsku, č. 55705/00);

(b) žádost osoby, která byla v minulosti obviněna, o odškodnění za vazbu nebo jiné obtíže způsobené trestním stíháním (viz Englert, cit. výše, bod 35; rozsudek ze dne 25. 8. 1987, Nölkenbockhoff proti Německu, č. 10300/83, bod 35; Sekanina, cit. výše, bod 22; Rushiti, cit. výše, bod 27; rozhodnutí ze dne 27. 6. 2002, Mulaj a Sallahi proti Rakousku, č. 48886/99; rozsudek ze dne 11. 2. 2003, O. proti Norsku, č. 29327/95, body 33–38; rozsudek ze dne 11. 2. 2003, Hammern proti Norsku, č. 30287/96, body 41–46; rozsudek ze dne 28. 10. 2003, Baars proti Nizozemsku, č. 44320/98, bod 21; rozhodnutí ze dne 6. 4. 2004, Capeau proti Belgii, č. 42914/98; rozsudek ze dne 9. 11. 2004, Del Latte proti Nizozemsku, č. 44760/98, bod 30; rozsudek ze dne 28. 4. 2005, A. L. proti Německu, č. 72758/01, body 31–33; rozsudek ze dne 25. 4. 2006, Puig Panella proti Španělsku, č. 1483/02, bod 50; rozsudek ze dne 13. 6. 2010, Tendam proti Španělsku, č. 25720/05, body 31 a 36; rozsudek ze dne 18. 1. 2011, Bok proti Nizozemsku, č. 45482/06, body 37–48; a rozsudek ze dne 10. 4. 2012, Lorenzetti proti Itálii, č. 32075/09, bod 43);

(c) žádost osoby, která byla v minulosti obviněna, o náhradu nákladů na obhajobu (viz rozsudek ze dne 25. 8. 1987, Lutz proti Německu, č. 9912/82, body 56–57; rozsudek ze dne 26. 3. 1996, Leutscher proti Nizozemsku, č. 17314/90, bod 29; rozsudek ze dne 7. 3. 2006, Yassar Hussain proti Spojenému království, č. 8866/04, bod 19; a rozsudek ze dne 15. 12. 2011, Ashendon a Jones proti Spojenému království, č. 35730/07 a 4285/08, body 42 a 49);

(d) žádost osoby, která byla v minulosti obviněna, o náhradu škody způsobené nezákonným nebo nesprávným vyšetřováním nebo trestním stíháním (viz rozsudek ze dne 29. 6. 2006, Panteleyenko proti Ukrajině, č. 11901/02, bod 67; a rozsudek ze dne 21. 9. 2006, Grabchuk proti Ukrajině, č. 8599/02, bod 42);

(e) uložení občanskoprávní odpovědnosti za odškodnění oběti (viz rozsudek ze dne 11. 2. 2003, Ringvold proti Norsku, č. 34964/97, bod 36; rozsudek ze dne 11. 2. 2003, Y. proti Norsku, č. 56568/00, bod 39; rozsudek ze dne 15. 5. 2008, Orr proti Norsku, č. 31283/04, body 47–49; rozsudek ze dne 19. 4. 2011, Erkol proti Turecku, č. 50172/06, body 33 a 37; rozsudek ze dne 10. 1. 2012, Vulakh a ostatní proti Rusku, č. 33468/03, bod 32; rozsudek ze dne 7. 2. 2012, Diacenco proti Rumunsku, č. 124/04, bod 55; rozsudek ze dne 12. 4. 2012, Lagardère proti Francii, č. 18851/07, body 73 a 76; a rozsudek ze dne 19. 6. 2012, Constantin Florea proti Rumunsku, č. 21534/05, body 50 a 52);

(f) zamítnutí občanskoprávních nároků, které stěžovatel uplatnil vůči pojistitelům (viz rozhodnutí ze dne 13. 11. 2003, Lundkvist proti Švédsku, č. 48518/99; a rozhodnutí ze dne 8. 6. 2004, Reeves proti Norsku, č. 4248/02);

(g) vyživovací povinnost na základě rozhodnutí o svěření dítěte do péče poté, co se státní zastupitelství rozhodlo nepodat obžalobu na rodiče za zneužívání dítěte (viz rozhodnutí ze dne 5. 7. 2005, O. L. proti Finsku, č. 61110/00);

(h) disciplinární otázky nebo otázky související se skončením pracovního poměru [viz rozhodnutí ze dne 13. 9. 2007, Moullet proti Francii, č. 27521/04; rozsudek ze dne 16. 10. 2008, Taliadorou a Stylianou proti Kypru, č. 39627/05 a 39631/05, bod 25; rozsudek ze dne 15. 7. 2010, Šikić proti Chorvatsku, č. 9143/08, body 42–47; a rozsudek ze dne 12. 4. 2011, Çelik (Bozkurt) proti Turecku, č. 34388/05, bod 34]; a

(i) odnětí práva stěžovatele na sociální bydlení (viz rozsudek ze dne 27. 9. 2007, Vassilios Stavropoulos proti Řecku, č. 35522/04, body 28–32).”

106. Přitom jasně uvedl, že po zastavení trestního stíhání presumpce nevinny vyžaduje, aby neexistence trestního odsouzení osoby byla zachována v jakémkoli jiném řízení jakékoli povahy; a také že výrok zprošťujícího rozsudku musí být respektován jakýmkoli orgánem, který se přímo nebo nepřímo odvolává na trestní odpovědnost zúčastněné strany (viz Allen, cit. výše, bod 102, s tam uvedenými odkazy).

107. V letech, která uplynula od vydání rozsudku ve věci Allen, byl čl. 6 odst. 2 Úmluvy shledán použitelným mimo jiné v řízeních týkajících se:

(a) žádosti osoby, která byla v minulosti odsouzena, o odškodnění za justiční omyl po zrušení jejího odsouzení (viz rozhodnutí ze dne 3. 9. 2013, K. F. proti Spojenému království, č. 30178/09; rozhodnutí ze dne 12. 11. 2003, Adams proti Spojenému království, č. 70601/11; a rozhodnutí ze dne 12. 11. 2013, A. L. F. proti Spojenému království, č. 5908/12);

(b) uložení občanskoprávní odpovědnosti za náhradu škody ve vztahu k oběti, pokud byl obětí orgán veřejné moci (viz rozsudek ze dne 28. 5. 2020, Farzaliyev proti Ázerbájdžánu, č. 29620/07; a rozsudek ze dne 9. 3. 2023, Rigolio proti Itálii, č. 20148/09);

(c) uložení občanskoprávní odpovědnosti uhradit soudní poplatky oběti (viz rozsudek ze dne 3. 10. 2019, Fleischner proti Německu, č. 61985/12);

(d) konfiskace výnosů z trestné činnosti nebo majetku pocházejícího z trestné činnosti (rozsudek velkého senátu ze dne 28. 6. 2018, G.I.E.M. S.r.l. a ostatní proti Itálii, č. 1828/06 a 2 další);

(e) rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného (viz rozsudek ze dne 27. 3. 2014, Müller proti Německu, č. 54963/08);

(f) příkazu k zaplacení správních pokut (viz rozsudek ze dne 30. 4. 2015, Kapetanios a ostatní proti Řecku, č. 3453/12 a 2 další);

(g) obnovy trestního řízení poté, co Soud konstatoval porušení (viz rozsudek ze dne 16. 6. 2015, Dicle a Sadak proti Turecku, č. 48621/07);

(h) udělení amnestie (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2017, Béres a ostatní proti Maďarsku, č. 59588/12 a 2 další; a rozsudek ze dne 20. 10. 2020, Felix Guțu proti Moldavsku, č. 13112/07);

(i) vyjádření soudu v době vynášení rozsudku (viz rozsudek ze dne 25. 1. 2018, Bikas proti Německu, č. 76607/13);

(j) odsouzení za opakované spáchání přestupku v době, kdy ještě probíhalo řízení o odvolání proti prvnímu přestupku (viz rozsudek ze dne 14. 3. 2019, Kangars proti Lotyšsku, č. 35726/10);

(k) nároku vzneseného pojišťovnou vůči pojištěnému řidiči (viz rozsudek ze dne 10. 12. 2020, Ilias Papageorgiou proti Řecku, č. 44101/13); a

(l) exekučního řízení zahájeného daňovým orgánem (viz rozsudek ze dne 23. 10. 2014, Melo Tadeu proti Portugalsku, č. 27785/10).

108. Bez ohledu na povahu věci však Soud zastává názor, že hlavním cílem presumpce neviny v druhém aspektu je chránit osoby, které byly zproštěny obžaloby nebo jejichž trestní stíhání bylo zastaveno, před tím, aby s nimi úřední osoby a orgány veřejné moci jednaly, jako by byly ve skutečnosti vinny z trestného činu, který jim byl kladen za vinu (viz Allen, cit. výše, bod 94, včetně tam uvedených dalších odkazů; viz také mimo jiné Kapetanios a ostatní, cit. výše, bod 83; Dicle a Sadak, cit. výše, bod 54; a Bikas, cit. výše, bod 31). Je tomu tak proto, že tyto osoby jsou z pohledu práva nevinné a musí s nimi tak být i zacházeno (viz Allen, cit. výše, bod 103). V tomto rozsahu tedy zůstává presumpce neviny zachována i po skončení trestního řízení, aby bylo zajištěno, že pokud jde o obvinění, které nebylo prokázáno, bude respektována nevina dané osoby. Tento prvořadý zájem je základem přístupu Soudu k použitelnosti čl. 6 odst. 2 v těchto případech (*ibid.*).

109. V rámci druhého aspektu může být v sázce také pověst osoby a způsob, jakým ji vnímá veřejnost (viz Allen, cit. výše, bod 94 s dalšími v něm uvedenými odkazy).

B. Přijatelnost

(...)

2. Posouzení soudu

(a) Obecné zásady

120. Ve věci Allen (cit. výše, bod 99) Soud uvedl, že ve trojici dřívějších případů rozhodl ve prospěch použitelnosti čl. 6 odst. 2 Úmluvy navzdory neexistenci probíhajícího trestního řízení, protože rozhodnutí o nároku stěžovatelů na náhradu nákladů a odškodnění byla „důsledky a nezbytnými průvodními jevy“ nebo „přímým pokračováním“ ukončení trestního řízení (viz Englert, cit. výše, bod 35; Nölkenbockhoff, cit. výše, bod 35; a Lutz, cit. výše, bod 56). Podobně v pozdější sérii případů dospěl Soud k závěru, že rakouské právní předpisy a praxe „propojují obě otázky – trestní odpovědnost obviněného a právo na odškodnění – do takové míry, že rozhodnutí o druhé otázce lze považovat za důsledek a do jisté míry za průvodní jev rozhodnutí

o první otázce“, což vedlo k použitelnosti čl. 6 odst. 2 na řízení o odškodnění (viz Sekanina, cit. výše, bod 22; Rushiti, cit. výše, bod 27; a Weixelbraun, cit. výše, bod 24).

(...)

122. Ve věci Allen však Soud rozhodl, že působnost čl. 6 odst. 2 v jeho druhém aspektu přesahuje tyto dvě kategorie (viz Allen, cit. výše, bod 98, uvedený v bodě 105 výše). Dále potvrdil, že kdykoli vyvstane otázka použitelnosti čl. 6 odst. 2 v souvislosti s následným řízením, musí stěžovatel prokázat existenci souvislosti mezi ukončeným trestním řízením a následným řízením. O takovou souvislost se pravděpodobně bude jednat např. tehdy, pokud následné řízení vyžaduje přezkoumání výsledku předchozího trestního řízení a zejména pokud ukládalo soudu analyzovat trestní rozsudek, provést přezkum nebo hodnocení důkazů v trestním spise, posoudit účast stěžovatele na některých nebo všech událostech vedoucích k obvinění z trestného činu nebo se vyjádřit k existujícím indiciím o možné vině stěžovatele (viz Allen, cit. výše, bod 104).

(...)

(b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

126. Vláda zdůraznila ..., že rozhodování o žádosti o odškodnění podle § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 je občanskoprávním a správním úkonem prováděným v samostatném neveřejném řízení před ministrem spravedlnosti (nikoli před soudem), který nevyžadoval, aby rozhodovací orgán zpochybňoval nevinu žadatele nebo podřýval osvobozující rozsudek. Rozhodovací orgán byl spíše povinen rozhodnout o odškodnění podle kritérií, která se zaměřovala pouze na konkrétní účinek nové nebo nově zjištěné skutečnosti, a nikoli na obecné posouzení viny nebo nevinu.

127. Nicméně, ve věci Allen velký senát posuzoval režim podle § 133 zákona z roku 1988 (před jeho změnou v roce 2014) a na základě předložených důkazů se přesvědčil, že stěžovatelka prokázala existenci nezbytné souvislosti mezi trestním řízením a následným řízením o odškodnění. Důvodem byla skutečnost, že právě následné zrušení odsuzujícího rozsudku zakládalo právo požadovat odškodnění za justiční omyl (viz Allen, cit. výše, bod 108). Dále bylo nutné, aby ministr spravedlnosti a soudy v řízení o soudním přezkumu při zkoumání, zda byla splněna kumulativní kritéria uvedená v § 133, přihlédli k rozsudku vydaném OSTK. Teprve přezkoumáním tohoto rozsudku mohli zjistit, zda se zrušení odsuzujícího rozsudku zakládalo na nových důkazech a zda vedlo k justičnímu omylu (viz Allen, cit. výše, bod 107).

128. Zákon z roku 2014 vložil nový § 133 odst. 1ZA, podle kterého by žadatel měl nárok na odškodnění pouze tehdy, pokud by nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vší pochybnost prokazovala, že se trestného činu nedopustil ... Vláda neuvedla, že by režim § 133 byl změněn jiným podstatným způsobem. Řízení o odškodnění tak nadále vyžaduje přezkoumání výsledku předchozího trestního řízení a zejména rozsudku OSTK. Soud zdůrazňuje, že v řízení o odškodnění se rozhodovací orgán soustředí na dopad nové nebo nově zjištěné skutečnosti, což je aspekt, který může mít zásadní význam pro jakékoli posuzování podstaty věci, pokud by byl čl. 6 odst. 2 považován za použitelný. Je však také povinen provést hodnocení důkazů v nezbytném rozsahu, aby posoudil, zda tato skutečnost nade vší pochybnost prokázala, že žadatel trestný čin nespáchal ...

129. Soud proto nevidí důvod, proč by se měl odchýlit od svého závěru ve věci Allen, pokud jde o použitelnost čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Předmětnou stížnost proto nelze zamítnout jako neslučitelnou *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy podle čl. 35 odst. 3 písm. a).

(c) Závěr o přijatelnosti

130. Soud poté, co shledal, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy je použitelný na skutkové okolnosti tohoto případu, konstatuje, že stížnosti nejsou nepřijatelné z jiných důvodů. Musí být proto prohlášeny za přijatelné.

C. Věcné posouzení

(...)

Posouzení soudu

(a) Obecné zásady uvedené ve věci Allen

150. Velký senát popsal ve věci Allen přístup použitý v předchozích srovnatelných případech následovně:

„120. V dřívější věci Minelli, cit. výše, která se týkala příkazu ukládajícího stěžovateli povinnost uhradit náklady trestního stíhání po zastavení trestního stíhání, Soud stanovil použitelnou zásadu takto:

„37. Podle názoru Soudu je presumpce nevinu porušena, pokud soudní rozhodnutí týkající se obviněného vyjadřuje názor, že je vinen, aniž by mu byla předtím prokázána vina podle zákona, a zejména aniž by měl možnost uplatnit své právo na obhajobu. Může tomu tak být i v případě, že neexistuje žádné formální rozhodnutí; stačí, že existuje odůvodnění, které naznačuje, že soud považuje obviněného za vinného ...’

121. V prvních případech, s nimiž byl Soud konfrontován a které se týkaly žádostí osoby, která byla v minulosti obviněna, o odškodnění nebo o náhradu nákladů na obhajobu, vycházel ze zásady uvedené v rozsudku ve věci Minelli, přičemž vysvětlil, že rozhodnutí, jímž bylo po skončení řízení odmítnuto odškodnění za vazbu a náhrada nezbytných nákladů a výdajů obviněného, může vyvolat otázku podle čl. 6 odst. 2, pokud podpůrné odůvodnění, které nelze oddělit od výrokové části rozhodnutí, v podstatě znamená stanovení viny obviněného, aniž by mu byla předtím vina prokázána podle zákona, a zejména aniž by měl možnost uplatnit právo na obhajobu (viz Englert, cit. výše, bod 37; Nölkenbockhoff, cit. výše, bod 37; a Lutz, cit. výše, bod 60). Všechny tři případy se týkaly předchozích trestních řízení, která skončila zastavením, nikoli zproštěním viny. Soud neshledal porušení čl. 6 odst. 2 a vysvětlil, že vnitrostátní soudy popsaly „stav podezření“ a že jejich rozhodnutí neobsahovala žádný závěr o vině.

122. V pozdějším rozsudku ve věci Sekanina Soud rozlišil mezi případy, kdy bylo trestní stíhání zastaveno, a případy, kdy byl vynesen konečný zprošťující rozsudek, a objasnil, že vyslovení podezření ohledně nevinu obviněného je myslitelné, pokud ukončení trestního řízení nevede k rozhodnutí o odůvodněnosti obvinění, ale že již není přípustné dovolávat se takových podezření, jakmile se zprošťující rozsudek stane konečným (Sekanina, cit. výše, bod 30). Zdá se tedy, že zásada plynoucí z věci Sekanina se snaží omezit zásadu stanovenou ve věci Minelli na případy, kdy bylo trestní stíhání zastaveno. Judikatura ukazuje, že v posledně uvedených případech je jako použitelná obecná zásada důsledně citována zásada plynoucí z věci Minelli (viz Leutscher, bod 29; Mulaj a Sallah; Baars, body 26–27; Capeau, bod 22; A. L. proti Německu, bod 31; Panteleyenkov, bod 67; a Grabchuk, bod 42, všechny cit. výše). Rozlišení provedené ve věci Sekanina mezi zastaveními a zprošťujícími rozsudky bylo použito ve většině případů týkajících se zprošťujících rozsudků, které následovaly po věci Sekanina (viz např. Rushiti, cit. výše, bod 31; rozsudek ze dne 10. 7. 2001, Lamanna proti Rakousku, č. 28923/95, bod 38; Weixelbraun, cit. výše, bod 25; O. proti Norsku, cit. výše, bod 39; rozsudek ze dne 11. 2. 2003, Hammern proti Norsku, č. 30287/96, bod 47; rozsudek ze dne 7.3.2006, Yassar Hussain proti Spojenému království, č. 8866/04, body 19 a 23; rozsudek ze dne 13. 6. 2010, Tendam proti Španělsku, č. 25720/05, body 36–41; Ashendon a Jones, cit. výše, body 42 a 49; a Lorenzetti, cit. výše, body 44–47; ale porovnej a srovnej s Del Latte a Bok, oba cit. výše).

123. V případech občanskoprávních nároků na odškodnění podaných oběťmi bez ohledu na to, zda trestní stíhání skončilo zastavením nebo zproštěním, Soud zdůraznil, že ač by sice v občanskoprávním řízení o odškodnění zproštění trestní odpovědnosti mělo být respektováno, nemělo by bránit shledání občanskoprávní odpovědnosti za náhradu škody vyplývající z týchž skutečností na základě méně přísného důkazního břemene. Pokud by však vnitrostátní rozhodnutí o odškodnění obsahovalo výrok o přičítání trestní odpovědnosti žalovanému, vznikla by situace spadající do působnosti čl. 6 odst. 2 Úmluvy (viz Ringvold, cit. výše, bod 38; Y. proti Norsku, cit. výše, body 41–42; rozsudek ze dne 15. 5. 2008, Orr proti Norsku, č. 31283/04, body 49 a 51; a Diacenco, cit. výše, body 59–60). Tento přístup byl uplatňován i v případech občanskoprávních nároků podaných stěžovateli, kteří byli zproštěni viny, proti pojistitelům (viz Lundkvist a Reeves, oba cit. výše).

124. V případech týkajících se disciplinárních řízení Soud připustil, že nedochází k automatickému porušení čl. 6 odst. 2, pokud byl stěžovatel shledán vinným z disciplinárního deliktu vyplývajícího ze stejných skutkových okolností jako předchozí trestní obvinění, které nevyústilo v odsouzení. Zdůraznil, že disciplinární orgány byly oprávněny a schopny nezávisle zjišťovat skutkové okolnosti projednávaných případů a že znaky skutkových podstat trestných činů a disciplinárních deliktů nebyly totožné (viz rozsudek ze dne 14. 1. 2010, Vanjak proti Chorvatsku, č. 29889/04, body 69–72; a rozsudek ze dne 15. 7. 2010, Šikić proti Chorvatsku, č. 9143/08, body 54–56).

125. Z výše uvedeného rozboru judikatury Soudu podle čl. 6 odst. 2 vyplývá, že neexistuje jednotný přístup k určení okolností, za nichž dojde k porušení tohoto článku v rámci řízení, které následuje po skončení trestního řízení. Jak vyplývá ze stávající judikatury Soudu, bude hodně záležet na povaze a kontextu řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí přijato.

126. Ve všech případech a bez ohledu na použitý přístup bude mít při posuzování slučitelnosti rozhodnutí a jeho odůvodnění s čl. 6 odst. 2 zásadní význam jazyk, který rozhodovací orgán použil (viz např. Y. proti Norsku, cit. výše, body 43–46; O. proti Norsku, cit. výše, body 39–40; Hammern, cit. výše, body 47–48; Baars, cit. výše, body 29–31; Reeves, cit. výše; Panteleyenko, cit. výše, bod 70; Grabchuk, cit. výše, bod 45; a rozsudek ze dne 24. 5. 2011, Konstas proti Řecku, č. 53466/07, bod 34). Proto v případě, kdy vnitrostátní soud rozhodl, že je „jednoznačně pravděpodobné“, že stěžovatel „spáchal trestné činy ... z nichž byl obviněn“, Soud shledal, že překročil hranice civilního soudu, a tím zpochybnil správnost zprošťujícího rozsudku (viz Y. proti Norsku, cit. výše, bod 46; viz také Orr, cit. výše, bod 51; a Diacenco, cit. výše, bod 64). Stejně tak v případech, kdy vnitrostátní soud uvedl, že trestní spis obsahuje dostatek důkazů k prokázání spáchání trestného činu, bylo konstatováno, že použitá formulace porušuje presumpci nevinu (viz Panteleyenko, cit. výše, bod 70). V případech, kdy rozsudek Soudu výslovně zmiňoval nerozptýlení podezření z trestní viny, bylo konstatováno porušení čl. 6 odst. 2 (viz např. Sekanina, cit. výše, body 29–30; a Rushiti, cit. výše, body 30–31). Nicméně s ohledem na povahu a kontext konkrétního řízení nemusí být ani použití některých nešťastných výrazů rozhodující (viz bod 125 výše). Judikatura Soudu obsahuje několik příkladů případů, kdy nebylo shledáno porušení čl. 6 odst. 2, přestože jazyk použitý vnitrostátními orgány a soudy byl kritizován (viz Reeves, cit. výše; a A. L. proti Německu, cit. výše, body 38–39).“

(b) Použití těchto obecných zásad ve věcech následujících po rozsudku ve věci Allen

151. Soud se převážně řídil přístupem uvedeným v rozsudku ve věci Allen, pokud jde o tři různé skupiny jeho judikatury týkající se druhého aspektu, o nichž se hovoří v bodech 120–124 tohoto rozsudku: (1) otázky nákladů a nároky osob, které byly v minulosti obviněny z trestného činu, na náhradu škody, přičemž je rozlišováno mezi: a) řízeními, která následovala po zproštění obžaloby; a b) řízeními, která následovala po zastavení trestního stíhání (viz Allen, body 120 a 122); (2) případy občanskoprávních nároků na odškodnění podaných oběťmi (*ibid.*, bod 123); a (3) případy týkající se disciplinárních řízení (*ibid.*, bod 124).

152. Při zkoumání argumentace v rámci disciplinárního řízení, které skončilo propuštěním zaměstnance, jenž byl zproštěn obvinění z trestného činu majícího původ ve stejných skutkových okolnostech, nebo v případě, kdy bylo trestní stíhání zastaveno, je pro Soud i nadále určujícím kritériem přístup shrnutý v rozsudku ve věci Allen (cit. výše, bod 124); tedy zda napadené odůvodnění představovalo přičítání viny za trestný čin (viz rozsudek ze dne 13. 4. 2021, Istrate proti Rumunsku; č. 44546/13, ve vztahu k zastavení; a rozsudek ze dne 23. 1.

2018, Güç proti Turecku, č. 15374/11; a rozsudek ze dne 18. 10. 2016, Alkaşı proti Turecku, č. 21107/07, ve vztahu ke zproštění).

153. Obdobně, pokud jde o případy týkající se občanskoprávních nároků na odškodnění podaných oběťmi, Soud i nadále zastává stanovisko, že bez ohledu na to, zda trestní stíhání skončilo zastavením nebo zproštěním obžaloby, je třeba v občanskoprávním řízení o odškodnění respektovat zproštění trestní odpovědnosti, což by však nemělo bránit vzniku občanskoprávní odpovědnosti za náhradu škody vyplývající z těchto skutečností na základě méně přísného důkazního břemene, pokud vnitrostátní rozhodnutí o náhradě škody neobsahuje vyjádření přičítající trestní odpovědnost žalované straně. V takových případech stěžovatelé zpravidla brojili proti konkrétní formulaci v rozhodnutí, která vyvolala pochybnosti o jejich nevině. Ačkoli to přesně neodráží stížnosti stěžovatelů v tomto případě, následující rozhodnutí jsou přesto hodna pozornosti.

(i) Ve věcech Pasquini proti San Marinu (č. 2) (rozsudek ze dne 20. 10. 2020, č. 23349/17) a Farzaliyev (cit. výše) Soud považoval shledání občanskoprávní odpovědnosti za náhradu škody po zastavení trestního stíhání za promlčené. V obou případech bylo napadené odůvodnění shledáno neslučitelným s čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Ve věci Pasquini (č. 2) (cit. výše) tomu bylo proto, že příslušný soud jednoznačně prokázal, že stěžovatel svým jednáním naplnil skutkovou podstatu trestných činů, z nichž byl obviněn, a že se těchto činů dopustil úmyslně, zatímco v případě Farzaliyev (cit. výše) tomu bylo proto, že odůvodnění odráželo názor, že byl spáchán trestný čin a že stěžovatel je ze spáchání tohoto trestného činu vinen.

(ii) Naproti tomu ve věci Fleischner (cit. výše), v níž Soud posuzoval občanskoprávní odpovědnost za náhradu škody po zastavení trestního stíhání, nebylo shledáno porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy, neboť formulace použité vnitrostátními soudy nemohly být rozumně vykládány jako přičítání trestní odpovědnosti stěžovateli. Ačkoli se některé prvky podmínek občanskoprávní odpovědnosti překrývaly s těmi zakládajícími trestní odpovědnost, občanskoprávní soudy musely rozhodovat o nároku na náhradu škody na základě deliktního práva [*tort law* – pozn. překladatele] v jiném zákonném rámci než v rámci trestního řízení.

(iii) Ve věcech N. A. proti Norsku (cit. výše), Ilias Papageorgiou (cit. výše), Marinoni proti Itálii (rozsudek ze dne 18. 11. 2021, č. 27801/12), a Benghezal proti Francii (rozsudek ze dne 24. 3. 2022, č. 48045/15) se Soud zabýval shledáním občanskoprávní odpovědnosti poskytnout odškodnění oběti v návaznosti na zproštění obžaloby z trestných činů v souvislosti s týmiž skutečnostmi. V těchto případech dospěl k závěru, že odůvodnění ve vztahu k odškodnění neobsahovalo přičítání trestní viny a že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 2. Oproti tomu ve věci Cleve proti Německu (rozsudek ze dne 15. 1. 2015, č. 48144/09) Soud rozhodl, že odůvodnění krajského soudu se rovnalo závěru, že stěžovatel je vinen z trestných činů, ze kterých byl obviněn.

154. Stejně tak je důležité, že ukončení řízení zprošťujícím rozsudkem nebylo shledáno jako bránící konfiskaci finančních prostředků, které byly nezákonné v důsledku trestných činů, jež nebyly přičteny zproštěné osobě, ale třetí osobě (viz rozsudek ze dne 8. 10. 2019, Balsamo proti San Marinu, č. 20319/17 a 21414/17); nebo uložení povinnosti zaplatit správní pokuty (viz Kapetanios, cit. výše, kde však bylo porušení shledáno na základě skutkových okolností případu, neboť správní soudy při zamítnutí odvolání stěžovatelů proti pokutám měly za to, že se dopustili přestupků, kterých byli předtím zproštěni).

155. Podíváme-li se tedy na případy po rozsudku ve věci Allen, které se týkaly otázek nákladů řízení a nároků na odškodnění ze strany osoby, která byla v minulosti obviněna, po *zastavení* trestního stíhání (případy spadající do druhé větve první skupiny uvedené výše), Soud v souladu s judikaturou ve věcech Minelli, Englert a Nölkenbockhoff (všechny cit. výše) přikládal rozhodující význam tomu, zda napadené rozhodnutí o nároku zahrnovalo potvrzení trestní viny [viz rozsudek ze dne 9. 3. 2023, Rigolio proti Itálii, č. 20148/09, kde trestní stíhání stěžovatele bylo zastaveno z důvodu promlčení a v občanskoprávním řízení o náhradu škody, které proti němu vedla oběť (v daném případě obec Besozzo) mu byla uložena povinnost uhradit náklady řízení z důvodů, které, při zvážení souvislostí, nenasvědčovaly tomu, že by se skutečně dopustil trestného činu].

156. Poněkud problematičtější jsou však případy týkající se nákladů řízení a nároků na odškodnění ze strany osoby, která byla v minulosti obviněna, po zproštění obžaloby (případy spadající do první větve první skupiny). Tato věc nabízí Soudu příležitost přehodnotit tuto část své judikatury.

(c) Přístup, který je třeba zaujmout v případech týkajících se druhého aspektu čl. 6 odst. 2

157. Ve věci Sekanina (cit. výše) Soud v souvislosti s nárokem osoby, která byla v minulosti obviněna, na náhradu nákladů a odškodnění po zproštění obžaloby (věc spadající pod první větev první skupiny) rozhodl, že vyslovení podezření ohledně nevinu obviněného je myslitelné, pokud ukončení trestního řízení nevede k rozhodnutí o odůvodněnosti obvinění, ale není již přípustné dovolávat se takových podezření, jakmile se zproštění obžaloby stane konečným (viz Sekanina, cit. výše, bod 30). V projednávané věci však velký senát považuje za nezbytné znovu posoudit, zda je zachování tohoto rozdílu – a tedy poskytování vyšší úrovně ochrany podle druhého aspektu čl. 6 odst. 2 Úmluvy osobě, která byla zproštěna obžaloby než osobě, proti níž bylo trestní stíhání zastaveno – nadále důvodné.

158. Ačkoli se na první pohled může zdát, že zastavení trestního stíhání nemá stejný očišťující účinek jako zprošťující rozsudek, při bližším pohledu je skutečnost mnohem složitější a méně jednoznačná. Trestní řízení může být zastaveno, protože jednoduše není dostatek důkazů pro trestní stíhání (viz např. McCann a Healy, cit. výše). Na druhou stranu u osob, proti nimž existuje dostatek důkazů pro trestní stíhání (a možná i pro odsouzení), může být stíhání zastaveno nebo mohou být zproštěny obžaloby na základě formalit (viz např. G.I.E.M. S.r.l. a ostatní, cit. výše). Zdá se, že neexistuje žádný rozumný důvod, proč by měly být v příznivějším postavení jen proto, že jejich případy skončily zprošťujícím rozsudkem.

159. Význam zastavení se navíc může lišit v jednotlivých případech a také v různých právních rádech. Ve věci Läätenmäki proti Estonsku (rozsudek ze dne 21. 6. 2016, č. 53172/10, bod 49) vzal Soud v úvahu specifický kontext zastavení trestního stíhání podle § 202 trestního řádu, který vyžadoval, aby byl spáchán trestný čin, u něhož je vina obviněného zanedbatelná. Zastavení podle tohoto ustanovení sice neznamenalo odsouzení nebo zproštění viny, Soud ovšem poznamenal, že přesto mělo určitý usvědčující účinek. Podobně v San Marinu nemohlo být stíhání zastaveno jako promlčené, pokud byl soudce přesvědčen, že obžalovaný trestný čin nespáchal [viz Pasquini (č. 2), cit. výše, bod 24]. V Rumunsku i Estonsku byl navíc nutný souhlas obviněného (a tedy jeho vzdání se meritorního posouzení) (viz rozsudek ze dne 23. 6. 2015, Caraian proti Rumunsku, č. 34456/07, body 42 a 76; a Läätenmäki, cit. výše, body 19 a 47–48). Na druhou stranu v některých zemích, např. ve Spojeném království, může státní zastupitelství řízení zastavit, pokud neexistuje dostatek důkazů pro trestní stíhání ... Pokud se

tak stane, obžalovaný nebude mít možnost být zproštěn, protože důkazy proti němu byly příliš slabé na to, aby se věc vůbec dostala před soud, a přesto by zásada rozvedená ve věci Sekanina (cit. výše, bod 30) naznačovala, že pokud by uplatnil nárok na náhradu škody vůči státu, uplatnila by se presumpce nevinny méně přísně, než kdyby existoval dostatek důkazů, aby se věc dostala před soud, ale soud by skončil zprošťujícím rozsudkem.

160. Je třeba připomenout, že ve věci Allen (která se stejně jako věc Sekanina týkala nároku osoby, která byla v minulosti obviněna, na náhradu škody vůči státu) velký senát nepovažoval za vhodné zachovat jasné rozlišení mezi zastavením a zproštěním, jak bylo stanoveno v rozsudku ve věci Sekanina. (...)

161. Poté, co velký senát konstatoval, že zproštění stěžovatelky v případě Allen sdílí více rysů, které se vyskytují v případech, kdy bylo trestní stíhání zastaveno, neshledal porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy v jeho druhém aspektu, neboť nebylo možno říci, že by jazyk použitý vnitrostátními soudy, posouzený v kontextu činnosti, kterou byly povinny provést podle vnitrostátního práva, zpochybnil zproštění stěžovatelky nebo že by s ní zacházel způsobem neslučitelným s její nevinou (viz Allen, cit. výše, bod 134). Jinými slovy, Soud, který v podstatě vycházel z kritérií platných pro zastavení, jak byla vymezena ve věci Minelli a následně uplatněna ve věcech Englert, Nölkenbockhoff a Lutz (posledně uvedená judikatura byla výslovně zmíněna v klíčové pasáži v bodě 127 rozsudku ve věci Allen), shledal, že napadené odůvodnění neodráželo názor, že stěžovatelka je vinna trestnými činy, ve vztahu k nimž bylo její odsouzení zrušeno. Ačkoli rozsudek ve věci Allen neznamenal výslovný odklon od existující judikatury, přesto znamenal významné upřesnění, pokud jde o to, za jakých okolností by byl Soud ochoten přiznat zvýšenou úroveň ochrany presumpce nevinny, kterou může osoba, která byla zproštěna, odvozovat z druhého aspektu čl. 6 odst. 2 Úmluvy. V souladu s výše uvedeným přístupem byly tři podobné stížnosti proti Spojenému království prohlášeny za nepřijatelné (viz K. F. proti Spojenému království; Adams proti Spojenému království; a A. L. F. proti Spojenému království, všechny cit. výše ...).

162. Ve skutečnosti je pravděpodobné, že mnoho případů spadá do této šedé zóny. (...)

163. Navíc, zatímco rozdíl mezi zastavením a konečným zproštěním ve věci samé byl shledán ve věcech týkajících se nákladů řízení a nároků na náhradu škody ze strany osob, které byly v minulosti obviněny (věci spadající do první skupiny judikatury Soudu) (viz bod 151 výše), takové rozlišení nebylo uplatněno ani ve věcech týkajících se občanskoprávních nároků na odškodnění podaných oběťmi, ani ve věcech týkajících se disciplinárních řízení (druhá a třetí skupina judikatury) (viz bod 151 výše), ani ve všech ostatních věcech druhého aspektu, které nelze jednoduše zařadit do žádné ze tří výše uvedených skupin judikatury (viz body 105 a 107 výše). V souvislosti s případy občanskoprávních nároků na odškodnění podaných oběťmi (druhá skupina) Soud výslovně potvrdil, že bez ohledu na to, zda trestní řízení skončilo zastavením nebo zproštěním, by osvobození od trestní odpovědnosti nemělo bránit shledání občanskoprávní odpovědnosti za náhradu škody oběti vyplývající z těchto skutečností na základě méně přísného důkazního břemene. Pokud by tomu tak nebylo, měl by čl. 6 odst. 2 nežádoucí účinek spočívající v tom, že by zprošťující rozsudek v trestním řízení znemožnil oběti žádat odškodnění podle občanského deliktního práva [*civil law of tort – pozn. překladatele*], což by znamenalo svévolné a nepřiměřené omezení jejího práva na přístup k soudu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz Fleischner, cit. výše, bod 61). To by opět mohlo poskytnout osobě, která byla zproštěna obžaloby z trestného činu, ale která by mohla být považována za odpovědnou podle občanskoprávního důkazního standardu, neoprávněnou výhodu spočívající v tom, že by se vyhnula jakékoli odpovědnosti za své jednání (viz N. A.

proti Norsku, cit. výše, bod 40). Podobné úvahy platí i pro případy týkající se disciplinárních řízení (třetí skupina) (viz např. věci uvedené v bodě 152 výše).

164. Soud není přesvědčen, že by měla být zachována vyšší úroveň ochrany presumpce nevinny ve věcech týkajících se nároků osob, které byly v minulosti obviněny, na náhradu nákladů a náhradu škody po zproštění obžaloby (věci spadající do první větve první skupiny), než ve věcech, které nespádají do této úzké kategorie. Obecně platí, že případy týkající se nároků osob, které byly v minulosti obviněny, na náhradu nákladů a náhradu škody, se týkají škody, za kterou odpovídá stát, zatímco zbývající skupiny se týkají povinností zproštěné osoby vůči ostatním členům společnosti, ať už se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu nebo o státní orgány. V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že čl. 6 odst. 2 nezaručuje osobě obviněné z trestného činu právo na náhradu za zákonnou vazbu nebo náhradu nákladů v případě, že je stíhání následně zastaveno nebo skončí zproštěním. Stejně tak toto ustanovení nezaručuje osobě, která byla zproštěna obžaloby z trestného činu, právo na odškodnění za justiční omyl jakéhokoli druhu (viz Allen, cit. výše, bod 82).

165. Z právního hlediska je proto obtížné odůvodnit, proč se v jedné kategorii případů spoléhat na rozlišování mezi zproštěním a zastavením, ale v jiných nikoli. Existují samozřejmě důležité důvody pro to, aby zprošťující rozsudek nebránil např. přiznání odškodnění oběti nebo ochraně ohroženého dítěte. Neexistuje však žádný zřejmý právní důvod pro to, aby se zvýšená ochrana vztahovala na malou podmnožinu případů týkající se druhého aspektu. Takový postup by dokonce mohl vést k neslučitelným následkům v rámci řízení následujících po zproštění obžaloby, která by na jedné straně vedla oběť požadující občanskoprávní odškodnění od zproštěné osoby, a na druhé straně zproštěná osoba proti státu z titulu náhrady škody způsobené trestním stíháním nebo nákladů na obhajobu.

166. Soud uznává, že se očišťující účinek zprošťujícího rozsudku odráží v samotné Úmluvě. Zatímco konečné zproštění obžaloby znamená, že obviněný nemůže být znovu obviněn, stíhán a odsouzen za stejný trestný čin (viz čl. 4 Protokolu č. 7; podrobněji k významu slova „konečný“ viz body 22 a 29 důvodové zprávy), zastavení stíhání nutně nebrání jeho opětovnému zahájení (viz Capeau, cit. výše, bod 25; viz též McCann a Healy, cit. výše, bod 110). Navíc se zdá, že řada smluvních států upravila své systémy odškodňování tak, aby byly v souladu s judikaturou ve věci Sekanina ... Ve světle úvah uvedených v předchozích odstavcích však Soud již není přesvědčen, že rozhodnutí přijatá příslušnými orgány o žádosti osoby, která byla v minulosti obviněna, o náhradu škody nebo nákladů na obhajobu po zproštění obžaloby mají takové specifické rysy, které by odůvodňovaly vyšší úroveň ochrany presumpce nevinny podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy než ta, která se vztahuje na osobu, vůči níž bylo trestní stíhání zastaveno.

167. Soud se proto domnívá, že zachování tohoto rozlišení již není nutné ani žádoucí.

168. Proto od teď, bez ohledu na povahu následných souvisejících řízení a bez ohledu na to, zda trestní řízení skončilo zproštěním nebo zastavením, rozhodnutí a odůvodnění vnitrostátních soudů nebo jiných orgánů v těchto následných souvisejících řízeních, pokud jsou posuzována jako celek a v kontextu činnosti, kterou jim ukládá vnitrostátní právo, budou porušovat čl. 6 odst. 2 Úmluvy v jeho druhém aspektu, pokud by znamenala přičítání trestní odpovědnosti stěžovateli. Přičítat někomu trestní odpovědnost znamená vyjádřit názor, že je vinen ze spáchání trestného činu dle trestněprávního důkazního standardu (viz, *mutatis mutandis*, Minelli, cit. výše, bod 37; a Bikas, cit. výše, bod 44), a tím naznačovat, že trestní řízení mělo být rozhodnuto jinak.

169. Tento přístup odráží skutečnost, že na vnitrostátní úrovni mohou být soudci mimo trestní rámec povinni rozhodovat ve věcech vyplývajících ze stejných skutečností, na nichž bylo založeno předchozí trestní obvinění, které nevedlo k odsouzení. Ochrana poskytovaná čl. 6 odst. 2 v jeho druhém aspektu by neměla být vykládána tak, že brání vnitrostátním soudům v následném řízení – v němž, v souladu s příslušnými ustanoveními vnitrostátního práva, vykonávají jinou funkci než trestní soudce – zabývat se stejnými skutečnostmi, o nichž bylo rozhodnuto v předchozím trestním řízení, pokud přitom dotyčné osobě nepřičítají trestní odpovědnost. Na osobu, která byla zproštěna obžaloby nebo jejíž trestní stíhání bylo zastaveno, se i nadále vztahují běžná vnitrostátní pravidla týkající se důkazů a důkazního standardu mimo trestní řízení.

(d) Použití těchto zásad na projednávané věci

170. Stěžovatelé tvrdí, že test uvedený v § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 je sám o sobě neslučitelný s čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Nestěžují si na formulace použité ministrem spravedlnosti nebo vnitrostátními soudy, ani nepoukazují na žádné konkrétní formulace ve vnitrostátních rozhodnutích, které by mohly být problematické ve vztahu k druhému aspektu čl. 6 odst. 2. Těžiště jejich stížnosti tedy spočívá v činnosti, kterou měl ministr spravedlnosti podle vnitrostátního práva provést – a sice v určení, zda mají stěžovatelé v rámci neveřejného občanskoprávního a správního řízení nárok na odškodnění za justiční omyl, protože nové nebo nově zjištěné skutečnosti, které byly důvodem pro zrušení jejich odsouzení, nade vši pochybnost prokazovaly, že se trestných činů nedopustili.

171. Na rozdíl od prvního aspektu, v němž presumpce neviny působí jako procesní záruka, v rámci druhého aspektu je její úlohou ochrana osob, které byly zproštěny obžaloby z trestného činu nebo jejichž trestní stíhání bylo zastaveno, před tím, aby s nimi úřední osoby a orgány veřejné moci jednaly, jako by byly ve skutečnosti vinny z trestného činu, který jim byl kladen za vinu (viz bod 108 výše; viz také Allen, cit. výše, bod 94). V důsledku toho by v případě, jako je tento, došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy pouze tehdy, pokud by samotné odmítnutí odškodnění s odkazem na výše uvedený test přičítalo stěžovatelům trestní odpovědnost.

172. Před tím, než se Soud zaměří na tuto otázku, je důležité zopakovat, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy nezaručuje osobě, jejíž trestní odsouzení bylo zrušeno, právo na odškodnění za justiční omyl (viz Allen, cit. výše, bod 82, s dalšími odkazy tam uvedenými; viz též bod 164 výše). Článek 3 Protokolu č. 7 k Úmluvě stanoví právo na odškodnění, pokud jsou splněny určité podmínky, ale jak uvádí důvodová zpráva k Protokolu č. 7, jeho účelem není poskytnout právo na odškodnění, pokud tyto předpoklady nejsou splněny ... Spojené království každopádně Protokol č. 7 nepodepsalo ani k němu nepřistoupilo ... Ačkoli čl. 3 Protokolu č. 7 nepředstavuje *lex specialis* vylučující použití čl. 6 odst. 2 Úmluvy na nároky na odškodnění za justiční omyl (viz Allen, cit. výše, bod 105), je nepochybné, že tento článek nelze vykládat tak, že zakládá právo na takové odškodnění vůči smluvním státům, jako je Spojené království, které Protokol č. 7 neratifikovaly. Kromě toho v případě podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy není úkolem Soudu definovat „justiční omyl“, když tak nečiní čl. 3 Protokolu č. 7. Jak objasňuje důvodová zpráva k Protokolu č. 7 ... , pokud jsou splněny předpoklady uvedené v tomto článku, má být odškodnění vyplaceno „podle práva nebo praxe dotčeného státu“. Žalovaný stát se tedy mohl svobodně rozhodnout, jak pro tyto účely „justiční omyl“ definovat, a tím stanovit legitimní rámec pro určení, kdo z širší skupiny osob, jejichž odsouzení bylo zrušeno na základě podaného opravného prostředku, by měl mít nárok na odškodnění ... za předpokladu, že tento rámec nebyl stanoven tak, aby odmítnutí odškodnění samo o sobě přičítalo neúspěšnému žadateli trestní vinu.

173. Ve věci Allen byl Soud vyzván pouze k posouzení argumentace použité vnitrostátními soudy a orgány, nikoliv zákonného testu (viz Allen, cit. výše, bod 78). Poznamenal nicméně, že „důležité bylo především“ to, že „rozsudky vrchního soudu a odvolacího soudu nevyžadovaly, aby stěžovatelka splnila test lorda Steyna spočívající v prokázání její nevinu“.

174. Ve věci R(Adams) Nejvyšší soud objasnil definici „justičního omylu“, přičemž většina rozhodla, že zahrnuje nejen případy, kdy nové důkazy jasně ukazují, že obžalovaný není vinen z trestného činu, za který byl odsouzen (kategorie 1), ale také případy, kdy nové důkazy natolik zpochybňují stávající důkazy proti obžalovanému, že na nich nelze založit odsouzení (kategorie 2 ...). Jak v projednávané věci zdůraznil lord Reed (v bodě 161 rozsudku Nejvyššího soudu) „prohlášení lorda Steyna ve věci Mullen, že výraz ‚justiční omyl‘ v § 133 zákona z roku 1988 je omezen na případy, kdy obžalovaný prokazatelně není vinen ze spáchání trestných činů, za které byl odsouzen ... , bylo následně většinou tohoto soudu ve věci [R]Adams odmítnuto.“

175. Při následném posuzování stížnosti podané panem Adamsem namítajícím porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy (Adams proti Spojenému království a také stížnost podaná A. L. F. proti Spojenému království, obě cit. výše) se Soud zabýval přímo slučitelností zákonného testu, jak jej vyložil Nejvyšší soud ve věci R(Adams). Konstatoval, že kritéria uvedená v § 133 neobsahují nic, co by zpochybňovalo nevinu zproštěné osoby, a že samotná právní úprava nevyžadovala posuzování trestní viny žadatele ... Proto nemohl být § 133 v tehdejší znění považován za neslučitelný s čl. 6 odst. 2 (Adams, cit. výše, bod 39; a A. L. F., cit. výše, bod 22). Dále uvedl, že, jak vysvětlil lord Phillips, test pro určení, zda došlo k justičnímu omylu, by byl splněn, pokud by nová skutečnost natolik zpochybnila důkazy proti obžalovanému, že by na ní nebylo možné založit odsouzení, a tento test byl obecně většinově schválen dalšími čtyřmi soudci ... Použití testu nezpochybnilo zproštění stěžovatelů ani s nimi nezacházelo způsobem, který by byl v rozporu s jejich nevinou. Neukládal vnitrostátním soudům povinnost vyjádřit se k tomu, zda na základě důkazů, které byly k dispozici v odvolacím řízení, měli být stěžovatelé zproštěni viny nebo odsouzeni, ani nepožadoval, aby se soudy vyjádřily k tomu, zda důkazy svědčí o jejich vině či nevině ...

176. V rámci tohoto závěru Soud podotknul, že se v rozsudku Nejvyššího soudu ve věci R(Adams) objevily zmínky o otázce nevinu. Ačkoli dle Soudu bylo „nešťastné“, že některé formulace použité v rozsudku Nejvyššího soudu mohly u stěžovatelů vyvolat zmatek a nežádoucí dojem ohledně standardu požadovaného pro odškodnění, ve světle jasného testu formulovaného lordem Phillipsem se domníval, že každému budoucímu žadateli musí být zřejmé, že otázky viny a nevinu jsou pro řízení zahájené podle § 133 zákona z roku 1988 irelevantní ... Obdobně ve věci A. L. F. proti Spojenému království Soud považoval odkaz na „nevinu“ v zamítavém dopise za „nešťastný a zbytečný“ a uvedl, že „aby se předešlo jak možným mylným představám budoucích žadatelů podle § 133, tak jakémukoli náznaku, že se do hry dostává presumpce nevinu podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy, bylo by rozumnější se takovým formulacím v budoucích rozhodnutích vydaných podle tohoto ustanovení zcela vyhnout“ ...

177. Podle nového § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 přísluší ministru spravedlnosti rozhodnout, zda nová nebo nově zjištěná skutečnost, která vedla ke zrušení odsouzení, nade vši pochybnost prokazovala, že daná osoba trestný čin nespáchala ... Původní znění novelizovaného § 133 odst. 1ZA vyžadovalo, aby nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vši pochybnost prokazovala, že daná osoba „nebyla z trestného činu vinná“, to však bylo v průběhu legislativního procesu změněno na „trestný čin nespáchala“ z důvodu obav z možného porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy v návaznosti na rozsudek Soudu ve věci Allen a také na senátní rozhodnutí

o přijatelnosti ve věcech Adams proti Spojenému království, A. L. F. proti Spojenému království a K. F. proti Spojenému království (všechna cit. výše) ...

178. V souladu s přístupem uvedeným v bodě 168 výše musí Soud v projednávané věci zodpovědět otázku, zda odmítnutí odškodnění přičítá stěžovatelům trestní odpovědnost.

179. Zaprvé, ačkoli se zdá, že test uvedený v § 133 odst. 1ZA je srovnatelný s testem kategorie 1, jak byl identifikován ve věci R(Adams) ... slovo „nevinný“, které se nachází v testu kategorie 1 v kategorizaci formulované odvolacím soudem a přijaté většinou Nejvyššího soudu v této věci, bylo nyní nahrazeno slovním spojením „trestný čin nespáchal“ ... Tato změna sice význam § 133 odst. 1ZA významně nezměnila, nicméně se vyhnula použití slova „nevinný“, které Soud považoval za problematické ve věcech Allen, Adams a A. L. F (viz bod ... a 176 výše).

180. Nadto, a to je důležitější, test podle § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 vyžadoval, aby ministr spravedlnosti na základě důkazů, jak byly k dispozici v řízení o opravném prostředku, neposuzoval, zda by žadatel měl být nebo by pravděpodobně byl zproštěn obžaloby nebo odsouzen, nebo zda tyto důkazy svědčily o jeho vině či nevině (viz Adams, cit. výše, bod 40), ale aby pouze určil, zda nová nebo nově zjištěná skutečnost nade vši pochybnost prokazovala, že žadatel daný trestný čin nespáchal. Nelze tedy říci, že by odmítnutí odškodnění ministrem spravedlnosti přičítalo žadateli trestní vinu tím, že by vyjadřovalo názor, že je vinen spácháním trestného činu, a tím naznačovalo, že trestní řízení mělo být rozhodnuto jinak. Záporný závěr, že se nepodařilo prokázat v souladu s velmi vysokým trestněprávním standardem (nade vši pochybnost), že stěžovatel trestný čin nespáchal – s odkazem na novou nebo nově zjištěnou skutečnost nebo jinak – se nerovná kladnému závěru, že se trestného činu dopustil.

181. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že čl. 6 odst. 2 Úmluvy ve svém druhém aspektu chrání nevinu z pohledu práva (viz Allen, cit. výše, bod 103), a nikoliv presumpci faktické nevinoty, jak tvrdili stěžovatelé ... Ministr spravedlnosti není podle § 133 odst. 1ZA povinen vyjadřovat se k nevině žadatele z pohledu práva a zamítnutí žádosti o odškodnění podle tohoto ustanovení není v rozporu s jeho trvající nevinou v tomto právním smyslu.

182. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud dospěl k závěru, že zamítnutí žádostí stěžovatelů o odškodnění podle § 133 odst. 1ZA zákona z roku 1988 v rámci neveřejného občanskoprávního a správního řízení neporušilo presumpci nevinoty v jejím druhém aspektu. Při vyvozování tohoto závěru Soud není lhostejný k potenciálně zničujícímu dopadu neoprávněného odsouzení. Jeho úkolem však není určovat, jak mají státy převést do materiální podoby morální závazek, který mohou mít vůči osobám, jež byly neprávem odsouzeny; v projednávané věci bylo jeho úkolem pouze určit, zda na základě předložených skutečností došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy v důsledku fungování vnitrostátního systému odškodnění, který byl koncipován jasně a fungoval restriktivně. S ohledem na výše uvedené úvahy se domnívá, že tomu tak nebylo.

183. K porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy tak nedošlo.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. ...

2. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;

3. *Rozhoduje* dvanácti hlasy ku pěti, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

(...)

(Zpracovala Mgr. Bc. Anna Čermáková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE

26. 3. 2024

VĚC V. I. PROTI MOLDAVSKU
(rozsudek ve věci V. I. Proti Moldavsku,
stížnost č. 38963/18)

Systémový nedostatek podpory pro osoby s mentálním postižením nesmí vést k jejich izolaci v psychiatrických zařízeních

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 3

čl. 13

čl. 14

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

§ 104–110 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 38–40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Klíčová slova:

detence osoby duševně nemocné – diskriminační motiv – nedobrovolná hospitalizace – osoba ve zranitelném postavení – špatné zacházení – účinný právní prostředek nápravy

Autorský komentář:

Komentovaný případ odhaluje systémový problém, pokud jde o nedobrovolné umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče.

Ačkoli jsou zjištění Soudu v nadepsané věci zasazena do skutkové situace v Moldavsku, nelze jeho závěrům upřít širší význam. Nedobrovolná institucionalizace osob s mentální retardací totiž představuje často uplatňovaný nástroj při absenci alternativních forem podpory. Obdobné nedostatky byly identifikovány i v prostředí České republiky, kdy již z přílohové zprávy veřejného ochránce práv za čtvrté čtvrtletí roku 2009 nazvané „Umístování a pobyt osob s mentálním postižením v psychiatrických léčebnách“ vyplynulo, že se u pacientů s mentálním postižením používají ve zvýšené míře omezovací prostředky, a to i dlouhodobě; že lidé s mentálním postižením často pobývají v léčebnách proto, že jim není poskytována náležitá sociální služba; případně také že tam, kde v léčebně není specializované oddělení, jsou lidé s mentálním postižením hospitalizováni spolu s pacienty bez hendikepu a na konkrétních případech lze dokázat, že takové soužití vede k poškozování pacientů s postižením.

Podobný případ je zdokumentován i z domácího prostředí, viz např. článek ze dne 27. 9. 2022, dostupný zde: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/psychiatrie-opava-kurtovani-ministerstvo-zdravotnictvi-zpravy-zdravi_2209270500_vtk.

Jak však vyplývá ze závěru vysloveného Soudem, samotné mentální postižení nemůže ospravedlnit umístění do psychiatrické nemocnice. Takový přístup vede k diskriminaci osob s mentálním postižením napříč všemi aspekty života a k porušování základních lidských práv a svobod. V kontextu současně účinné právní úpravy práv člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu a řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu tak lze vyslovené závěry Soudu nahlížet jako další část referenčního rámce v přístupu k osobám se zdravotním postižením.

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., Mgr. Patrik Provazník)

SKUTKOVÝ STAV

Když V. I. osiřel a následně se ve svých 13 letech ocitl bez rodičovské péče, stal se jeho opatrovníkem a zákonným zástupcem starosta města Ciutești. Ten nejprve rozhodl o jeho umístění do dětského resocializačního centra a následně do umístovacího centra. Z důvodu nedostatečné kapacity byl však stěžovatel propuštěn a poté, co selhaly další pokusy o nalezení náhradní péče, byl přijat do internátní školy. Po jejím uzavření na období letních prázdnin byl pod záminkou lehké mentální retardace převezen do psychiatrické nemocnice, kde měl strávit tři týdny. Zde byl nakonec, navzdory svým protestům, proti své vůli zadržován další čtyři měsíce, bez informovaného souhlasu mu byla podávána těžká psychiatrická medikace a byl vystaven ponižujícímu zacházení, včetně umístění na oddělení pro dospělé.

Vyšetřování a řízení zahájena na vnitrostátní úrovni však nevedla k vyvození odpovědnosti osob, v jejichž péči se stěžovatel nacházel, neboť podle státního zástupce a soudů nebyly předloženy důkazy, které by prokazovaly naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu nedbalého plnění povinností ani trestného činu mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Stěžovatel se proto obrátil se sérií stížností na Soud.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 3 ÚMLUVY

80. S odvoláním na čl. 3 Úmluvy stěžovatel namítal, že byl nedobrovolně umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrickému léčení, což spolu s materiálními podmínkami a zacházením, kterému byl vystaven ze strany zdravotnického personálu a ostatních pacientů, údajně představovalo špatné zacházení, a že příslušné orgány neprovedly účinné vyšetřování okolností jeho umístění, léčby a opožděného propuštění z psychiatrické nemocnice.

81. Článek 3 Úmluvy zní následovně:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Rozsah tohoto případu

94. Soud podotýká, že případy týkající se lékařských výkonů, včetně podávání léků a hospitalizace v psychiatrické nemocnici, provedených bez souhlasu pacienta, budou zpravidla posuzovány podle čl. 8 Úmluvy [viz, například, rozsudek ze dne 3. 7. 2012, X. proti Finsku, č. 34806/04, bod 212; a rozsudek ze dne 19. 2. 2013, B. proti Rumunsku (č. 2), č. 1285/03, bod 75]. V řadě případů nicméně Soud připustil, že za určitých podmínek mohou lékařské výkony dosáhnout takového prahu závažnosti, že je lze považovat za zacházení zakázané čl. 3 Úmluvy.

95. Soud zejména rozhodl, že opatření, které je z hlediska uznávaných lékařských principů terapeuticky nezbytné, nelze v zásadě považovat za nelidské a ponižující. Soud se nicméně musí ujistit, že byla přesvědčivě prokázána lékařská nezbytnost a že existují a jsou naplněny procesní záruky pro takové rozhodnutí (viz rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2006, Jalloh proti Německu, č. 54810/00, bod 69; rozsudek ze dne 5. 6. 2014, Akopyan proti Ukrajině, č. 12317/06, bod 102; rozsudek ze dne 11. 10. 2011, Gorobet proti Moldavsku, č. 30951/10, body 47–53; a rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. proti Slovensku, č. 18968/07, body 100–120).

96. Kromě toho Soud znovu zdůrazňuje, že má-li špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy, musí dosahovat určité minimální úrovně závažnosti. Posouzení tohoto minima je relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je doba trvání daného zacházení, jeho fyzické a psychické následky a v některých případech i pohlaví, věk a zdravotní stav oběti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 28. 9. 2015, Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, bod 86). Ačkoli je účel takového zacházení faktorem, který je třeba vzít v úvahu, zejména otázka, zda bylo jeho cílem ponížit nebo pokořit oběť, absence takového účelu nevede nevyhnutelně k závěru, že nedošlo k porušení čl. 3 (viz, například, V. C. proti Slovensku, cit. výše, bod 101). Při hodnocení důkazů Soud obecně uplatňuje míru důkazu „nade vši rozumnou pochybnost“. Takový důkaz může vyplývat ze souběhu dostatečně silných, jasných a shodných závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2000, Salman proti Turecku, č. 21986/93, bod 100; a Akopyan proti Ukrajině, cit. výše, bod 103).

97. Soud již dříve poznamenal, že pozice podřízenosti a bezmoci, která je typická pro pacienty umístěné v psychiatrických nemocnicích, vyžaduje zvýšenou ostražitost při přezkumu dodržování Úmluvy. I když je na lékařských subjektech, aby na základě uznávaných pravidel lékařské vědy rozhodly o léčebných metodách, které mají být uplatněny, v případě nutnosti i za použití síly, k zachování tělesného a duševního zdraví pacientů, kteří jsou zcela nezpůsobilí sami o sobě rozhodovat a za které jsou proto odpovědní, zůstávají tito pacienti přesto pod ochranou čl. 3, jehož požadavky nepřipouštějí žádnou odchylku (viz rozsudek ze dne 24. 9. 1992, Herczegfalvy proti Rakousku, č. 10533/83, bod 82).

98. Z právních nástrojů a zpráv přijatých Organizací spojených národů vyplývá, že nucené umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba, zejména pokud jde o osoby s existující nebo domnělou mentální retardací, jakož i podávání neuroleptik, aniž by to bylo z lékařského hlediska nezbytné, mohou představovat špatné zacházení zakázané Úmluvou OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ...

99. V projednávaném případě se problémy umístění v psychiatrické nemocnici, včetně následného umístění na oddělení pro dospělé a tamních materiálních podmínek, psychiatrické

léčby neuroleptiky a pozdního propuštění z nemocnice týkají dítěte, kterému bylo v rozhodné době 15 let, byla u něj diagnostikována mentální retardace a bylo v péči státních orgánů bez rodičovské péče. Tyto nesporné skutečnosti spolu se zranitelností stěžovatele – vyplývající z takových prvků, jako je jeho věk, postižení a absence rodičovské péče nebo umístění do ústavní péče – jsou dostatečně závažné na to, aby spadaly do působnosti čl. 3 Úmluvy.

100. Soud proto přezkoumá, zda v tomto případě žalovaný stát splnil své závazky vyplývající z tohoto ustanovení.

(b) Obecné zásady

101. Závazek Vysokých smluvních stran podle čl. 1 Úmluvy zajistit každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody definované v Úmluvě, ve spojení s čl. 3, vyžaduje, aby státy přijaly opatření, která mají zajistit, aby jednotlivci v rámci jejich jurisdikce nebyli vystaveni špatnému zacházení, včetně špatného zacházení ze strany soukromých osob (viz rozsudek ze dne 15. 5. 2012, I. G. proti Moldavsku, č. 53519/07, bod 40). Tato opatření by měla poskytovat účinnou ochranu zejména dětem a jiným zranitelným osobám a zahrnovat přiměřené kroky k předcházení špatnému zacházení, o kterém příslušné orgány věděly nebo měly vědět (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, bod 150). Soud rovněž poukázal na to, že v případě duševně nemocných pacientů je třeba vzít v úvahu jejich zvláštní zranitelnost (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, bod 131).

102. Soud vychází z toho, že státy mají podle čl. 3 Úmluvy pozitivní závazky, které sestávají zprv z povinnosti zavést legislativní a regulatorní rámec ochrany; zadruhé, za určitých přesně vymezených okolností, z povinnosti přijmout operativní opatření na ochranu konkrétních jednotlivců před rizikem zacházení, které je v rozporu s tímto ustanovením; a zatřetí z povinnosti provést účinné vyšetřování hájitelných tvrzení o výskytu takového zacházení. Obecně řečeno, první dva aspekty těchto pozitivních závazků jsou kvalifikovány jako „materiální“, zatímco třetí aspekt odpovídá pozitivnímu „procesnímu“ závazku státu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, body 178 a 179).

(c) Posouzení skutkových okolností tohoto případu

103. Soud nejprve poznamenává, že se případ týká dítěte, kterému bylo v době událostí 15 let a které nedosáhlo věku 16 nebo 18 let, tedy věku, kdy mohou osoby vyjádřit souhlas s léčbou, jak to vyžaduje vnitrostátní právo ... Jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba proto podléhaly souhlasu jeho opatrovníka, starosty města Ciutești. Z tohoto důvodu, vzhledem k nesouhlasu stěžovatele se souhlasem, který údajně vyjádřil jeho opatrovník s jeho umístěním do psychiatrické nemocnice a s jeho psychiatrickou léčbou, se věc týká nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby ... Soud zároveň poznamenává, že stěžovatel dovršil věku 16 let měsíc před svým propuštěním z nemocnice a že příslušné orgány neposoudily platnost souhlasu s jeho umístěním v psychiatrické nemocnici a s jeho léčbou v ní.

104. Soud je proto povolán posoudit přiměřenost právního rámce upravujícího nedobrovolné umístění dítěte s psychosociálním postižením bez rodičovské péče v psychiatrické nemocnici, podmínky jeho umístění, včetně jeho umístění na oddělení pro dospělé, postup lékařů při provádění lékařských výkonů během jeho pobytu a délku tohoto pobytu. Rovněž je třeba

zkoumat, zda v trestním řízení týkajícím se údajně nedobrovolných lékařských výkonů a zanedbání péče provedly příslušné orgány důkladné, účinné a rychlé vyšetřování a zda poskytly dostatečnou ochranu právu stěžovatele na respektování jeho osobní integrity s ohledem na jeho zranitelnost jakožto dítěte s mentální retardací a bez rodičovské péče.

105. Strany byly ve sporu ohledně lékařské nezbytnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice dne 16. 6. 2014 a nutnosti jeho setrvání v nemocnici po 7. 7. 2014. Strany rovněž vedly spor ohledně důvodů přemístění stěžovatele na oddělení pro dospělé dne 22. 9. 2014 a intenzity a dopadu jeho léčby po tomto datu. Z těchto důvodů Soud rozlišuje mezi a) jeho umístěním do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrickou léčbou; b) jeho pobytem v psychiatrické nemocnici a jeho psychiatrickou léčbou po 7. 7. 2014; a c) jeho umístěním na oddělení pro dospělé od 22. 9. do 7. 11. 2014 a tamní léčbou a materiálními podmínkami. Soud přezkoumá skutkové aspekty každé stížnosti.

106. Soud, vědom si subsidiární povahy svého úkolu a uznávajíc, že musí být obezřetný při přebírání role prvoinstančního soudu pro skutkové okolnosti tam, kde to není nevyhnutelné vzhledem k okolnostem konkrétního případu, považuje za vhodné nejprve přezkoumat, zda stížnosti stěžovatele na špatné zacházení byly příslušnými orgány náležitě prošetřeny (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 21. 1. 2021, Shmorgunov a ostatní proti Ukrajině, č. 15367/14 a 13 dalších, bod 326).

(i) Povinnost provést účinné vyšetřování

107. Soud odkazuje na obecné zásady shrnuté ve věci X. a ostatní proti Bulharsku (cit. výše, body 184–190).

108. Ve vnitrostátním řízení byly stížnosti stěžovatele přezkoumávány ve dvou samostatných řízeních. První soubor řízení byl zahájen na základě obvinění z profesní nedbalosti vznesených proti opatrovníkovi (starostovi města Ciutești) v souvislosti s umístěním stěžovatele do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrickou léčbou při absenci terapeutické nezbytnosti a s opomenutím jednat za účelem propuštění stěžovatele krátce po 7. 7. 2014, což mělo za následek odklad jeho propuštění z nemocnice až do 7. 11. 2014. Druhý soubor řízení byl zahájen na základě prvků mučení s ohledem na tvrzení stěžovatele o špatném zacházení ze strany personálu nemocnice v důsledku jeho přemístění dne 22. 9. 2014 na oddělení pro dospělé a materiálních podmínek a léčby během jeho pobytu na tomto oddělení. V obou řízeních byl učiněn závěr, že nebyly naplněny znaky vyšetřovaných trestných činů, neboť umístění v psychiatrické nemocnici bylo legitimizováno rozhodnutím lékaře a neexistovaly žádné měřitelné traumatické následky, které by stěžovatel utrpěl ..., ani žádný přímý úmysl ze strany domnělých pachatelů ...

109. Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány neprodleně zahájily vyšetřování stěžovatelových tvrzení, když vyslechly stěžovatele a některé zdravotnické pracovníky Psychiatrické nemocnice Codru, místní úřad Ciutești a orgán ochrany dětí Nisporeni. Vyšetřovací spis se však nijak nezmiňuje o výslechu V. G., lékaře z Nisporeni, který údajně dne 3. 6. 2014 doporučil stěžovatele k umístění v psychiatrické nemocnici a k psychiatrické léčbě. Vyšetřování částečně potvrdilo tvrzení stěžovatele týkající se jeho nesouhlasu s umístěním do psychiatrické nemocnice, jeho odloženým propuštěním z nemocnice po 7. 7. 2014, jeho přemístěním na oddělení pro dospělé a jeho léčbou neuroleptiky. Z tohoto důvodu má Soud za to, že moldavské orgány čelily „hájitelným“ tvrzením ve smyslu judikatury Soudu o nedobrovolných lékařských výkonech na dítěti s mentální retardací bez rodičovské péče a že měly podle čl. 3 Úmluvy

povinnost neprodleně přijmout nezbytná opatření k posouzení věrohodnosti tvrzení, objasnění okolností případu a určení odpovědných osob (viz X. a ostatní proti Bulharsku, cit. výše, bod 201).

110. Vláda tvrdila, že v průběhu obou řízení proběhlo důkladné vyšetřování, včetně výsledku všech relevantních svědků a vypracování soudně-psychiatrického posudku stěžovatelova stavu ...

111. Pokud jde o první řízení, jak uvádí stěžovatel, vnitrostátní orgány neprověřily okolnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice, zejména zda byly při jeho přijetí a následném pobytu dodrženy záruky týkající se nedobrovolného umístění a psychiatrické léčby a zda existovala terapeutická nezbytnost umístění a léčby.

112. Soud podotýká, že státní zástupce zpochybnil zákonnost umístění stěžovatele tím, že poukázal na to, že doporučení do psychiatrické nemocnice ze dne 3. 6. 2014 vydal V. G., lékař v Nisporeni, který stěžovatele nikdy neviděl; že byl stěžovatel přijat urgentně bez plánované léčby; a že z následných posudků a svědeckých výpovědí se zdá, že pobyt stěžovatele v nemocnici nebyl odůvodněný ... Odvolací soud ani Nejvyšší soud však neprovedly žádnou analýzu aspektu nedobrovolnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby a toho, zda byly dodrženy zákonné záruky. Rovněž nebylo šetřeno, zda zdravotní stav stěžovatele vyžadoval umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrickou léčbu nebo zda by byly vhodnější jiné formy léčby.

113. Ačkoli se vedení nemocnice a státní zástupce zjevně shodli na tom, že pobyt stěžovatele, přinejmenším po 7. 7. 2014, nebyl odůvodněn žádnou terapeutickou nezbytností, Nejvyšší soud byl ochoten uznat, že pokračující umístění na zřejmě neomezenou dobu bylo zákonné jen proto, že starosta ve svém rozhodnutí ze dne 13. 6. 2014 odkazoval na umístění „na dobu předepsanou lékařem“ ...

114. Soud poznamenává, že vyšetřování odhalilo, jak rozptýlená byla odpovědnost úředních osob za osud stěžovatele. Vnitrostátní soudy se podrobně zabývaly rozdělením úkolů mezi místní orgán veřejné moci jako zákonem ustanoveného opatrovníka a orgán ochrany dětí Nisporeni. Nakonec Nejvyšší soud dospěl k závěru, že odpovědnost za stěžovatele připadla místnímu sociálnímu asistentovi, který byl pověřen plněním úkolů starosty jako opatrovníka. Po zproštění starosty obžaloby však nebylo zahájeno vyšetřování jednání či opomenutí sociálního asistenta ve věci obvinění ze zanedbávání péče ani ve věci dalších obvinění, jako bylo nezákonné přijetí do psychiatrické nemocnice ... Stejně tak neproběhlo žádné vyšetřování stěžovatelova tvrzení o diskriminačních motivech.

115. Druhá série řízení nikdy nevedla k postoupení věci soudu. Zacházení, kterému byl stěžovatel během svého pobytu v psychiatrické nemocnici podroben, včetně zacházení v době, kdy byl umístěn na oddělení pro dospělé, bylo při absenci úmyslu stěžovateli ublížit, ponížit ho nebo ho pokořit a při absenci jakéhokoli tvrzeného traumatu v důsledku tohoto zacházení, jak vyplynulo ze znaleckého posudku, považováno za zákonné ...

116. Pokud jde o závěry vnitrostátních orgánů, že nebyl prokázán úmysl ublížit stěžovateli, Soud podotýká, že neexistence úmyslu ponížit nebo pokořit osobu nemůže přesvědčivě vyloučit shledání porušení čl. 3 Úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, bod 117; a Bouyid proti Belgii, cit. výše, bod 86; ...). Vyšetřovatelé se nikdy nesnažili objasnit, jaký dopad na stěžovatele měla léčba

neuroleptiky a antipsychotiky nebo zda byl skutečně podroben chemickému omezení [označení „chemické omezení“ je nejrozšířenější v právníkové i lékařské literatuře. Někteří lékaři je však považují za pejorativní a dávají přednost výrazu „farmakologický“ – pozn. překl.]. Kromě toho se vyšetřování zaměřilo pouze na to, zda skutkové okolnosti vykazovaly prvky mučení, ale nikdy nebylo zkoumáno, zda vykazovaly prvky lékařských výkonů prováděných bez terapeutické nezbytnosti.

117. Soud dále poznamenává, že v obou řízeních dospěly vnitrostátní orgány k závěru, že stěžovateli nebyly způsobeny žádné traumatické následky, což vedlo k naprosté beztrestnosti všech osob pověřených péčí o něj. V prvním souboru řízení měl Nejvyšší soud za to, že utrpení stěžovatele bylo „neurčitelné“ a nebylo natolik závažné, aby odůvodňovalo trestní stíhání ... Ve druhém řízení dospěli psychiatři z vyšetřované nemocnice k závěru, že stěžovatel byl pouze znepokojen svým „zbavením svobody“ a nebyl touto zkušeností jako takovou traumatizován. Zdá se, že znalecký posudek přikládá nepřiměřenou váhu stěžovatelově údajně „netraumatizující“ interpretaci toho, co se mu stalo, ale nezabývá se skutečností, že tuto interpretaci podalo dítě s lehkou mentální retardací. Soud navíc poznamenává, že psychiatrický posudek provedli lékaři přidružení k nemocnici, kde došlo k posuzovanému zacházení, kteří postrádali požadovanou objektivitu z důvodu narušení vztahu důvěry mezi nimi a stěžovatelem (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 18. 2. 2014, Ruiz Rivera proti Švýcarsku, č. 8300/06, bod 64 ...).

118. Navíc, pokud jde o tvrzení stěžovatele o násilí a sexuálním zneužívání ze strany jiných pacientů během jeho pobytu na oddělení pro dospělé, Soud poznamenává, že tato tvrzení nebyla na vnitrostátní úrovni nikdy prošetřována.

119. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány neprovedly účinné vyšetřování stěžovatelových tvrzení o špatném zacházení, přestože měly k dispozici řadu podkladů. Vyšetřování nezohlednilo zranitelnost stěžovatele, jeho věk ani aspekty postižení v jeho stížnostech týkajících se institucionalizovaného zanedbávání péče a lékařského násilí, které na něm bylo páčáno.

120. Soud navíc opakuje, že v tomto řízení se nejedná o individuální trestněprávní odpovědnost, ale o mezinárodněprávní odpovědnost státu. Proto se musí zaměřit na účel povinnosti účinného vyšetřování, kterým je zajistit účinné provádění vnitrostátních právních předpisů, které chrání právo nebýt vystaven špatnému zacházení, a v případech týkajících se představitelů nebo orgánů státu zajistit jejich odpovědnost (viz rozsudek ze dne 20. 12. 2007, Nikolova a Velichkova proti Bulharsku, č. 7888/03, bod 63; rozsudek ze dne 23. 1. 2020, L. R. proti Severní Makedonii, č. 38067/15, bod 92). V opačném případě by povinnost státu provést účinné vyšetřování ztratila velkou část svého významu a práva zakotvená v čl. 3 Úmluvy by byla v praxi neúčinná (viz rozsudek ze dne 26. 4. 2011, Enukidze a Girgvliani proti Gruzii, č. 25091/07, bod 268). Zatímco se vnitrostátní vyšetřování zaměřilo na odpovědnost opatrovníka a na tvrzení stěžovatele o špatném zacházení, Soud nebyl informován o žádném účinném pokusu ověřit, zda selhání systému bylo důsledkem jednání jiných představitelů vnitrostátních orgánů nebo jiných úředních osob, za které by mohly být povolány k odpovědnosti (viz body 114 a 116 výše).

121. Soud zastává názor, že všechny výše uvedené úvahy naznačují, že vnitrostátní orgány nepřijaly všechna přiměřená vyšetřovací opatření, aby objasnily skutkové okolnosti tohoto případu, a neprovedly úplnou a pečlivou analýzu dostupných důkazů. Výše zjištěná opomenutí

jsou dostatečně závažná na to, aby Soud shledal, že provedené vyšetřování nebylo účinné pro účely čl. 3 Úmluvy.

122. Z výsledků vyšetřování Soud vyčleňuje dva prvky, které je třeba dále analyzovat a které odpovídají materiálním závazkům státu podle čl. 3 Úmluvy. První prvek se týká strukturální otázky týkající se právního rámce a jeho provádění, pokud jde o ochranu dětí s mentální retardací před jejich nedobrovolným umístěním do psychiatrické nemocnice na neomezenou dobu a nedobrovolnou léčbou, včetně chemického omezení. Druhý prvek se týká osobní situace stěžovatele a zejména zacházení, kterému byl vystaven, a jeho důsledků a způsobu, jakým byly příslušné zákony uplatňovány v praxi.

(ii) Povinnost zavést vhodný legislativní a regulatorní rámec

123. Pozitivní závazek podle čl. 3 Úmluvy vyžaduje zejména vytvoření legislativního a regulatorního rámce, který by jednotlivce náležitě chránil před narušením jejich fyzické a psychické integrity, zejména, v těch nejzávažnějších případech, prostřednictvím přijetí trestněprávních ustanovení a jejich účinného uplatňování v praxi. Pozitivní závazek ochrany nabývá zvláštního významu v kontextu veřejné služby, která má povinnost chránit zdraví a blaho dětí, zejména pokud jsou tyto děti obzvláště zranitelné a jsou pod výlučnou kontrolou vnitrostátních orgánů. Za určitých okolností může vyžadovat přijetí zvláštních opatření a záruk (viz, *mutatis mutandis*, X. a ostatní proti Bulharsku, cit. výše, body 179 a 180).

124. Ve světle těchto zásad Soud konstatuje, že státy mají zvýšenou povinnost ochrany vůči dětem s mentální retardací, které byly stejně jako stěžovatel v tomto případě svěřeny do péče státu, který má jednat jako jejich zákonný zástupce v jejich nejlepším zájmu.

125. Soud poznamenává, že moldavský zákon o duševním zdraví obsahuje jasná právní ustanovení týkající se přijímání dětí do psychiatrických zařízení, jejich umístění odděleně od dospělých, zohlednění jejich názorů ... a určitých záruk, jako je počáteční a pravidelné přehodnocování potřeby prodloužení jejich pobytu v psychiatrickém zařízení ... Existuje také zákonný zákaz provádění psychiatrické léčby při absenci psychiatrického onemocnění ... Vnitrostátní právní předpisy obsahují zvláštní požadavky pro vyjádření platného souhlasu dětmi, které dosáhly věku 16 let, pokud jde o lékařské služby obecně, a věku 18 let, pokud jde o psychiatrickou pomoc ...

126. Soud dále poukazuje na trestněprávní ustanovení týkající se nezákonného přijetí do psychiatrického zařízení, zanedbání lékařské péče, nedbalého plnění úředních povinností a špatného zacházení, která zřejmě postihují různé prvky jednání, jež stěžovatel v této souvislosti namítá ...

127. Soud zároveň poznamenává, že neexistují žádná právní ustanovení a záruky týkající se používání chemických omezovacích prostředků ... Neexistují ani žádné nezávislé záruky pro případ střetu zájmů mezi dítětem (nebo nesvéprávným pacientem) a jeho či jejím opatrovníkem, které by umožnily nezávislý dohled nad nedobrovolným přijetím do psychiatrických zařízení a nedobrovolnou léčbou, zejména pokud takové umístění může trvat neomezeně dlouhou dobu, pokud se taková léčba odchyluje od původního terapeutického plánu a/nebo pokud je pacientovo chování významně tlumeno medikací. Neexistuje ani postup pro přehodnocení souhlasu, jakmile pacient dosáhne 16 a/nebo 18 let. Soud uvádí, že záruky stanovené moldavským vnitrostátním právem ponechávají přezkoumání okolností na psychiatrech z téhož

psychiatrického zařízení ..., což za daných okolností rozhodně nelze považovat za nezávislý přezkum (viz bod 117 výše).

128. Vláda neprokázala existenci jakýchkoli právních ustanovení, záruk a mechanismů, které by byly schopny zabránit a odhalit špatné zacházení s dětmi s mentální retardací a/nebo bez rodičovské péče v kontextu psychiatrické péče nebo které by jim umožnily, aby stížnosti podle Úmluvy týkající se jejich zdraví a zacházení s nimi byly přezkoumány soudem nebo jiným nezávislým orgánem (viz Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 161). V této souvislosti Soud odkazuje na zprávy dětského ombudsmana, podle nichž byly případy podobné případu stěžovatele zjištěny v letech 2019 a 2022 a podle kterých systémové nedostatky přetrvávaly přibližně osm let po skutkových okolnostech projednávaného případu ...

129. Po zvážení výše uvedených prvků Soud konstatuje, že stávající moldavský právní rámec – který postrádá záruku nezávislého přezkumu nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice, nedobrovolné psychiatrické léčby, použití chemických omezovacích prostředků a dalších mechanismů, které by zabránily takovému zneužívání osob s mentální retardací obecně a dětí bez rodičovské péče zvláště – neodpovídá požadavku obsaženému v pozitivním závazku státu vytvořit a účinně uplatňovat systém poskytující ochranu těmto dětem před závažnými zásahy do jejich integrity, což je v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

(iii) Povinnost chránit fyzickou a duševní integritu stěžovatele

130. Jak Soud uvedl výše, stěžovatel se v tomto případě nacházel ve zvláště zranitelné situaci a byl svěřen do výhradní péče orgánů veřejné moci. Na jedné straně měl opatrovník trvalou povinnost zajistit bezpečnost, zdraví a blaho dětí ve své péči, včetně stěžovatele. Na straně druhé, jakmile byl stěžovatel přijat do psychiatrické nemocnice, přešly tyto povinnosti péče částečně na správu nemocnice. Rozdílné role těchto orgánů vyžadují, aby byly skutkové okolnosti údajného špatného zacházení zkoumány současně z hlediska negativních a pozitivních závazků státu podle čl. 3 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 22. 11. 2022, G. M. a ostatní proti Moldavsku, č. 44394/15, bod 130).

(a) Umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrická léčba

(...)

133. Soud poznamenává, že podle spisu se stěžovatelovo řádné umístění do psychiatrické nemocnice zhruba shoduje s okamžikem, kdy starosta města Ciutești začal vystupovat jako jeho opatrovník a zákonný zástupce ... Přijetí stěžovatele do psychiatrické nemocnice dne 16. 6. 2014 se opíralo o doporučení psychiatra v Nisporeni ze dne 3. 6. 2014, doporučení Výboru pro ochranu ohrožených dětí ze dne 13. 6. 2014 a rozhodnutí stěžovatelova opatrovníka ze dne 13. 6. 2014. Vzhledem k vnitrostátním ustanovením umožňujícím delegovat úkoly opatrovníka na odborníka na ochranu dětí zaměstnaného u místní veřejné správy ... a s přihlédnutím k podpisu T. P. na přijímacím formuláři stěžovatele ... je Soud ochoten připustit, že jeho umístění bylo provedeno se souhlasem jeho zákonného zástupce.

134. Soud dále poznamenává, že stěžovateli bylo v době událostí 15 let, což mu podle vnitrostátního práva bránilo v tom, aby sám vyjádřil platný souhlas. Mezinárodní a vnitrostátní standardy odkazují na konzultační proces, který měl stěžovateli umožnit, aby byly zohledněny jeho názory a zejména jeho nesouhlas s umístěním ... Vláda nepředložila žádné důkazy o tom,

že by stěžovateli byl k dispozici postup vstřícný k dětem, který by ho zapojil do rozhodovacího procesu, a že by ho mohl využít.

135. Absence mechanismu participace dítěte jako taková automaticky neznamená neplatnost umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici. Avšak vzhledem k nespornému odporu stěžovatele proti jeho umístění v psychiatrické nemocnici a proti rozhodnutí jeho opatrovníka neexistence takového mechanismu nepochybně zabránila příslušným orgánům řádně posoudit a určit nejlepší zájem stěžovatele ... a formálně označit jeho umístění za nedobrovolné, což mělo aktivovat záruky proti zneužití v podobě nezávislého přezkumu lékařské nezbytnosti jeho umístění ... Vláda nepředložila žádné důkazy o tom, že takový přezkum byl po umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice proveden, a to buď skupinou psychiatrů téže nemocnice, nebo nezávislým orgánem.

136. Pokud jde o existenci terapeutické nezbytnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrické léčby, Soud poznamenává, že doporučující a přijímací dokumenty odkazují na jeho mentální retardaci, a nikoli na duševní onemocnění. Zejména diagnostický kód „F 70“ v Mezinárodní klasifikaci nemocí Světové zdravotnické organizace, 10. revize (MKN-10), označuje lehkou mentální retardaci. Pojem „psychopatický syndrom“ nepředstavuje oficiální diagnózu podle MKN-10 a není vlastní žádné konkrétní duševní poruše. Soud uvádí, že lékařský spis stěžovatele odkazuje na stejný popis diagnózy, neboť uvádí kód F 70.1, který označuje „lehkou mentální retardaci s významnou poruchou chování vyžadující pozornost anebo léčbu“ ... Současně se vedení školy odvolávalo na diagnózu organické poruchy osobnosti ... a vyjádření vnitrostátních orgánů a vlády odkazovala na agresivitu stěžovatele jako důvod jeho umístění do psychiatrické nemocnice.

137. Soud na jedné straně považuje za důležité poukázat na vnitrostátní a mezinárodní standardy, které stanoví, že mentální retardace sama o sobě není dostatečným důvodem pro umístění do psychiatrické nemocnice, psychiatrickou léčbu a nedostatečnou praxi, zejména v Moldavsku, kdy jsou osoby s psychosociálním postižením umisťovány do psychiatrických zařízení bez jakéhokoli terapeutického účelu ...

138. Na druhou stranu Soud poznamenává, že vnitrostátní orgány omezily své šetření na existenci či neexistenci lékařského doporučení k umístění do psychiatrické nemocnice a nikdy nezpochybnilly objektivitu tohoto lékařského posudku. Vyšetřování nikdy nezkoumalo, zda stěžovatelův stav představoval duševní poruchu, která vyžadovala povinné umístění v psychiatrické nemocnici, zda představoval značné riziko vážné újmy na zdraví stěžovatele nebo jiných osob nebo zda byly k dispozici méně omezující prostředky pro zajištění odpovídající péče (viz také Gorobet proti Moldavsku, cit. výše, bod 42). Z výpovědí svědků a odborných zpráv však následně vyplynulo, že umístění a léčba stěžovatele nebyly terapeuticky nezbytné a že k umístění do psychiatrické nemocnice bylo přistoupeno jako k rychlé alternativě při neexistenci jakýchkoli plánů na další umístění stěžovatele ... Vláda navíc nepředložila terapeutický plán stěžovatele, který by mohl objasnit lékařský účel umístění v psychiatrické nemocnici a plně prováděnou psychiatrickou léčbu a její očekávaný výsledek.

139. Vzhledem k absenci dalších informací Soud konstatuje, že je obtížné určit nade vši pochybnost, zda jsou tvrzení stěžovatele o umístění v psychiatrické nemocnici bez terapeutické nezbytnosti opodstatněná, a je toho názoru, že tyto obtíže vyplývají ze skutečnosti, že vnitrostátní orgány jeho stížnosti účinně neprošetřily (viz rozsudek ze dne 6. 10. 2009, Petru Roșca proti Moldavsku, č. 2638/05, bod 42; a rozsudek ze dne 21. 9. 2010, Popa proti Moldavsku, č. 29772/05, bod 39). Soud připomíná, že ve všech případech, kdy není schopen

z důvodů objektivně přičitatelných státním orgánům objasnit přesné okolnosti případu, je na žalované vládě, aby uspokojivým a přesvědčivým způsobem vysvětlila sled událostí a předložila spolehlivé důkazy schopné vyvrátit stěžovatelova tvrzení (viz rozsudek ze dne 26. 2. 2008, Mansuroğlu proti Turecku, č. 43443/98, bod 80, s dalšími odkazy).

140. Soud dále připomíná, že pokud jsou sporné události zcela nebo z velké části známy výhradně vnitrostátním orgánům, jako je tomu v případě osob, které jsou pod jejich kontrolou ve vazbě, uplatní se silné skutkové domněnky týkající se újmy, k níž došlo během této vazby. Vládu tíží důkazní břemeno, aby poskytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení předložením důkazů, které by uváděly skutečnosti zpochybňující popis událostí, který uvedla oběť. Pokud takové vysvětlení chybí, může Soud vyvodit závěry, které mohou být pro vládu nepříznivé. To je odůvodněno skutečností, že osoby ve vazbě jsou ve zranitelném postavení a příslušné orgány mají povinnost je chránit (viz Bouyid proti Belgii, cit. výše, bod 83).

141. Jak Soud uvedl výše, stěžovatel byl ve zvláště zranitelné situaci a byl svěřen do výhradní péče orgánů veřejné moci. Vzhledem k jejich kontrole nad stěžovatelem spočívá důkazní břemeno na vládě, aby poskytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení ohledně jeho tvrzení. Vláda však neposkytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení terapeutického účelu jeho umístění a léčby, což vede k tomu, že Soud z něj nemůže vyvodit žádné důsledky (viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 12. 2012, El-Masri proti Severní Makedonii, č. 39630/09, body 165–167).

142. Ve světle výše uvedeného se Soud domnívá, že může vyvodit závěry podporující verzi událostí předloženou stěžovatelem ze skutečnosti, že vnitrostátní orgány neprovedly smysluplné vyšetřování a nevyvrátily jeho výpověď nebo nepředložily věrohodné alternativní vysvětlení. Proto považuje tvrzení stěžovatele, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba postrádaly terapeutickou nezbytnost, za dostatečně přesvědčivá a prokázaná.

Z toho vyplývá, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi.

(β) Umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici po 7. 7. 2014

143. Z jednání psychiatrické nemocnice – která o propuštění stěžovatele usilovala nejméně osmkrát – vyplývá, že stěžovatel měl být propuštěn po ukončení své léčby dne 7. 7. 2014 ... a že důvodem, proč v té době neopustil zařízení, byla absence jakýchkoli opatření pro jeho další umístění, a nikoli jeho zdravotní stav. Stejný názor zjevně sdílel i státní zástupce ... Nejvyšší soud nicméně ochotně akceptoval formulaci „na dobu předepsanou lékařem“ v rozhodnutí starosty o umístění ze dne 13. 6. 2014 jako dostatečný právní základ pro umístění stěžovatele v Psychiatrické nemocnici Codru, a to zjevně na dobu neurčitou ...

144. S ohledem na absenci terapeutického odůvodnění umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici dne 16. 6. 2014 a absenci jakýchkoli nových lékařských poznatků, které by odůvodňovaly jeho další pobyt, dospívá Soud k závěru, že tvrzení stěžovatele, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba po 7. 7. 2014 rovněž postrádaly terapeutickou nezbytnost, jsou dostatečně přesvědčivá a prokázaná.

145. Soud se rovněž pozastavuje nad závěrem vnitrostátního soudu, že takové umístění by mohlo být odůvodněno na dobu neurčitou pouze na základě původního doporučení, v němž byla zmíněna „doba předepsaná lékařem“. To se zdá být v rozporu s názory lékařů

v psychiatrické nemocnici a s nutností přísné kontroly každého umístění v psychiatrickém zařízení.

146. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi z důvodu absence terapeutické nezbytnosti pro pokračující umístění a léčbu stěžovatele po 7. 7. 2014 a z důvodu absence záruk týkajících se délky jeho umístění v psychiatrické nemocnici a jeho psychiatrické léčby obecně.

(γ) Umístění stěžovatele na oddělení pro dospělé od 22. 9. do 7. 11. 2014, jeho léčba a materiální podmínky

147. Je nesporné, že umístění stěžovatele na oddělení pro dospělé nebylo upraveno vnitrostátním právem, které vyžadovalo umístění dětí v bezpečném prostředí na samostatném oddělení ...

148. Pokud jde o důvody tohoto opatření, vnitrostátní orgány a vláda tvrdily, že k přemístění došlo z důvodu zhoršení duševního zdraví stěžovatele a jeho agresivního a násilného chování vůči ostatním pacientům a zaměstnancům dětského oddělení. Podle jejich názoru přemístění souviselo s tím, že stěžovatel představoval hrozbu pro blaho ostatních dětí na oddělení. Stěžovatel zpochybnil obvinění, která proti němu byla vznesena, a uvedl, že přeložení bylo trestem za jeho neposlušnost v důsledku jeho rostoucí frustrace poté, co bylo jeho propuštění odloženo na neurčito. Konkrétně podle stěžovatele k jeho přemístění došlo poté, co na protest proti odkladu jeho propuštění z nemocnice rozbil okno.

149. Soud podotýká, že žádný z důvodů, které vláda uvedla k opodstatnění tohoto přemístění, neposkytuje stěžovateli žádné výhody ani neodhaluje žádné posouzení jeho nejlepších zájmů. Jakýkoli jiný důvod pro takové přemístění bude v rozporu s požadavkem na zajištění ochrany fyzické integrity a blaha stěžovatele ...

150. Podle stěžovatelovy lékařské dokumentace a lékařského posudku ze dne 14. 6. 2023, obojí poskytnutých vládou, vykazoval stěžovatel známky neposlušnosti a frustrace pouze koncem srpna a koncem září 2014, těsně před svým přemístěním na oddělení pro dospělé dne 22. 9. 2014 ..., nikoli však dříve. To potvrzuje stěžovatelův popis skutkových okolností a jasně spojuje jeho přemístění na oddělení pro dospělé s jeho rostoucí frustrací v důsledku absence vyhlídek na propuštění a zanedbávání ze strany vnitrostátních orgánů.

151. Kromě přemístění na oddělení pro dospělé byla změněna i jeho léčba. Po přemístění byla stěžovateli zejména podávána antipsychotika, neuroleptika a sedativa ve zvýšeném množství a kombinacích ... Strany vedou spor o tom, jaký dopad na stěžovatele tyto léky měly. Příslušné orgány tvrdily, že jejich účinek byl minimální a přiměřený potřebě zmírnit jeho agresivitu, zatímco stěžovatel tvrdil, že léky ho uspávaly, a kvalifikoval je jako formu chemického omezování. Ministerstvo zdravotnictví zároveň nezpochybnilo namítané vedlejší účinky a poznamenalo, že se jedná o „časté a dobře známé projevy antipsychotik“, ale trvalo na tom, že nebylo úmyslem stěžovatele prostřednictvím těchto vedlejších účinků trestat ...

152. Soud poukazuje na nesoulad mezi jednáním a důvody, které uvedly vnitrostátní orgány. Na jedné straně hledaly řešení, jak stěžovatele propustit, čímž dokládaly, že není nadále nutné umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba. Na druhé straně, když nebyly schopny zvládnout narůstající frustraci stěžovatele, přemístily ho na oddělení pro dospělé – čímž ho již izolovaly od ostatních zranitelných pacientů na dětském oddělení – a podávaly mu

silné léky na kontrolu jeho chování s odůvodněním, že jeho chování bylo po celou dobu důvodem pro jeho umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu.

153. Je třeba poznamenat, že vláda nikdy netvrdila, že poskytování této léčby bylo součástí léčebného plánu stěžovatele. Naopak, z předložených důkazů vyplývá, že tato léčba byla předepsána v reakci na chování stěžovatele za účelem jeho zvládnutí a kontroly. Z popisu stavu stěžovatele po podání léků vyplývá, že jeho chování bylo touto medikací významným způsobem utlumeno. Použití léků za tímto účelem je definováno jako chemické omezování ... a mezinárodní organizace informovaly o jeho používání v Moldavsku, navzdory absenci jasných právních ustanovení v této souvislosti ...

154. Soud na základě dokumentů předložených vládou konstatuje, že vnitrostátní orgány omezily své šetření na existenci či neexistenci úmyslu zdravotnického personálu stěžovatele pokořit nebo ponížit. Vyšetřovatelé nikdy nezkoumali terapeutickou nezbytnost léčby a její potenciálně negativní důsledky, jak stěžovatel soustavně namítal ve všech svých stížnostech. Rovněž nebylo zkoumáno, zda byl nutný souhlas stěžovatele poté, co dne 8. 10. 2014 dovršil 16 let. Vnitrostátní orgány neprovedly náležité šetření a nevyvrátily jeho výpověď ani nepředložily věrohodné alternativní vysvětlení. Lékařský posudek ze dne 14. 6. 2023 a dopis Ministerstva zdravotnictví ze dne 3. 7. 2023 toto opomenutí nenapravují a ani napravit nemohou.

155. Vzhledem k tomu, že vláda nepředložila žádné materiály týkající se terapeutického plánu nebo záruk týkajících se úpravy takového plánu a použití chemických omezovacích prostředků, má Soud za to, že může učinit závěry podporující stěžovatelovu verzi událostí. Soud považuje tvrzení stěžovatele, že jeho upravená psychiatrická léčba po 22. 9. 2014 postrádala terapeutickou nezbytnost, za dostatečně přesvědčivá a prokázaná.

156. Pokud jde o materiální podmínky na oddělení pro dospělé, Soud bere na vědomí zprávy Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, které zřejmě podporují popis stěžovatele. Důkazy předložené vládou ... navíc potvrdily tvrzení stěžovatele o velmi omezených příležitostech k venkovním vycházkám.

157. Soud proto konstatuje, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi z důvodu přemístění stěžovatele na oddělení pro dospělé a jeho podrobení chemickému omezení, aniž by to bylo terapeuticky nezbytné, a z důvodu materiálních podmínek, které tam stěžovatel měl.

158. Pokud jde o stěžovatelova tvrzení o násilí ze strany ostatních pacientů na oddělení pro dospělé, jak bylo uvedeno výše, obtíže při určování, zda jsou stěžovatelova tvrzení opodstatněná, vyplývají z toho, že příslušné orgány jeho stížnosti účinně neprošetřily, což již vyústilo v konstatování porušení procesní větve čl. 3 Úmluvy (viz body 118 a 121 výše).

159. Stěžovatel nepředložil žádné důkazy ani podrobnosti na podporu svého tvrzení, že byl během svého pobytu v psychiatrické nemocnici vystaven násilí, a zejména sexuálnímu násilí. Proto vzhledem k absenci důkazů *prima facie*, které by mohly přenést důkazní břemeno na žalovanou vládu, a vzhledem k výše uvedenému závěru Soudu, že v projednávaném případě nebylo provedeno žádné účinné vyšetřování, nemůže Soud učinit závěr o tom, zda byl stěžovatel vystaven násilí ze strany ostatních pacientů na oddělení pro dospělé. Dospívá proto k závěru, že v této souvislosti nedošlo k porušení materiální větve čl. 3 Úmluvy.

III. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČL. 3

160. Stěžovatel namítal, že za rozhodnutím vnitrostátních orgánů umístit jej do psychiatrické nemocnice a podrobit jej psychiatrické léčbě stálo společenské stigma vůči osobám s mentální retardací a nedostatek podpůrných služeb a že diskriminační postoje bránily řádnému prošetření jeho stížností. Opíral se přitom o čl. 3 a 14 Úmluvy, z nichž druhý zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

2. Posouzení Soudu

167. Soud poznamenává, že stížnost stěžovatele podle tohoto článku a stížnost podle čl. 3 Úmluvy posuzovaná samostatně jsou od sebe odlišné. Je pravda, že jádrem každé z nich je údajné selhání vnitrostátních orgánů přijmout dostatečná opatření na ochranu tělesné integrity a důstojnosti stěžovatele. Tato stížnost je však založena na širším tvrzení: že toto selhání nebylo ojedinělé, ale bylo způsobeno obecnými stereotypy moldavských orgánů vůči osobám s mentální retardací. Nelze ji proto zahrnout pod stížnost podle čl. 3 posuzovanou samostatně a je třeba ji posoudit zvlášť (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 26. 5. 2020, Munteanu proti Moldavsku, č. 34168/11, body 76 a 80–83; a rozsudek ze dne 22. 3. 2022, Y. a ostatní proti Bulharsku, č. 9077/18, bod 120).

168. Aby mohla vyvstat otázka podle čl. 14 Úmluvy, musí existovat rozdíl v zacházení s osobami v analogických nebo srovnatelných situacích. Takový rozdíl v zacházení je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné odůvodnění. Článek 14 však nezakazuje členskému státu, aby s určitými skupinami zacházel rozdílně za účelem vyrovnání „faktických nerovností“ mezi nimi; za jistých okolností totiž může samotné nepokusení se o nápravu nerovnosti prostřednictvím rozdílného zacházení založit porušení tohoto článku, neboť Soud již dříve připustil, že diskriminace odporující Úmluvě může vyplývat i z faktické situace (viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 11. 2007, D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00, bod 175; a rozsudek ze dne 20. 6. 2006, Zarb Adami proti Maltě, č. 17209/02, body 75 a 76).

169. Jakmile stěžovatel prokáže, že došlo k rozdílnému zacházení, je na žalované vládě, aby prokázala, že toto rozdílné zacházení může být odůvodněné (viz D. H. a ostatní proti České republice, cit. výše, bod 177). Pokud jde o otázku, co představuje důkaz *prima facie* způsobilý přenést důkazní břemeno na žalovaný stát, v řízení před Soudem neexistují žádné procesní překážky přípustnosti důkazů ani předem stanovené vzorce pro jejich hodnocení (viz D. H. a ostatní proti České republice, cit. výše, bod 178).

170. Soud dále připomíná, že pokud se omezení základních práv týká osoby náležející ke zvláště zranitelné skupině společnosti, která byla v minulosti značně diskriminována, jako jsou například osoby s mentálním postižením, je prostor pro uvážení státu podstatně užší a stát musí mít pro daná omezení velmi pádné důvody. Důvodem tohoto přístupu, který zpochybňuje určité kvalifikace *per se*, je skutečnost, že tyto skupiny byly historicky vystaveny předsudkům s dlouhotrvajícími následky, které vedly k jejich sociálnímu vyloučení (viz rozsudek ze dne 18. 2. 2020, Cînta proti Rumunsku, č. 3891/19, bod 41).

171. S ohledem na argumenty předložené stěžovatelem Soud konstatuje, že tvrzený rozdíl v zacházení s dětmi s mentální retardací v Moldavsku nevyplýval ze znění zákonných ustanovení, ale spíše z faktické politiky představitelů státu. V souladu s tím je třeba v projednávané věci rozhodnout, zda způsob, jakým byly právní předpisy uplatňovány v praxi, vedl k tomu, že stěžovatel byl z důvodu svého postižení nebo domnělého postižení umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrické léčbě bez objektivního a rozumného důvodu.

172. Soud poznamenává, že zvláštní zpravodajové Organizace spojených národů soustavně informují o existenci systémové diskriminace osob, zejména dětí, s mentální retardací v Moldavsku v podobě psychiatrické ústavní péče, která není z lékařského hlediska nezbytná. Podle těchto zpráv je rozšířeno vnímání osob s postižením jako „nenormálních“, na rozdíl od „zdravých“ osob, což ve spojení s nedostatkem podpůrných komunitních služeb, které by zajišťovaly jejich potřeby, vede k vysoké míře institucionalizace dětí s psychosociálním postižením. Provedenými reformami se podařilo snížit míru institucionalizace dětí na polovinu, ale mnoho z těch, které zůstaly v ústavech, byly děti s postižením ...

173. Pokud jde o okolnosti projednávaného případu, Soud konstatuje, že různé orgány – vedení školy, lékař z Nisporeni, opatrovník, orgán ochrany dětí a nemocniční lékaři – všechny se zákonnými povinnostmi péče o stěžovatele jednomyslně souhlasily s jeho umístěním v psychiatrické nemocnici a psychiatrickou léčbou, aniž by to mělo jakýkoli terapeutický účel, jak již Soud konstatoval výše. Správní a lékařské přijímací dokumenty soustavně odkazovaly na stěžovatelovu mentální retardaci jako na důvod pro umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu, což svědčí o tom, že příslušné orgány považovaly mentální retardaci za duševní poruchu, která vyžaduje léčbu. Tento „defektologický“ přístup dále potvrzuje způsob, jakým příslušné orgány následně na základě nových posudků tvrdily, že stěžovatel byl „normální“, a proto neměl být umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrické léčbě ...

174. Soud rovněž poznamenává, že státní zástupce souhlasil se stěžovatelem, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici souviselo s neexistencí alternativních možností péče. Vyšetřovatelé se však nikdy dále nezabývali identifikací diskriminačních důvodů, které vedly k umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice. Soud navíc podotýká, že vnitrostátní vyšetřování se významně opírala o absenci měřitelných traumatických následků pro stěžovatele (viz ... bod 117 výše), čímž při interpretaci jeho vnímání toho, co zažil, náležitě nezohlednila jeho zranitelnost v důsledku jeho mentální retardace. To, že se příslušné orgány nepokusily tuto nerovnost napravit prostřednictvím odlišného zacházení, bylo rovněž diskriminační.

175. Podle názoru Soudu kombinace výše uvedených faktorů jasně ukazuje, že jednání příslušných orgánů nebylo pouze ojedinělým selháním při ochraně fyzické integrity a důstojnosti stěžovatele, ale ve skutečnosti pokračovalo v diskriminační praxi vůči stěžovateli jako osobě, a zejména jako dítěti se skutečnou nebo domnělou mentální retardací. Sociální postavení stěžovatele jako dítěte bez rodičovské péče jen prohlubovalo jeho zranitelnost.

176. Za těchto okolností může Soud připustit, že byl prokázán případ diskriminace *prima facie*. Na žalovaný stát pak přechází břemeno vyvrátit základ tohoto *prima facie* případu nebo jej odůvodnit. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud dochází k závěru, že žalovaný stát nepředložil přesvědčivé důvody, které by vyvrátily domněnku diskriminace stěžovatele z důvodu jeho mentální retardace (viz výše uvedený bod 166; viz také Cînta proti Rumunsku, cit. výše, body 79 a 80).

177. Výše uvedené úvahy ve svém souhrnu vedou Soud k závěru, že za okolností tohoto případu došlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3.

IV. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 13 ÚMLUVY

178. Závěrem stěžovatel namítal, že v moldavském vnitrostátním právním řádu neexistuje žádný účinný prostředek nápravy v souvislosti s nezákonným umístěním do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbou dětí s mentální retardací. Stěžovatel se odvolával na čl. 13 ve spojení s čl. 3 a 14 Úmluvy. Příslušná část čl. 13 zní takto:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné opravné prostředky před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

(...)

181. Vzhledem k výše uvedeným zjištěním Soud konstatuje, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

182. Pokud je ohroženo právo tak zásadního významu, jako je právo na život nebo zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, vyžaduje čl. 13 kromě případného odškodnění také důkladné a účinné vyšetřování, které může vést k identifikaci a potrestání odpovědných osob, včetně účinného přístupu stěžovatele k vyšetřování (viz rozsudek ze dne 10. 5. 2001, Z. a ostatní proti Spojenému království, č. 29392/95, bod 109; viz také Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 149).

183. Soud již konstatoval, že moldavský vnitrostátní rámec nebyl vhodný pro řešení specifické situace dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče, jako je stěžovatel, zejména pokud jde o praktickou možnost přístupu k nezávislému přezkumu jeho umístění v psychiatrické nemocnici a délku tohoto umístění (viz body 128, 135 a 145 výše). Soud již dříve shledal, že žalovaný stát porušil čl. 3 Úmluvy v důsledku nedostatku přiměřených opravných prostředků týkajících se osob se zdravotním postižením, včetně jejich omezeného přístupu k jakýmkoli takovým potenciálním opravným prostředkům (viz Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 151 s dalšími odkazy).

184. Na základě důkazů předložených v tomto případě Soud již shledal, že žalovaný stát je odpovědný podle čl. 3 za to, že nechránil fyzickou integritu a důstojnost stěžovatele v době, kdy byl v péči vnitrostátních orgánů, a že neprovedl účinné vyšetřování okolností jeho nedobrovolného umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrické léčby. Vláda neodkázala na žádný jiný postup, kterým by mohla být odpovědnost příslušných orgánů stanovena nezávislým, veřejným a účinným způsobem.

185. S ohledem na výše uvedená zjištění má Soud za to, že žalovaný stát neposkytl vhodný mechanismus, který by byl schopen zajistit nápravu osobám, a zejména dětem, s duševním postižením, které tvrdí, že jsou oběťmi podle čl. 3 a 14 Úmluvy.

Došlo tedy k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a 14.

V. DALŠÍ TVRZENÁ PORUŠENÍ ÚMLUVY

186. Konečně stěžovatel podle čl. 8 Úmluvy namítal nedobrovolnost svého umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby. Rovněž namítal porušení čl. 13 a 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

187. S ohledem na skutkové okolnosti případu, vyjádření účastníků řízení a výše uvedené závěry má Soud za to, že se vypořádal s hlavními právními otázkami případu a že není třeba zkoumat zbývající námitky.

(...)

VII. UPLATNĚNÍ ČL. 46 ÚMLUVY

(...)

194. Podle čl. 46 Úmluvy se Vysoké smluvní strany zavázaly respektovat pravomocné rozsudky Soudu ve všech případech, jejichž byly stranami, přičemž na jejich výkon dohlíží Výbor ministrů. Z toho mimo jiné vyplývá, že rozsudek, v němž Soud shledá porušení Úmluvy nebo jejích protokolů, ukládá žalovanému státu právní povinnost nejen zaplatit dotčeným osobám částky přiznané jako spravedlivé zadostiučinění, ale také zvolit pod dohledem Výboru ministrů obecná a/nebo případně individuální opatření, která mají být přijata v rámci jeho vnitrostátního právního řádu k ukončení porušení zjištěného Soudem a k co největší nápravě vzniklých následků (viz rozsudek velkého senátu ze dne 1. 12. 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu, č. 26374/18, bod 311 a v něm uvedené odkazy).

195. Soud opakuje, že jeho rozsudky mají v zásadě deklaratorní povahu a že obecně je především na dotčeném státu, aby si pod dohledem Výboru ministrů zvolil prostředky, které v rámci svého vnitrostátního právního řádu použije ke splnění svého závazku podle čl. 46 Úmluvy, pokud jsou tyto prostředky slučitelné se závěry uvedenými v rozsudku Soudu (viz rozsudek ze dne 27. 8. 2019, Magnitskiy a ostatní proti Rusku, č. 32631/09 a 53799/12, bod 295). Pouze výjimečně, s cílem pomoci žalovanému státu splnit jeho povinnosti podle čl. 46, se Soud pokusí uvést typ opatření, které by mohlo být přijato za účelem ukončení jím zjištěného porušení (Magnitskiy a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 296).

196. Soud poznamenává, že tento případ odhaluje systémový problém, pokud jde o nedobrovolné umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče. Zjištěná porušení poukazují zejména na nedostatek záruk a mechanismů, které by byly schopny zabránit špatnému zacházení s těmito dětmi v kontextu psychiatrické léčby a odhalit je, a na diskriminační praxi ve vztahu k dětem se skutečnou nebo domnělou mentální retardací.

197. Soud se domnívá, že povaha zjištěných porušení naznačuje, že pro řádný výkon tohoto rozsudku by žalovaný stát musel přijmout řadu obecných opatření zaměřených na reformu systému nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice a nedobrovolné psychiatrické léčby osob s mentální retardací, zejména dětí. Aniž by Soud zaujímal stanovisko k povaze a rozsahu této reformy, domnívá se, že tato opatření by měla zahrnovat právní záruky a mechanismy popsané v jeho rozsudku a měla by se zabývat diskriminací osob s mentální retardací, a zejména dětí.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

(...)

3. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho procesní větvi;

4. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi, pokud jde o nedobrovolné umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu;

5. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi, pokud jde o tvrzení o násilí a zneužívání ze strany ostatních pacientů;

6. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3;

7. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a 14;

8. *rozhoduje*, že není třeba zkoumat přijatelnost a podstatu stížnosti podle čl. 8 Úmluvy, a to samostatně a ve spojení s čl. 13 a 14 Úmluvy;

(...)

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA TŘETÍ SEKCE

13. 2. 2024

VĚC X. PROTI ŘECKU (rozsudek ve věci X. proti Řecku, stížnost č. 38588/21)

Právo oběti na účinné vyšetřování trestného činu znásilnění a její ochranu před sekundární viktimizací ze strany orgánů činných v trestním řízení

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 3

čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

§ 1 písm. a), zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

§ 185 odst. 1 trestního zákoníku

§ 2 odst. 5 trestního řádu

§ 3 odst. 2, 4, zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

§ 43 odst. 1 trestního řádu

§ 65 odst. 1 trestního řádu

Klíčová slova:

oběť trestného činu – trestný čin – účinné vyšetřování

Autorský komentář:

V komentované věci jde o další případ neúčinného vyšetřování, tentokrát oběti sexuálního násilí, dívky znásilněné během dovolené zaměstnancem podniku, kde byla ubytována, která, když znásilnění oznámila a podala výpověď, byla s pachatelem bez zabezpečení ponechána v jeho bezprostřední blízkosti. Poškozená se podrobila lékařskému vyšetření, při němž byly zjištěny stopy pohlavního styku, a požadovala, aby byl pachatel stíhán a potrestán, aniž by byla plně vyslyšena. Příslušné orgány ji řádně neinformovaly o postupech a stavu řízení, ani o tom, že pachatel byl zproštěn obvinění.

Soud v této věci rozhodl v souladu se svojí dřívější rozhodovací praxí. Ve vztahu k tomu, že nebyla brána na zřetel výpověď oběti, poukázal na svá rozhodnutí v obdobných případech, a zdůraznil zejména situaci, kdy jde o tvrzení proti tvrzení (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98; a rozsudek ze dne 20. 2. 2020, Y. proti Bulharsku, č. 41990/18). Pokud jde o postavení poškozené a výhrady, které k postupu vyšetřujících orgánů měla, tak Soud zdůraznil nutnost při existenci odpovídající národní právní úpravy postupovat v souladu s pravidly plynoucími zejména z čl. 56 odst. 1 písm. c) Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva). Zdůraznil, že

při zavádění trestněprávních mechanismů měly vnitrostátní orgány dbát na práva oběti a vyvarovat se její sekundární viktimizace. Za podstatné porušení čl. 3 a 8 Úmluvy v této věci Soud shledal, že poškozené se jako oběti sexuálního trestného činu nedostalo potřebných informací, aniž by bylo rozhodné, že neměla postavení účastníka řízení, neboť i přesto měla být upozorněna na své právo na informace. Soud v daných souvislostech zdůraznil intimní povahu chráněného zájmu v této věci, nízký věk stěžovatelky i znásilnění v cizí zemi jako okolnosti zvláště citlivé, které vyžadovaly odpovídající citlivý přístup ze strany vnitrostátních orgánů, jehož se poškozené nedostalo. Významné bylo porušení poučovací povinnosti ze strany vyšetřujících orgánů ohledně jejích práv jako oběti, tzn. práva na právní pomoc nebo poradenství a psychologickou podporu a práva vznést námitku proti tlumočení (srov. bod 86 níže).

Tento rozsudek je vhodným a praktickým návodem i pro české orgány zejména v přípravném řízení, protože Soud v rozhodnutí instruktivně poukazuje na jednotlivá úskalí, k nimž může docházet v rámci prvotních úkonů při ověřování oznámených deliktů sexuální povahy, jichž je třeba se vyvarovat. Je nutné dbát na to, aby oběť byla dostatečně informována, aby s ní bylo nakládáno ohleduplně, aby nebyla vystavována druhotné viktimizaci a aby byla její verze výpovědi pečlivě zvažována a ověřována dalšími objektivními zjištěními, a jde-li o cizince, aby jí byla poskytnuta možnost se všech úkonů účastnit za přítomnosti tlumočnicka. Je rovněž třeba zajistit, aby byla přijata opatření ke zmírnění zjevně stresující zkušenosti oběti. V daných souvislostech na zajištění těchto práv lze v českém právním prostoru poukázat kromě ustanovení trestního řádu na zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), jenž podle § 1 písm. a) mimo jiné upravuje práva obětí trestných činů a některých dalších osob v souvislosti se spáchaným trestným činem, v § 3 odst. 2 je stanoveno, že policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k ní zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti vystupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě. Podle odstavce 4 téhož ustanovení mají policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů povinnost srozumitelným způsobem informovat oběť o jejích právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Na žádost oběti jsou tak povinny učinit i opakovaně.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka se narodila v roce 2000 v Dewsbury ve Velké Británii. V době předmětných událostí jí bylo osmnáct let. Dne 26. 9. 2019 večer kolem 21:00 hod. se svou matkou odešla do hotelového baru ve městě Parga, kde byly na dovolené. Již dříve se seznámily se zdejším barmanem. Matka stěžovatelky šla v průběhu večera spát a stěžovatelka s barmanem zůstala až do pozdních ranních hodin. Matce poslala ve 2:50 ráno SMS, v níž uvedla, že je vše v pořádku, a po nějaké době se vrátila do svého pokoje a řekla matce, že ji obviněný donutil k pohlavnímu styku s ním za použití fyzického násilí. Matka stěžovatelky kolem 4:00 zavolala na policii a oznámila, že její dcera byla znásilněna. Obě ženy byly převezeny na policejní stanici, kde byly vyslechnuty a stěžovatelka identifikovala obviněného, který tam byl také přítomen. Stěžovatelce nebyl k dispozici tlumočnick, s překladem z řečtiny pomáhal pouze

majitel hotelu, kde byla ubytovaná, jehož angličtina nebyla dobrá. Protokol o výpovědi byl sepsán v řečtině a ona nemohla potvrdit jeho správnost. Podle své výpovědi si v baru dala dva alkoholické koktejly. Vypila i další nápoj, který jí koupil obviněný. Vyšel z poza baru a posadil se vedle ní, pak ji položil ruku na rameno, aby se dostal blíž. V jednu chvíli řekl „něco ti ukážu“ a zavedl ji do suterénu hotelu, kde byly koupelny a sprchy. Ve vestibulu této oblasti je oba svlékl. Jelikož se stěžovatelce z pití alkoholu točila hlava, nebránila se a řekla mu, ať toho nechá, ale on to neudělal. Pak ji donutil si kleknout, prudce ji tlačil rukama k zemi a nedovolil jí vstát. Přistoupil k ní zezadu a měl s ní pohlavní styk proti její vůli. Obličej měla přitisknutý na věšák na ručníky. Nemohla vykřiknout a natlačení na ručníky jí poranilo krk. Nevěděla, zda měl kondom. Měla na sobě krev, kterou smyla ve sprše. Oba se pak oblékli a obviněný jí nabídl, že ji doprovodí do hotelu, což neodmítla, protože se bála. Na konci výslechu uvedla: „Chci, aby byl stíhán a potrestán“. Podala trestní oznámení. Svědeckou výpověď poskytla i matka stěžovatelky. Následně byly stěžovatelka i její matka převezeny do zdravotního střediska ve městě Parga, kde byla stěžovatelce odebrána krev, aniž by jí bylo sděleno, za jakým účelem se tak stalo. Podle vlády to bylo za účelem zjištění přítomnosti alkoholu a drog. Poté došlo k jejich převozu na oddělení soudního lékařství Fakultní nemocnice v Ioannině, kde se stěžovatelka opět setkala s obviněným. Bylo provedeno její lékařské vyšetření a popsána její zranění. Jednalo se o modřiny na stehnech. Gynekologické vyšetření odhalilo, že byla perforována panenská blána stěžovatelky a byly nalezeny malé syté červené modřiny v poševní předsíni. Tato zranění podle lékaře byla způsobena nedávno před vyšetřením a svědčila o vniknutí tupého předmětu do pochvy. Podle stěžovatelky ji během vyšetření ani po nich nebylo podáno žádné vysvětlení, a to navzdory žádostem její matky. Uvedla, že když čekala v nemocnici, seděla přímo naproti obviněnému, který od ní nebyl držen odděleně. Policie ji poté odvezla zpět do hotelu, aniž by jí poskytla jakékoli informace nebo dokumenty týkající se vyšetření. Nebyly jí podány žádné léky. Podle stěžovatelky byla informována, že druhý den bude převezena do jiné nemocnice, aniž by jí bylo sděleno proč, nicméně dne 28. 9. 2019 ji policisté místo toho odvedli na policejní stanici v Preveze, kde jí bylo řečeno, že musí podepisovat dokumenty v řečtině, i když jí nebyl poskytnut jejich úřední překlad ani tlumočnick. Uvedla, že podepsala dokumenty, které podle paní, která pracovala v kanceláři, kterou s ní policie přivedla, byly důkazy. Měla strach a obávala se, co by se mohlo stát, kdyby odmítla.

Dne 28. 9. 2019 bylo proti obviněnému zahájeno trestní řízení pro podezření ze znásilnění a dne 9. 9. 2020 byl podán návrh státního zástupce k soudu. Rozhodnutí č. 59/2020 soudu prvního stupně v Preveze bylo vydáno dne 2. 10. 2020 a soud v něm uvedl, že neexistují dostatečné důkazy k tomu, aby bylo zahájeno veřejné trestní řízení s obviněným pro trestný čin znásilnění a zprostil ho všech obvinění. Soud rovněž rozhodl, že stěžovatelka by neměla hradit náklady řízení, protože nebylo prokázáno, že její trestní oznámení bylo zcela nepravdivé a bylo podáno úmyslně, z hrubé nedbalosti nebo bylo podvodně zkesleno.

Dne 10. 11. 2020 právní zástupce stěžovatelky zaslal e-mailem konzulovi na britském velvyslanectví v Aténách žádost o aktuální informace a uvedl, že rodinu stěžovatelky nikdo neinformoval. Konzul téhož dne odpověděl, že podle policie z Prevezy se případem zabývá prokurátor z Prevezy, ale prokuratura ambasádě nesdělí žádné informace. Dne 14. 1. 2021 konzul e-mailem informoval právního zástupce stěžovatelky, že ve věci bylo rozhodnuto 2. 10. 2020 a že obviněný byl zproštěn obvinění. Rovněž mu zaslal kontaktní údaje trestního soudu prvního stupně v Preveze a prokuratury v Preveze. Konzul taktéž doporučil rodině stěžovatelky, aby si zvolila místního advokáta, a poskytl jí seznam právníků. Ve stejný den právní zástupce zaslal e-mail soudu a státnímu zastupitelství a požádal o informace k případu. Dne 25. 1. 2021 stěžovatelka sama zaslala e-mail státnímu zastupitelství v Preveze a požádala o všechny policejní a nemocniční záznamy a informace o procesním postupu. Dne 29. 1. 2021 prokuratura

odpověděla, že v souladu s řeckým trestním procesním právem není procesní stranou, neboť neučinila prohlášení, že se chce k řízení připojit a nezaplatila příslušný poplatek, k čemuž již vypršela lhůta. Nemohla proto obdržet kopii spisu. Státní zastupitelství jí však sdělilo informace o výsledku trestního řízení. Dne 1. 2. 2021 ji tato informace byla zopakována. Uvedli také, že se den po incidentu nedostavila k výpovědi před vyšetřujícím soudcem ani si nezvolila obhájce, který by ji zastupoval. Uvedli, že státní zástupce u odvolacího soudu v Ioannině byl o rozhodnutí informován, ale protože nebylo podáno žádné odvolání, spis byl vrácen státnímu zastupitelství v Preveze, které souhlasilo s poskytnutím kopie rozhodnutí jakémukoli právnímu zástupci jmenovanému velvyslanectvím.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 3 A 8 ÚMLUVY

34. Stěžovatelka podle čl. 3 a 8 Úmluvy namítala, že vnitrostátní orgány neprovedly účinné vyšetřování jejích obvinění ze znásilnění, vytykala nedostatky v trestním řízení vedeném proti údajnému pachateli, a že v této souvislosti byla vystavena traumatickým zkušenostem, které narušily její osobní integritu. Příslušné části těchto ustanovení zní takto:

Článek 3

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

Článek 8 odst. 1

„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života ...“

A. Přijatelnost

1. Nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

(...)

(b) Posouzení Soudu

40. Soud rozhodl, i když v poněkud odlišných kontextech, že povinnost vnitrostátních orgánů účinně vyšetřovat nezávisí na iniciativě stěžovatele převzít odpovědnost za vedení vyšetřovacích postupů (viz rozsudek velkého senátu ze dne 28. 9. 2015, Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, bod 119; rozsudek ze dne 13. 11. 2012, C. N. proti Spojenému království, č. 4239/08, bod 69; a rozsudek ze dne 21. 1. 2016, L. E. proti Řecku, č. 71545/12, bod 68) Soud rovněž poznamenává, že čl. 55 odst. 1 Istanbulské úmluvy stanoví, že vyšetřování nebo trestní stíhání znásilnění nesmí zcela záviset na oznámení nebo stížnosti podané obětí.

41. Kromě toho Soud poznamenává, že vláda netvrdila, že stěžovatelka obdržela informace o svých právech a dostupných právních prostředcích. Pouze tvrdila, že se nepřipojila k trestnímu řízení tím, že by učinila prohlášení na podporu obvinění vznesených proti obviněnému, a uvedla, že se jedná o přípustný postup stanovený řeckým právem jasným a předvídatelným způsobem, který představuje vhodné prostředky, kterými by mohla vznést své výhrady. Ze spisu vyplývá, že vnitrostátní orgány nepodnikly žádné kroky k tomu, aby ji informovaly, že měla právo učinit prohlášení v průběhu vyšetřování, dokud státní zástupce

nepodal svůj návrh, nebo o důsledcích neučinění takového prohlášení. Takový přístup byl v rozporu s vnitrostátním právem o právech obětí, protože § 56 odst. 2 řeckého zákona č. 4478/2017 zakotvuje příručku o právech napsanou v nejčastěji používaných jazycích, která musí být obětem dostupná ... Pokud jde o mezinárodní standardy, Soud poznamenává, že Istanbulská úmluva vyžaduje, aby smluvní strany přijaly nezbytná legislativní a jiná opatření k zajištění odpovídajících a včasných informací o dostupných podpůrných službách a právních opatřeních v jazyce, kterému rozumějí, a k zajištění přístupu k právnímu poradenství a informace a přístup k příslušnému mechanismu pro podávání stížností (viz čl. 19, 20 a 21 Istanbulské úmluvy, ...; viz také čl. 4 Směrnice o právech obětí ve spojení s bodem 19 odůvodnění o právu na informace, o podpoře, kterou mohou oběti získat, postupech pro podávání oznámení o trestném činu a jejich roli, přístupu k právnímu poradenství a právní pomoci, ...). Oběti musí být v pozici, aby byly schopny přijímat plně informovaná a uvědomnělá rozhodnutí a stát musí zajistit, aby jim byly poskytnuty informace o právních opatřeních, která mají k dispozici v době, kdy je to pro ně prospěšné, v jazyce, kterému rozumí ...

42. Soud proto není přesvědčen, že stěžovatelka měla účinnou příležitost být informována o možnosti připojit se k řízení prohlášením na podporu obvinění a o důsledcích, pokud tak neučiní, což by jí umožnilo učinit informovaná rozhodnutí. Pokud jde o skutečnost, že jí britské velvyslanectví doporučilo zvolit si advokáta a zaslalo jí seznam právníků, soud poznamenává, že stát nemůže být zproštěn svých pozitivních závazků ve vztahu k vyšetřování genderově podmíněného násilí s ohledem na dobrovolně projevenou iniciativu velvyslanectví země státní příslušnosti stěžovatelky.

43. Soud dále poznamenává, že v souladu s § 82 řeckého trestního řádu nemohlo být trestní oznámení podané stěžovatelkou samo o sobě považováno za prohlášení na podporu obvinění. Podstatné však je, že ve své výpovědi na policii výslovně uvedla, že chce, aby byl obviněný stíhán a potrestán ... Vnitrostátní orgány nepodnikly žádné kroky k tomu, aby ji informovaly o příslušném postupu, i když § 83 řeckého trestního řádu stanoví, že příslušné prohlášení lze podat osobě provádějící vyšetřování, a to i v době, kdy je oprávněná osoba vyslýchána jako svědek ...

44. Soud dále poznamenává, že pokud by se stěžovatelka připojila k řízení, aby podpořila obvinění, stala by se účastníkem řízení. Měla by právo být se svým právním zástupcem přítomna u každého vyšetřovacího úkonu, byla by informována o obsahu návrhu státního zástupce a vyšetřovacích dokumentů a bylo by jí umožněno do nich nahlížet, jak stanoví § 92 a 100 řeckého trestního řádu ..., tedy práva, kterých podle vnitrostátního práva jako svědkyně a oznamovatelka trestného činu nepožívala. Výhrady stěžovatelky týkající se zacházení s ní vnitrostátními orgány však byly širšího rozsahu (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 28. 5. 2015, Y. proti Slovinsku, č. 41107/10, bod 79).

45. Soud zdůrazňuje, že použití pravidla vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků musí náležitě zohlednit skutečnost, že je uplatňováno v rámci mechanismu na ochranu lidských práv, na jehož vytvoření se smluvní státy dohodly. V souladu s tím uznal, že čl. 35 odst. 1 musí být uplatňován s určitou mírou flexibility a bez nadměrného formalismu. S ohledem na okolnosti předmětného případu a ve světle výše uvedeného nelze na úkor stěžovatelky vytýkat skutečnost, že nevznesla své stížnosti jako účastník řízení, neboť po podání trestního oznámení uvedla svá tvrzení u příslušných vnitrostátních orgánů a požádala o zahájení trestního stíhání ve věci, aniž by byla informována o možnosti učinit prohlášení na podporu obvinění proti obviněnému (viz také rozsudek ze dne 28. 5. 2020, Z. proti Bulharsku, č. 39257/17, bod 81; a rozsudek ze dne

14. 12. 2000, Gül proti Turecku, č. 22676/93, bod 59). Námitka vlády ohledně nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků stěžovatelkou musí tudíž být zamítnuta.

2. Lhůta šesti měsíců

(a) Vyjádření stran

(...)

(b) Posouzení Soudu

48. Z hlediska pravidla šesti měsíců Soud opakuje, že požadavky obsažené v čl. 35 odst. 1 týkající se vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků a šestiměsíční lhůty spolu úzce souvisejí (viz rozsudek ze dne 9. 5. 2023, Kitanovska a Barbulovski proti Severní Makedonii, č. 53030/19, bod 41). Pokud stěžovatel nemá k dispozici účinný opravný prostředek, uplyne lhůta šest měsíců po datu jednání nebo opatření, na které si stěžuje (viz rozhodnutí ze dne 10. 1. 2002, Hazar a ostatní proti Turecku, č. 62566/00 a další). Soud rovněž rozhodl, že v případech týkajících se vyšetřování se od stěžovatelů očekává, že zachovají povinnost řádné pečlivosti a podniknou kroky k tomu, aby sledovali průběh vyšetřování nebo jeho nedostatek, a podají své stížnosti s náležitou rychlostí, jakmile budou, resp. si měli být vědomi neexistence účinného trestního vyšetřování (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 9. 2014, Mocanu a ostatní proti Rumunsku, č. 10865/09 a 2 další, body 263–269).

49. Zástupce stěžovatelky udržoval smysluplný kontakt s britským velvyslanectvím v Aténách a tvrdil, že stěžovatelčina rodina má potíže s přijímáním informací o případu. Dne 10. 11. 2020, přestože pravomocné rozhodnutí bylo vydáno již osm dní předtím [*pravděpodobně se jedná o chybu v psaní, která se vyskytuje v anglickém originále, a mělo zde být uvedeno „měsíc a osm dní předtím“, neboť k vydání rozhodnutí došlo dne 2. 10. 2020 – pozn. překladatele*], mu zastupitelský úřad prokazatelně naznačil, že podle policie trestní řízení stále probíhá ... Dne 13. 1. 2021 informoval konzul zástupce stěžovatelky, že podle neoficiálních informací byl obviněný zproštěn viny a dne 14. 1. 2021, den poté, se zástupce obrátil na soud a státní zastupitelství s žádostí o informace. Dne 25. 1. 2021 stěžovatelka sama kontaktovala státní zastupitelství, které jí dne 29. 1. 2021 odpovědělo, že vzhledem k tomu, že se nepřipojila k trestnímu řízení se svým prohlášením na podporu obvinění, nemůže obdržet kopii spisu. Informovali ji však o rozhodnutí č. 59/2020, jímž byl obviněný zproštěn obvinění, vydaném dne 2. 10. 2020 ...

50. Soud v tomto ohledu poznamenává, že čl. 56 odst. 1 písm. c) Istanbulské úmluvy upřesňuje, že nezbytná opatření na ochranu práv obětí zahrnují informování obětí za podmínek stanovených vnitrostátním právem o následných opatřeních ve vztahu k jejich stížnosti, obvinění, průběhu vyšetřování nebo řízení a jejich roli v něm, jakož i výsledku jejich případu. § 59 odst. 1 písm. a) řeckého zákona č. 4478/2017 dále stanoví právo obětí na to, aby byly bezodkladně informovány o jejich právu na informace, pokud o to požádají, pokud jde o rozhodnutí neobvinít pachatele, včetně alespoň stručného shrnutí důvodů. Tato povinnost nezávisí na tom, zda má oběť právní postavení účastníka řízení [viz uvedené ustanovení ve spojení s § 59 odst. 1 písm. c), odst. 2 a odst. 3; viz také čl. 6 odst. 4 směrnice o právech obětí, který stanoví, že přání obětí získat informace zavazuje příslušný orgán, ledaže by tato informace musela být poskytnuta z důvodu nároku oběti na aktivní účast v trestním řízení]. Stěžovatelka však nebyla upozorněna na své právo na informace o svém případu a skutečnost, že nebyla dříve informována o rozhodnutí č. 59/2020, jí nemůže být kladena k tíži.

51. Z těchto důvodů a ve světle úvah souvisejících s námitkou vlády o nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků (viz body 40 až 45 výše), a toho, že stěžovatelka podala svou stížnost dne 7. 7. 2021, tj. méně než šest měsíců po 13. 1. 2021, kdy jí bylo, byť neoficiálně, oznámeno, že bylo rozhodnuto o zproštění obvinění vznesených proti obviněnému, musela být námitka vlády, že stížnost byla podána opožděně, zamítnuta.

52. Soud dále poznamenává, že stížnost není ani zjevně neopodstatněná, ani nepřijatelná z jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy. Musí být tudíž prohlášena za přijatelnou.

B. Rozhodnutí ve věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

65. V judikatuře Soudu je ustáleno, že znásilnění a vážné sexuální napadení představují zacházení spadající do působnosti čl. 3 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že znásilnění a vážné sexuální napadení obvykle zahrnují základní hodnoty a základní aspekty „soukromého života“, Soud také zkoumal případy týkající se pozitivní povinnosti vyšetřovat případy znásilnění podle čl. 8 Úmluvy (viz například rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, body 149–153, a rozsudek ze dne 20. 2. 2020, Y. proti Bulharsku, č. 41990/18, body 62–65, a judikaturu tam uvedenou). S ohledem na povahu a podstatu stěžovatelčiných námitek Soud konstatuje, že je třeba je společně zkoumat podle čl. 3 a 8 Úmluvy.

66. Závazek Vysokých smluvních stran podle čl. 1 Úmluvy zajistit každému v rámci jejich jurisdikce práva a svobody definované v Úmluvě, přijatý společně s čl. 3, vyžaduje, aby státy přijaly opatření určená k zajištění toho, aby jednotlivci v jejich jurisdikci nebyli vystaveni špatnému zacházení, včetně špatného zacházení ze strany soukromých osob. Na tomto základě mají státy pozitivní závazek obsažený v čl. 3 Úmluvy přijmout trestněprávní normy, které účinně trestají znásilnění, a uplatňovat je v praxi prostřednictvím účinného vyšetřování a trestního stíhání (viz výše citovaný rozsudek M. C. proti Bulharsku, body 149–153). Soud opakuje, že pozitivní závazky podle čl. 3 a 8 Úmluvy musí být vykládány ve světle závazků vyplývajících z jiných použitelných mezinárodních nástrojů (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, body 179 a 192). Ve své judikatuře týkající se násilí na ženách se Soud při posuzování této otázky často řídil příslušnými normami mezinárodního práva (viz například rozsudek ze dne 27. 5. 2021, J. L. proti Itálii, č. 5671/16, body 63–69).

67. Kromě toho jsou pozitivní závazky státu vlastní právu na účinné respektování soukromého života podle čl. 8; tyto povinnosti mohou zahrnovat přijetí opatření i v oblasti vztahů jednotlivců mezi sebou. Zatímco výběr prostředků k zajištění souladu s čl. 8 v oblasti ochrany proti jednání jednotlivců je v zásadě v mezích uvážení státu, tak účinné odstrašování od závažných činů, jako je znásilnění, při nichž jsou v sázce základní hodnoty a podstatné aspekty soukromého života, vyžaduje účinná trestněprávní ustanovení (viz výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, bod 150). Soud nevyloučil možnost, že pozitivní závazek státu podle čl. 8 chránit fyzickou integritu jednotlivce se může rozšířit na otázky týkající se účinnosti trestního vyšetřování (tamtéž, bod 152).

68. Soud rovněž uznal, že pozitivní závazky podle čl. 3 a 8 zahrnují ochranu práv obětí v trestním řízení a tyto povinnosti vyžadují, aby byla přijata opatření k zamezení sekundární viktimizace (viz rozsudek Y. proti Slovinsku, cit. výše, body 97, 101–104, a rozsudek J. L. proti Itálii, cit. výše, bod 119). Kromě toho musí být pozitivní závazky členských států podle čl. 3 a 8 Úmluvy chápány tak, že vyžadují penalizaci a účinné stíhání jakéhokoli nedobrovolného sexuálního aktu, včetně toho spáchaného bez fyzického odporu ze strany oběti (viz rozsudek M. C. proti Bulharsku, cit. výše, body 156–166).

69. Aby bylo vyšetřování účinné, musí být dostatečně důkladné a objektivní. Vnitrostátní orgány musí přijmout přiměřená opatření, která mají k dispozici, aby získaly důkazy týkající se daného trestného činu, jako jsou výpovědi svědků, pořízení znaleckých posudků a shromažďování forenzních důkazů (viz mimo jiné rozsudek ze dne 27. 11. 2012, M. N. proti Bulharsku, č. 3832/06, bod 39; a rozsudek ze dne 23. 1. 2014, W. proti Slovinsku, č. 24125/06, bod 64). Jakékoli vyšetřování by v zásadě mělo vést ke zjištění skutkové podstaty případu a k identifikaci a případně potrestání osob odpovědných za trestný čin. Nejedná se o povinnost výsledku, ale prostředků. I když tento požadavek neukládá povinnost, aby všechna stíhání vedla k odsouzení nebo dokonce k určitému trestu, vnitrostátní soudy nesmí být za žádných okolností připraveny připustit, aby fyzické nebo psychické utrpení zůstalo nepotrestáno. V této souvislosti existuje také implicitní požadavek na rychlost a přiměřenou dobu trvání vyšetřování (viz výše citované rozsudky W. proti Slovinsku, bod 64; M. N. proti Bulharsku, bod 46; rozsudek ze dne 31. 3. 2016, A., B. a C. proti Lotyšsku, č. 30808/11, bod 149; a rozsudek J. L. proti Itálii, cit. výše, bod 118). Úlohou Soudu rovněž není zasahovat do linií vyšetřování prováděného vnitrostátními orgány, pokud se nedopustily toho, že zjevně nezohlednily jeho relevantní prvky nebo nebyly svévolné. Nesledování zjevné linie vyšetřování však může rozhodujícím způsobem podkopat účinnost vyšetřování (viz výše uvedený rozsudek Y. proti Bulharsku, bod 82).

70. Soud již při několika příležitostech rozhodl, že trestní řízení by mělo být organizováno tak, aby neodůvodněně neohrožovalo život, svobodu nebo bezpečnost svědků, a zejména obětí, které byly vyzvány ke svědectví, nebo jejich zájmy spadající obecně do oblasti působnosti čl. 8 Úmluvy. Zájmy obhajoby proto musí být vyváženy se zájmy svědků nebo obětí předvolaných k podání svědectví (viz rozsudek ze dne 26. 3. 1996, Doorson proti Nizozemsku, č. 20524/92, bod 70). Zejména trestní řízení týkající se sexuálních trestných činů je obětí často vnímáno jako utrpení, zejména pokud je oběť nedobrovolně konfrontována s obviněným (viz rozsudek Y. proti Slovinsku, cit. výše, bod 103).

(b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

71. Námitky stěžovatelky se týkají toho, zda vnitrostátní orgány dodržely svou povinnost účinně vyšetřovat a vést trestní řízení v případě údajného znásilnění a zároveň chránit její osobní integritu a dostatečně zohlednit její práva jako oběti takového trestného činu. Úkolem Soudu je přezkoumat, zda byly příslušné právní předpisy a praxe a jejich aplikace v daném případě v kombinaci s údajnými nedostatky ve vyšetřování natolik závažné, že by to znamenalo porušení pozitivních závazků žalovaného státu podle čl. 3 a 8 Úmluvy. Soud se nezabývá obviněními z chyb nebo ojedinělých opomenutí ve vyšetřování; nemůže nahradit vnitrostátní orgány při posuzování skutkových okolností případu; nemůže ani rozhodnout o trestní odpovědnosti údajného pachatele (viz rozsudek M. C. proti Bulharsku, body 167–168, a rozsudek J. L. proti Itálii, bod 122, oba cit. výše).

72. Soud považuje za nutné zdůraznit, že si je vědom a schvaluje rostoucího povědomí o důležitosti ochrany práv obětí s ohledem na genderové chápání násilí, a že tato práva zohlední při svém posouzení o plnění pozitivních závazků státu podle čl. 3 a 8 Úmluvy. Istanbulská úmluva se vztahuje na všechny formy násilí na ženách a poskytuje komplexní rámec pro prevenci, stíhání a odstranění násilí na ženách a pro ochranu obětí ... Směrnice o právech obětí navíc posiluje práva obětí trestných činů tím, že stanoví minimální standardy pro jejich práva, podporu a ochranu a ukládá odpovídající povinnosti členským státům ... Podobné závazky vyplývají i z dalších mezinárodních nástrojů, jako jsou následující dvě rezoluce Valného shromáždění OSN: Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci (Rezoluce 40/34 ze dne 29. 11. 1985, ...) a Mezinárodní spolupráce pro přístup ke spravedlnosti, opravným prostředkům a pomoci pro oběti sexuálního násilí (Rezoluce 76/304 ze dne 2. 9. 2022, ...).

73. Soud na úvod souhlasí s vládou, že jakmile byly vnitrostátní orgány o incidentu informovány, reagovaly v rámci své povinnosti provést vyšetřování neprodleně. Přistoupily přímo k pořizování výpovědí, provádění lékařských vyšetření, pořízení soudního znaleckého posudku a zatčení údajného pachatele. Poté, co stěžovatelka podala trestní oznámení, bylo provedeno a ukončeno policejní předběžné šetření a hlavní vyšetřování a následně byl bezodkladně podán návrh státního zástupce a vydáno rozhodnutí trestního soudu. Řízení trvalo přibližně jeden rok ...

(i) Policejní vyšetřování

74. Pokud jde o námitku stěžovatelky, že se jí nedostalo nestranného tlumočení od zkušeného tlumočnicka a nemohla si ověřit správnost své výpovědi, Soud konstatuje, že soudní tlumočnick se vyšetřování účastnil, a že obsah její výpovědi jí byl přeložen touto osobou. Poznámává však, že podle vnitrostátního práva jsou tlumočníci obvykle jmenováni ze seznamu, který každoročně na návrh státního zástupce vypracovává trestní soud prvního stupně z řad osob s určitou kvalifikací, které mají bydliště nebo pracují v jeho obvodu, přednostně ze státních zaměstnanců. V krajně naléhavých případech a tam, kde není možné jmenovat tlumočnicka ze seznamu, může být jmenována osoba, která není na seznamu uvedena ...

75. Ze spisu vyplývá, že dotyčná osoba byla delegátem cestovní kanceláře a zástupcem společnosti, která organizovala dovolenou stěžovatelky. Tato skutečnost nevylučuje, že byl i majitelem hotelu, kde byla stěžovatelka ubytována, což vláda nevyvrátila. Vláda neposkytla žádné informace ani dokumentaci o existenci seznamu tlumočnicků, o případných konkrétních odůvodněních existence „extrémně naléhavého případu“ od vnitrostátních orgánů ani o jejich snaze použít příslušný seznam, který by byl nestranný a obsahoval ověřené dovednosti každé osoby na něm za účelem jejího ustanovení jako tlumočnicka [viz také čl. 56 odst. 1 písm. h) Istanbulské úmluvy]. Vnitrostátní orgány neinformovaly stěžovatelku o jejím právu podat námitky proti kvalitě tlumočení, jak stanoví vnitrostátní právo (viz § 60 řeckého zákona č. 4478/2017).

76. Soud rovněž poznamenává, že tvrzení týkající se postupu při identifikaci na policejní stanici a tvrzení, že stěžovatelka seděla v nemocnici naproti obviněnému a byla vedena do ambulance před ním ... nebyly vládou zpochybněny, což naznačuje, že vnitrostátní orgány nepřijaly opatření k zamezení vzájemného kontaktu a zajištění soukromí stěžovatelky použitím takové metody identifikace a shromažďování důkazů, která by zabránila zastrašování a úzkosti obětí, aniž by byla narušena účinnost vyšetřování [viz také čl. 56 odst. 1 písm. a), f) a g) Istanbulské úmluvy a výše uvedený bod 66].

77. Stěžovatelka poskytla svou výpověď policistovi v přítomnosti policistky v postavení druhé vyšetřující důstojnice, což bylo v rozporu s požadavkem vnitrostátního práva, aby výsledky s oběťmi sexuálního násilí vedla osoba stejného pohlaví jako oběť, pokud tím nebude dotčen průběh trestního řízení (§ 69 řeckého zákona č. 4478/2017).

78. Konečně stěžovatelka namítala, že jí nebyly poskytnuty žádné informace týkající se lékařských prohlídek nebo procesu trestního vyšetřování v jazyce, kterému by rozuměla, a že měla potíže se sledováním celého procesu a cítila se uváděna v omyl. Vláda tyto argumenty nevyvrátila. Soud poznamenává, že podle vnitrostátního práva je orgán, který obdrží oznámení od oběti trestného činu, povinen ji informovat o právu obdržet kopii oznámení a jeho překlad zdarma (§ 58 odst. 1 a 3 řeckého zákona č. 4478/2017). Nic nenasvědčuje tomu, že by příslušné orgány stěžovatelce předaly přeloženou kopii jejího trestního oznámení v písemné podobě, a nezdá se, že by po jejím kontaktu s nimi přijaly nějaká opatření, aby jí poskytly relevantní informace o jejích právech a obecném pokroku ve vyšetřování [viz také čl. 56 odst. 1 písm. c) Istanbulské úmluvy a bod 66 výše].

(ii) Návrh státního zástupce a rozhodnutí soudu prvního stupně

79. Soud uznává, že orgány činné v trestním řízení čelily obtížnému úkolu rozhodnout o případu znásilnění na základě dvou protichůdných verzí událostí, a nepodceňuje úsilí vynaložené státním zástupcem a soudem. Jak již Soud rozhodl v podobných případech, přítomnost dvou vzájemně si odporujících skutkových verzí vyžaduje citlivé posouzení kontextu a věrohodnosti učiněných prohlášení a ověření všech ostatních okolností (viz výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, bod 177). V tomto ohledu Soud poznamenává, že matka stěžovatelky, která s ní byla bezprostředně po údajném incidentu, a kolega obviněného, jehož výpověď nebyla Soudu předložena, byli vyslýcháni jako svědci ... Státní zástupce a vnitrostátní soudy však na tato prohlášení neodkázali. Dále se žádným způsobem nezabývaly psychickým stavem stěžovatelky po incidentu ani věrohodností verze událostí údajného pachatele například s ohledem na věk a nezkušenost stěžovatelky nebo existenci jakéhokoli potenciálního důvodu, aby proti pachateli vznesla křivé obvinění.

80. Vzhledem k tomu, že nebyli žádní očití svědci údajné události, zdá se, že státní zástupce bez výhrad přijal verzi skutkového stavu obviněného ... která nebyla Soudu poskytnuta, přičemž stěžovatelčina tvrzení označil za nepodložená. Zmínka o flirtování mezi stěžovatelkou a obviněným, které údajně pozorovala matka stěžovatelky, která obviněnému údajně navrhla, aby ji vzal ven na jídlo a pití, zřejmě vyplynula z verze obviněného a nebyla potvrzena tvrzeními stěžovatelky ani její matky. Závěr, že zpráva zaslaná stěžovatelkou ve 2:50 matce, že je vše v pořádku, svědčící o tom, že vše probíhá podle přání obou, byl v rozporu s tvrzením stěžovatelky, podle níž byly v té době ještě v baru, přičemž jejímu tvrzení, že k údajnému útoku došlo až poté, nebyla věnována žádná pozornost.

81. Návrh státního zástupce rovněž odkazoval na soudní znalecký posudek a dospěl k závěru, že lékařské vyšetření stěžovatelky neodhalilo žádné objektivní nálezy potvrzující její tvrzení, že byla obviněným znehybněna a že její odpor byl překonán jeho vyšší fyzickou silou, zatímco nálezy týkající se perigenitální oblasti nenaznačovaly fyzické násilí, ale byly v souladu s aktem pohlavního styku a protržením panenské blány. Soud však nemůže přehlédnout skutečnost, že tato zpráva neobsahovala žádné závěry, pokud jde o znehybnění a odpor překonávaný vyšší fyzickou silou, a neobsahovala žádné zjištění, které by bylo v rozporu s tvrzením stěžovatelky, že byla nucena klečet a byla násilně přitlačena k zemi, aby přestala vstávat. Lékařská zpráva odhalila dvě modřiny na stehnech ve stádiu hojení, jednu nedávno způsobenou malou oděrkou

na zevní straně pravého kolenního kloubu a dvě modřiny na zevní straně pravé holenní kosti, u nichž nebylo specifikováno, kdy byly způsobeny. Rovněž byla zjištěna nedávno způsobená poranění ... na genitáliích, aniž by bylo přesvědčivě vysvětleno, zda byla stěžovatelka znásilněna či nikoli ...

82. V návrhu bylo rovněž uvedeno, že stěžovatelka nepodala přesvědčivé vysvětlení toho, jak se dostala z baru do suterénu hotelu a proč ji obviněný, který ji údajně právě znásilnil, doprovázel do hotelu, kde bydlela s matkou. Státní zástupce dospěl k závěru, že naopak je opodstatněné tvrzení obviněného, že stěžovatelka se stykem souhlasila. Soud přikládá zvláštní váhu skutečnosti, že státní zástupce učinil nedostatečně odůvodněný závěr a domníval se, že stěžovatelka souhlasila, což rovněž dovozuje ze skutečnosti, že odešla do sklepních prostor. Státní zástupce rovněž dostatečně neposoudil věrohodnost stěžovatelčiny výpovědi, že neodmítla doprovod ke vchodu do svého hotelu, protože měla strach, a nezohlednil její potenciální psychický stav oběti sexuálního násilí. V tomto ohledu Soud odkazuje na zprávu FRA [jedná se o zkratku pro „European Union Agency For Fundamental Rights“/“Agenturu EU pro základní práva – pozn. překladatele] s názvem „Emoční reakce po nejzávažnějším násilném incidentu od 15 let“, pokud jde o emocionální reakce na sexuální násilí ze strany nepartnera, která odhalila, že ženy ve většině případů pociťovaly strach nebo byly v šoku, a často byly popisovány pocity studu, rozpaků nebo viny

83. Soud dále poznamenává, že státní zástupce ve svém návrhu neposoudil duševní stav stěžovatelky – ona sama přiznala, že vypila tři alkoholické nápoje a měla závratě ... – a neodkazoval na získané výsledky krevních testů a odběrů moči ... Nebyly zohledněny ani okolnosti ohledně osoby stěžovatelky, jako její nízký věk a nedostatek sexuálních zkušeností.

84. Obdobně soud prvního stupně odkázal na návrh státního zástupce ohledně zjištění skutkového stavu a jeho právního posouzení a rozhodl, že neexistují dostatečné indicie pro zahájení veřejného trestního řízení proti obviněnému pro trestný čin znásilnění zahrnující fyzické násilí podle § 336 odst. 1 písm. 1 řeckého trestního zákoníku, a že je třeba obviněného zprostit obvinění. Soud se tak domnívá, že orgány činné v trestním řízení neprozkoumaly dostupné možnosti pro zjištění všech skutkových okolností a dostatečně neposoudily věrohodnost rozdílných verzí událostí.

(iii) Závěr

85. S ohledem na výše uvedené Soud poznamenává, že žalovaný stát přijal trestněprávní normy o znásilnění a zajistil jeho stíhání a účinný trest. Některá pravidla týkající se postupů, které je třeba dodržovat, a které musí být účinné a respektující fyzickou a psychickou integritu oběti, jsou rovněž stanovena ve vnitrostátním právu a v mezinárodních materiálech, kterými je Řecko vázáno. Soud je přesvědčen, že v Řecku existuje odpovídající právní a regulační rámec, který je relevantní pro konkrétní okolnosti tohoto případu. Je však toho názoru, že jej vnitrostátní orgány účinným vyšetřováním v praxi neaplikovaly. Dále při zavádění trestněprávních mechanismů měly vnitrostátní orgány dbát na práva údajné oběti a vyvarovat se sekundární viktimizace.

86. Intimní povaha chráněného zájmu, nízký věk stěžovatelky a skutečnost, že tvrdila, že byla znásilněna na dovolené v cizí zemi, byly okolnosti zvláště citlivé, které vyžadovaly odpovídající citlivý přístup ze strany vnitrostátních orgánů. Po podání trestního oznámení stěžovatelkou vyšetřující orgány nepřijaly opatření k zabránění její další traumatizace a dostatečně nezohlednily její potřeby. Nepřijaly žádná opatření, aby ji poučily o jejích právech

jako oběti, jako je právo na právní pomoc nebo poradenství a psychologickou podporu, právo na informace a právo vznést námitku proti tlumočení. Vyšetřující orgány dále nepřijaly přiměřená opatření ke zmírnění zjevně stresující zkušenosti stěžovatelky, jako je výpověď, přímá konfrontace s obviněným, postup při identifikaci pachatele a lékařské vyšetření, které mělo být podrobeno pečlivějšímu posouzení (viz, *mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek Y. proti Slovinsku, bod 106).

87. Obžaloba ani soud navíc neanalyzovaly okolnosti případu z pohledu genderově podmíněného násilí. Nepodařilo se jim prozkoumat dostupné možnosti pro zjištění všech relevantních okolností (viz například výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, body 177–182) a vzít v úvahu konkrétní psychologické faktory, které se podílejí na případech znásilnění, jako je tento, a provést citlivé posouzení kontextu a věrohodnosti různých prohlášení. Nedošlo k žádnému vážnému pokusu o vyjasnění rozporů nebo posouzení stěžovatelčina duševního stavu a osobních poměrů. Tyto kroky, včetně způsobu, jakým posuzovaly soudní znalecký posudek, který ve skutečnosti nebyl v rozporu se stěžovatelčinou verzí událostí, nebyly ojedinělými chybami, ale významnými nedostatky.

88. S ohledem na výše uvedené Soud, aniž by se vyjádřil k vině obviněného, konstatuje, že neschopnost orgánů činných v trestním řízení adekvátně reagovat na obvinění ze znásilnění svědčí o tom, že případ nepodrobily pečlivému zkoumání za účelem řádného plnění jejich pozitivních závazků podle Úmluvy.

89. Tyto úvahy dále podporuje nedávná zpráva GREVIO [*GREVIO je zkratka pro skupinu nezávislých expertů pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí, kteří monitorují implementaci Istanbulske úmluvy ve státech EU – pozn. překladatele*] o Řecku vydaná v listopadu 2023 ... v níž bylo poukázáno na to, že mnoho žen, které se staly oběťmi násilí na základě pohlaví, nedostalo vyčerpávající informace o svých právech ani o podpůrných službách, že k dispozici nejsou žádné protokoly o spolupráci mezi státními zástupci a podpůrnými službami nebo advokátními komorami a že neexistuje žádný koordinační mechanismus mezi institucemi zahrnující soudnictví. GREVIO vyjádřila znepokojení nad nízkou mírou odsouzení (pouze osm odsouzení na 202 hlášených znásilnění v roce 2020), která naznačovala, že buď byly vyšetřovací postupy neúčinné nebo byla uplatněna nepřiměřeně vysoká hranice pro dosažení odsouzení. Konstatovala, že navzdory řeckému zákonu č. 4478/2017 poskytujícímu ucelený soubor práv pro oběti trestných činů, většina jeho ustanovení nebyla v praxi plně implementována a že zkušenost se systémem trestního soudnictví byla pro mnoho žen a dívek, resp. obětí genderově podmíněného násilí, stále vysoce traumatizující. Vyzvala řecké vnitrostátní orgány, aby mimo jiné zajistily širší šíření informací o právních opatřeních a podpůrných službách a zlepšily reakci orgánů činných v trestním řízení vůči ženám, které se staly oběťmi násilí, tak, aby to odpovídalo jejich pohlaví.

90. Soud tak uzavírá, že neschopnost orgánů činných v trestním řízení adekvátně reagovat na obvinění ze znásilnění v tomto případě představuje porušení pozitivních povinností státu podle čl. 3 a 8 Úmluvy.

II. APLIKACE ČL. 41 ÚMLUVY

91. Článek 41 Úmluvy stanoví:

“Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.”

Náhrada újmy a nákladů řízení

92. V dopise ze dne 18. 5. 2023 stěžovatelka požadovala náhradu „nemajetkové újmy vyčíslenou Soudem podle jeho uvážení podle Úmluvy s ohledem na to, co je spravedlivé“. Rovněž požadovala náklady a výdaje vzniklé před Soudem ve výši 3 600 britských liber (GBP). Na podporu této žádosti předložila fakturu na částku 3 000 GBP představující náklady na jejího právního zástupce plus DPH ve výši 600 GBP.

93. Ve svém dodatečném vyjádření ze dne 4. 5. 2023 vláda poznamenala, že stěžovatelka ve svém vyjádření ze dne 30. 3. 2023 nepředložila žádné nároky na spravedlivé zadostiučinění. Pokud jde o nároky obsažené v dopise ze dne 18. 5. 2023, tvrdila, že nebyly předloženy včas a v souladu s formálními požadavky stanovenými Úmluvou a jednacím řádem Soudu. Rovněž uvedla, že konstatování porušení by mělo samo o sobě představovat dostatečné spravedlivé zadostiučinění a že nárok na náhradu nákladů a výdajů byl přehnaný a neoprávněný.

94. Podle pravidla 60 odst. 2 jednacího řádu Soudu musí stěžovatel předložit podrobné údaje o všech nárocích spolu s veškerými relevantními podpůrnými dokumenty ve lhůtě stanovené pro předložení jeho vyjádření k věci samé. Pokud stěžovatel tyto požadavky nesplní, může Soud nárok zcela nebo částečně zamítnout (pravidlo 60 odst. 3).

95. Ve svém dopise stěžovatelce ze dne 25. 11. 2022 ji Soud vyzval, aby zaslala písemná vyjádření a jakékoli nároky na spravedlivé zadostiučinění do 6. 1. 2023, přičemž ji upozornil na praktické pokyny týkající se nároků na spravedlivé zadostiučinění dostupné na webových stránkách Soudu. Soud ve svém dopise ze dne 16. 2. 2023 stanovil stěžovatelce novou lhůtu k předložení vyjádření a případných žádostí o spravedlivé zadostiučinění do 31. 3. 2023. Stěžovatelka ve své odpovědi ze dne 30. 3. 2023 neuplatnila žádné nároky na spravedlivé zadostiučinění a náhradu nákladů řízení. V dopise ze dne 18. 5. 2023 vznesla nároky na spravedlivé zadostiučinění (viz bod 92 výše), avšak nevysvětlila, proč tyto nároky nevznesla včas.

96. Vzhledem k pravidlu 60, a tomu, že nároky na spravedlivé zadostiučinění nebyly předloženy včas, Soud nepřiznává žádnou náhradu za nemajetkovou újmu a náklady řízení.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Konstatuje*, že došlo k porušení pozitivních závazků žalovaného státu podle čl. 3 a 8 Úmluvy;
3. *Zamítá* nárok stěžovatelky na spravedlivé zadostiučinění.

(zpracoval Mgr. Josef Zelinka)